

00104

401

Carte de cetire

pentru
scólele poporali române

de

Zacharia Boiu,

scavoru alú Consistoriului archidiecesanu, Parochu la biseric'a greco-orientale a cetãtii in Sabiiu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Partea antãj'a.

BIBLIOTE
SEMINARULUI PED
UNIVERSITAR DIN
NO 00104
NW. 395

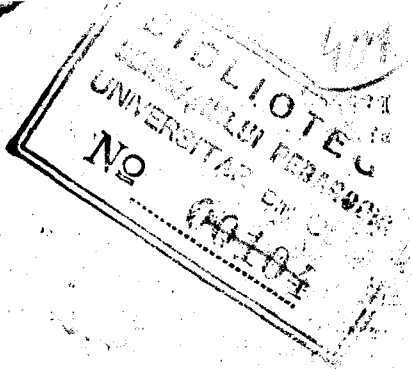
Editiunea a patr'a inmultita si reveduta.

Costa: nelegata 30 xr., legata 40 xr. valuta austriaca.

—————
Sabiiu.

in tipografi'a archidiecesana.

1871.

Prefația către DD. Invetatori

(La edițiunea prima.)

Priimindu onorific'a insarcinare, a continuá sî dupa potintia a aduce la deplinire oper'a, ce incepusem la anulu 1862 prin típarirea unui Abecedariu dupa cerintiele timpului mai nou, vinu a predá publicității acésta „Carte de cetire pentru scólele poporali române.“

Problem'a cărtiloru de cetire, dupa parerea tuturor pedagogiloru de insemnatate, este

1. a ajutorí pre scolaríulu la castigarea desterității séu indemanării acelei-a in cunóscerea sî respicarea litereloru, prin carea elu limb'a cea scrisa se o póta transpune cu usioratate, securitate, chiaritate sî gustu in limb'a cea vorbita;

2. a i dá ajutoriu, cá se póta cunósce, inavutí sî corege limb'a sea;

3. a i dá ocasiune, a medită asúpr'a lucruriloru dimpregiurulu seu, sî prin acést'a a amplificá sî chiarificá puterea lui de a cugetá;

4. a desceptá sî a cultivá fantasi'a lui sî a o umplé cu imăgini curate sî demne;

5. a immultí cunoscintiele lui despre tíer'a sea sî

poporul seu, despre alte țeri și popoare, din presinte și din trecutu, despre corpurile mai de frunte ale lumii, însufletite și ne'nsufletite, despre puterile mai însemnate ale naturii ;

6. a cultivá și nobilá inim'a lui prin espunerea referinției lui față cu Domnedieu și cu omenimea, și prin acést'a a face inim'a lui priimitóre de totu ce este bunu, și nepriimitóre de ce este reu.

Din tóte acestea se vede, ca problem'a unei cărți de cetire nu este atât de usióra, precum s'aru poté paré la întâi'a privire. Dar déca ea în generalu este grea, apoi devine și mai grea față cu o carte de cetire romanésca. Cáci pe candu popórele mai înainte au abundanția de scrieri pedagogice și de scriitori pedagogici, pe atunci la noi ramulu acest'a de literatură este înca mai de totu nedesvoltatu. Ceea-ce amu aflatu potrivit scopurilor acestei cărți prin scrierile poetiloru și prosaiciloru nostri, amu folositu cu multemita ; dar tocmai pentru etatea, cărei-a se consacra cartic'a acést'a, amu aflatu prea puțin. De aceea unde nu mi au ajunsu scrierile originali romanesce, acolo — purcediendu dela principiulu, ca ce a produsu spíritulu omenescu, este bunu comunu alu omeniei, — amu folositu fără indoiéla și literaturile străine și cu preferinția cea germană. Numele autoriloru le amu pusu pretotindeni, unde amu scos dintr'ensii ce-va esențiale, un'a din respectu către acei autori, alt'a pentru că fia-cine se aiba ocașiune a se convinge, déca amu fostu simplu compilatoriu, séu amu lucratu independinte, după judecat'a proprie și după trebuințiile speciali ale scólei nóstre române. — Dar pe câtu de puțin amu pututu folosi din literatur'a româna în partea

acést'a antai'a, pe atátu de multu speru ca voiu intre-
buintiá din productele ei in partea a dóu'a, unde si
voru aflá locul bucati mai lungi si mai grele din
scrierile diferitilor autori románi, poeti si prosaisti.

E unu principiu recunoscutu astadi de toti peda-
gogii competinti, ca in scóla poporale nu vînu a se
predá obiectele de invetiamentu in modu strinsu siste-
maticu, ci au a se aduce la cunoscinti'a scolárilor
numai cele mai insemnate date din diferiti rami ai
sciintieloru in forma de grupe séa schitie. Amesuratu
acestui principiu nu numai n'amu cautatu, ci tocmai
amu evitatu in adinsu tractate lungi si ostemitoare, cari
pretindu facultati si pregatiri cu multu mai mari, de
cum le potu avé nisce prunci incepatori, si amu prii-
mitu totu numai bucati scurte si usiore, cum asiú dice:
fire, din cari invetiatorinlu se pregátésca structur'a unui
intregu pentru venitoriu. Cáci amu intretiesutu printre
prosa atát'a poesia, credu ca nu va fi defectu, ci din-
contra o preferintia a acestei cãrti; cáci inca si in eta-
tea dela siepte pâna la noué ani, pentru carea e menita
cartea acést'a, predomnesce in copii fantasi'a si in imia
(aceea ce numescu Germanii: Gemüth), cari reclama
dar cu totu dreptulu a fi considerate si din partea
scólei. Déca amu intercalatu ici coela si scrierile ci-
rilice, voiu fi justificatu prin insasi starea nóstra actualé
fatia cu modurile de scriere. Cáci de-si alfabetulu latinu
a devenitu astadi predominante si in scurtu are se de-
vina unicu si eschisivu; totusi cele-ce s'au scrisu in
limb'a nóstra de pe tempulu redeseptárei nóstre na-
tionali pâna chiaru si astadi, parte mare s'au scrisu cu
alfabetulu cirilicu. Si astfelu, déca nu voim se ne
rumpemu decátru trecutulu nostru; déca nu voim se

ignorămă ființa cea sublimă a culturii poporului pentru formă cea secundară a modului scrierei: atunci va trebui să avem încă cel puțin toleranță cu scrierea cirilică, până când timpul însuși o va face de prisos. Sariturile în școală nu pot avea loc.

A da aici o îndegulare îndestulătoare pentru întrebuințarea acestei cărți în școală, aru fi egal cu a scrie alta carte îndoită și întreită asiă voluminoasă. Voiu dice numai pe scurtu, ca împregiurulu cărții de cetire se grupăza mai totu învetiamentulu. Dar cu deosebire învetiarea limbii materne fără carte de cetire astadi se numera între imposibilități; căci copilulu astadi nu mai învétia limbăa sea prin reguli abstrase gramaticali, ci prin exemple vii, prin intuițiune și imitațiune. Învetiatoriulu face a se ceti piesele, vorbesce despre cuprinsulu lor cu școlarii, esplica cuvintele și frazele mai grele, ajuta, conduce și corege ideile și limbajulu eleviloru, după împregiurări pune a se decopii și — după-ce nu le mai este nimicu necunoscutu — cere a se învétia câte ună din ele, mai cu sēma cele poetice, și de rostu. Mai târziu se descompun constructiunile amplificate în constructiuni simple, se privescu mai de aproape cuvintele, se asemēna unulu cu altulu, se aduna cele egali, se despartu cele diferite, se observa formăa și schimbarea lor, și astfelu învétia copiii formele gramaticali și sintactice totu pe bas'a cărții de cetire. Acum se încep imitatiunile, dându-se școlariloru a espune și ei nu numai cu gură, ci și în scrisu ceea-ce au cetitu, a transpune din poezia în prosă, și totu întinsu a si-corege erorile cu ajutoriulu cărții și alu învetiatoriului, — și eata bas'a cea sigura

pentru lucrările practice scripturistice și orale, de cari voru avea ei lipsa în viața, și cari au a le învățat în clasele mai înalte. În clasele de josu chiaru și elementele științelor reale (Geografi'a, Istori'a, Istori'a naturii, Fisic'a) se voru încopci'a de citire, adeca de cartea de citire. — Dar de-si nu mi a fostu scopulu a scrie de asta data o manuducere pentru învățatori la întrebuintiarea cărții de citire, totusi, deca în decurgerea timpului s'aru descoperi lips'a unei atari scrieri, voi lu'a asupra-mi și acea îndatorire. Deocamdata fia-mi iertatu a cont'a la tinerii pedagogi, ce esu din institutul nostru, apoi la calificatiunea învățătorilor, ce se afla în creștere continuă, și cu deosebire la lumin'a, ce voru aduce în privința ac'est'a învățatorii de modelu, pe cari îngrijirea cea neadormita a Supremului Inspectoratu i a destinatu comissari la conferințele învățătorești districtuali.

Cătu pentru planulu esteriore alu acestei cărți, ea cuprinde 153 piese, cari credu ca voru fi de ajunsu pentru doi ani scolastici. A determin'a anumitu, ca cartea este menita pentru class'a a două a seu pentru a două și a trei'a, nu mi er'a cu potința, deorece numărulu classelor la felurite școle este feluritu. Rămâne, că frații învățatori se împarta însiși între clasele se le pensulu din partea antai'a și din cea următoare a două, carea speru ca va es'i într'unu anu. De altmintrea atatu în privința ac'est'a, cătu și a cărții preste totu asceptu judecat'a cea drépta a unei critice competente. — În privința pretului nu voi dice nimicu; căci acel'a atatu e de moderatu, încatu ori-cine se va pot'e convinge, ca tinent'a întreprinderii n'a fostu materialismulu.

Sî asiá incheiu cu firm'a sperantia, ca sî cartea acést'a va contribui ce-va, câtu de puțin, la inaintarea educatiunei sî instructiunei in scólele poporali române, sî prin acést'a la inaintarea culturai poporului nostru. Incátu ea va fi apta a implini acésta sperantia a mea, va aretá venitoriulu, càru-i-a o concredu cá o sementia, ce insasi va avé se documenteze poterea sa de viétia.

Sabiiu, in Octobre 1865.

Autorele.

Prefatia la editiunea a dóu'a.

Ceea-ce asiu avé de dîsu in privinti'a acestei a dóu'a editiuni a „Càrtiei de cetire“, aru fi inainte de tóta cererea indulgentiei D-loru Invetiatori pentru intardiarea esîrei ei, causata prin impregiuràri neatarnatóre de mine.

Schimbàri essentiali n'amu facutu, sciindu pe lângã cele bune sî multele rele, ce aru proveni de acolo, candu in aceeași carte, ce se afla in mànile scolariloru unei classe, aru fi testulu diferitu. Cu tóte acestea carticic'a intréga s'a revediuu, unde sî unde câte unu cuventu s'a indreptatu, câte o constructiune s'a modificatu, sî erorile de tipariu speru ca s'au imputinat.

Me folosescu cu placere de ocașiunea data, pentru de a multiemi cu plecaciune Preavenerabileloru Consistorie: archidiecesanu din Sabiiu sî diecesanu din Aradu, cari au binevoitu a introduce acésta carte in scólele sele poporali sî capitali, precum sî On. Corpa

invetiatorescu alu tractului Brasiiovului I. pentru observările, ce din conferinți'a sea pentru Octobree 1866 a binevoiti'a a-mi comunicá in privinți'a ei; și rogu pre toti DD. Invetiatori, a mi descoperi ceea-ce prax'a i va fi invetiatu ca nu aru fi corespundiatoriu intr'ens'a.

Dintr'alte speru, ca si editiunea acést'a a dóu'a va fi imbratísiaa cu aceeași bunavointia, ce preste a-sceptare o a aflatu cea d'antáiu, a cărei trecere repede mi este dovéda, ca 'n adevveru a fostu simtita trebuinți'a unei asemenea cărți in scólele nóstre.

Partea a dóu'a e aprópe de gat'a si — neobvenindu vre-o pedeca neprevediuta — pe tómma va vedé publicitatea.

S a b i i u, in Ianuaru 1868.

Autorele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prefatia la editiunea a trei'a.

Trecerea cea preste a-sceptare repede a editiunei a dóu'a a acestei cărți, departe d'a me leganá in ilusiunea, ca asiu fi facutu unu ce perfectu, dincontra mi-a fostu unu indemnupotinte, a revedé din nou tóta cartea si a emendá totu aceea, ce prax'a propria si indegetările mai multoru DD. Invetiatori mi-au aretatu ca are lipsa de emendare, cá astfelu lecturariulu acést'a se-si póta conservá si pe venitoriu bun'a priimire, cu carea a fostu onoratu in trecutu.

Emendările s'au facutu in dóue privintie, si adeca atátu in privinți'a materiei, câtu si in privinți'a formei. Cátu pentru cea d'antáiu, unele impregiurări factice

schimbate cereau considerare și în această carte școlastică, și astfel au trebuit să se facă aici câte o schimbare. Eiar ce se atinge de formă, amu cautatu mai cu sēma a simplifică construcțiunile, a esplică cuvintele mai grele ș. a., — lucruri, cari speru că voru fi în fayórea acestei editiuni fatia cu cele de mai nainte. Asemenea speru, că va fi bine priimita și acea impregiurare, că amu aduzu piesele de cetire sub 20 titluri comune, cari voru fi că totu atât statiuni de pausare; căci mi se pareá, că cele 153 piese, cuprinse în cartea acést'a, urmate un'a după alt'a fără intrerumpere, aru fi órecum prea ostenitóre. Insa, pe lângă tóte aceste schimbări, tient'a, ce nu o amu scapatu nici cātu din vedere, mi-a fostu, că prin editiunea acést'a totusi se nu se facă nefolosibili nici editiunile de mai înainte, unde, adeca mai suntu prin mánile eleviloru esemplare din acelea.

Adaptarea din afara tipografica sum incredintiatu că va contribuí la recomandarea cărției, necrutiandu nici autorele nici tipografi'a vre unu sacrificiu, spre a o face óspe bine vediutu în scólele populari române.

Fia dar, că cartea acést'a de cetire și în editiunea presinte se mérga liniscita calea sea presemnata și se continue a impliní după potintia missiunea sea: de a contribuí la prosperarea scólei române!

S a b i i u, la Anulu-nou 1870.

Autorele.

Prefatia la editiunea a patr'a.

Numerulu amiciloru acestei carticele scolastice a crescutu intr'atát'a, încátu dupa doi ani dejá iér se simte necesitatea unei editiuni nóue.

Pe candu o recunoscú acést'a cu multiemita, nu potu a nu pronunciá totdeodata sí impregiurárea aceea, ca sí criticele asupr'a ei s'au immultitu, ba unele dintr'ensele au devenitu fòrte agere, sí vehemente chiaru. Eu critic'a nici candu nu o amu incungiuratu, ci din contra, m'amu bucuratu de ea, vediendu intr'ens'a celu mai invederatu semnu de interessare, de viétia; de aceea sí de asta data indegetàrile criticei obiective, basate pe principie pedagogico-didactice, le amu priimitu cu recunoscintia sí m'amu nevoitu a le folosí. Este insa sí o critica arbitraria, fàra principie, vaga; celoru-ce servescu în soldulu acestei-a, nu amu se le dîcu alt'a, decâtu: „Dovediti dreptulu vostru de a critisá prestandu ce-va mai bunu!“

Editiunea acést'a essentialminte nu diferescé multu de editiunea a trei'a, afara de unele amplificàri sí adaugerea de câte-va piese nóue; preste totu insa este revediuata, constructiunile suntu scurtate sí simplificate, incisele cu deosebire incungiurate, sí preste totu stilulu, precum speru, mai accomodatu facultatiloru spirituali ale eleviloru de class'a a dóua sí a trei'a.

Sórtea vietiei a adusu cu sine, cá dela editiunea III. incóce eu se esu din immediat'a sfera a scólei. Cu atát'a mai ferbinte mi e rogarea cátra toti barbatii de scóla, cá se binevoiésca a mi împartasí sí pe venitoriu observàrile sele asupr'a acestei càrti.

Fia dar, cá carticic'a acést'a sí in form'a presinte noua se fia binevediuta in scólele nóstre, — déca va meritá; ear la dincontra fia, cá càtu mai eundu ea se faca locu altui lecturariu mai accomodatu! Cáci precum in tóte, asiá sí in privinti'a instructiunei, acestui factore giganticu alu venitoriului nostru, eu mi plecu capulu naintea maximei: Apuna ce este inferioru, candu resare ce este superioru!

Sabiiu, in Septembre 1871.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Autorele.

I. Cas'a parintésca.

1. Parintii si copiii.

Eu sum c o p i l u. Poterile mele suntu mici. Minteá mea inca nu e cópta. De aceea eu nu-mi potu castigá cele de lipsa pentru viétia. Domnedieu insa pórtá grija de mine. Domnedieu mi-a datu tata si mama. Tat'a si mam'a suntu parintii mei. Parintii mei suntu fórté buni. Ei se ingrijescu de totu, ce mi trebuiesce. Ei mi dau páne de mancare, casa de locuitu, haine de imbracatu, patu de dormitu. Cátu de buni suntu parintii mei! Cu ce le voiu scí eu multiemi pentru atáte bunstáti? Cu ascultarea, cu supunerea si cu iubirea. Eu totde-un'a me voiu rogá lui Domnedieu, se tina pre iubitií mei parinti.

2. Fratínii.

Eu amu si f r a t i si s o r o r i. Acesti-a inca locuiescu in cas'a parintíloru impreuna cu mine. Si pre ei i iubescu parintii cá si pre mine. Si ei iubescu pre parintii nostri cá si mine. Dara si noi fratínii între noi ne iubimá. Fratíi cei mai mici asculta de cei mai mari. Fratíi cei mai mari invétia si ajutoreza si apera pre fratíi cei mai mici. Ce frumosu e, candu fratíi si sororile

asculta bucurosu de parinti, si se au bine unii cu altii ! Si ce uritu e, candu nu asculta de parinti, candu intre sine se cërta, se batu, se parescu si se necejessu ! Toti fratii si tôte sororile trebuie se se iubësca si se se aiba bine ! Căci numai atunci potu face parintiloru bucuria.

3. Чинети́ея нъринділор.

АСКЪЛЪТЪ ФІІВЛЕ ПРЕ ТАТЪЛ ТЕЪ, ЧЕЛ ЧЕ ТЕ-АЪ ПЪСКЪТЪ. ШІ ПЪ НЕ-БЪГЪ ЛУ СЕМЪ ПРЕ МЪМЪ-ТА, ПЕНДРЕКЪ АЪ ЛМЪБЪТРЪНІТЪ. *Solomonu capu 23, stichu 22.*

4. Iubire de tata.

Intr'o tiëra departe, carea se numesce imperati'a Chinei, este o lege vechia: că acelui-a, care a 'nstrainatu bani de ai tieiei, se i se taie mănile. Unu diregatoriu seracu cadîu odata in pecatulul acest'a, si asiá dopa lege trebuiá se i se taie amendoue mănile. Dar din fericire elu aveá o fetitia, si acés't'a intr'atát'a iubiá pre tatalu seu, incátu se duse insasi la judecatoriulu si lu rogá, că se i se taie ei mănile in loculu tatalui seu. Căci fi'i'a cea buna diceá: „Eu numai pentru mine amu se grijescu, ear tat'a pentru toti copiii sei. De aceea de mănile mele nu e asiá paguba; dar de se voru taá mănile tatei, noi toti suntemu de peritu.“ — Judecatoriulu inseintiá pre imperatulu despre acés'ta intemplantare; si imperatulu, petrunsu de inim'a cea buna a copilei, iertá tatalui ei pedéps'a meritata.

5. Fiic'a cea buna.

Regele Gustavu III. din Svedi'a trecu odata printr'unu satu, si fiindu-i sete ceru apa dela o fetisora, ce venia dela fuintana. Acest'a numai decatu alerga la densulu si i dedu se be. „O, ce copila buna esti tu,“ — disse regele multimindu-i; „vina cu mine la cetate, ca ti voiu porta eu de grija.“ „Nu potu, domnule!“ respunse fetit'a, carea nu sciea, cu cine vorbesce; „ca trebuie se grijescu de mam'a.“ „Dar unde e muma-la?“ intrebă regele. Si spunendu-i fet'a, ea zace bolnava aci intr'o coliba, regele merse acolo si afla pre biet'a muiere zacendu josu pe nisce paie si gemendu. Si intrebandu-o regele despre starea ei, bolnav'a incepu a i se tangui, catu e ea de seraca si de necajita, si ca aru trebui se pera, de n'aru ingrijit de dens'a atatu de bine fet'a-sea. Cuvintele acestea le disse tremurandu si plangendu, si regele insusi lacrima de mil'a ei si de bucuria pentru inim'a cea buna a fetei. Indata demandă a se aduce biet'a veduva intr'o casa mai buna, si-i dedu bani, ca se-si pota cauta de sanatate. Ear pre fet'a o lauda si i lasa o summa frumoasa de bani pentru zestre, spunendu-le la plecare, ca densulu e regele lor.

Dupa Schubert.

6. Iubire de mama.

Regele Fridericu celu Mare din Prussi'a avea odata unu fecioru de casa (pagiu), carele impre-

una cu sotii sei trebuia se priveghieze la rendulu seu langa camer'a de dormitu a regelui, ca avendu acest'a lipsa de ce-va, numai decatu se-i aiba la indemana. Odata intr'o nopte, nepotendu regele dormi, trase clopotielulu, ca sa vina feciorulu se-i eetasca, ca se-i treca timpul mai iute. Dar la trasulu d'antaiu nu veni nimenea; asemenea nici la alu doilea, nici la alu treilea. In fine scolandu-se regele insusi si aprindiendu-si luminaea, est se veda, ce e caus'a, de nu vine nimenea. Bietulu fecioru adormise cu manile pe mesa, si dinaintea lui steta o epistola inceputa. In acesi'a elu scieca mumei sele, ca priveghiandu noptea la regele pentru altii din sotii sei, a adunata diece florini, cari i tramite acum densei, ca se se folosasca cu ei la lipsele sele. Petrusu de acesta iubire fiisca a servului seu, regele indata aduse doue pachetute de galbini, i le puse frumosielu in amendoue buzunarele si ier se puse in patu. Dela unu tempu feciorulu desceptandu-se si simtindu greutatea in buzunare, afla multimea de galbini, si indata si-aduse amiate, ca ce se va fi intemplat. Dar in inim'a lui se amesteca acum bucuri'a cu intristarea. Caci pe candu se bucura pentru darula celu scumpu, ce lu priimise, pe atunci se si sparia si se rusina, ca regele l'a aflatu dormindu. Dimineti'a indata se duse la regele si cu umilitate se roga de iertare pentru gresiel'a sea; si

nobilulu rege nu numai lu iertã, dar lu si laudã
cã pre unu fiu bunu, si facũ mamei lui o pensi-
une; din carea se pãla trai pãna la mörte.

7. Pietate.

1. Pietate se numesce cinstirea sî iubirea copiiloru
cãtra parinti. Ce frumoasa dar e pietatea!

2. A fostu odata o mama beatrãna, carea locuia cu
dõr fi ai sei. Sî fiindu o serbatõre mare, doria din
tõta inim'a, se mërga sî ea la bisericã, dar pe josu nu
potã; cãci erã beatrãna beatrãna, sî biseric'a erã fõrte
departe. Inse vai! ca tocmai in nõptea dincãntea serba-
tõrei morira amendoi bouteni filoru ei, cu cari erã se o
duca acesti-a la bisericã. Dar fii cei buni nu desperara;
ci vediendu, ca nũ potũ altmãntreã, se prinsera insîsi la
cãrũ sî traserã pre' mam'a lorũ pãna la bisericã, cã se nu
remãna nemangãtata la o'dã atãtu de mare sî de sãntã.

3. Place-ve voue fapt'a acest'a a filoru?

Tradit. antica.

8. Iubirea sî cinstirea pãrinçilorõ.

1. Чел-че чинстеце пре татъ, се ва къръци
де пькато, шî ка чел-че стринце котори, аша есте
чел-че чинстеце пре мамъ-сеа.

2. Чел-че чинстеце пре татъ, се ва лнделъга
ла зле; шî чел-че аскълъ de Домнълъ, ва одихни
пре мамъ-сеа.

3. Чел-че се тече de Домнълъ, чинсти-ва пре
татълъ се, шî ка стьвжнлорõ ва слъжн челорõ-че
лаб пьскътõ пре елõ.

4. Къ фанга шî къ ковангълъ чинстеце пре

татълъ теѣ ши пре мъштъ-та, на съ-цї вїна цїе вї-
пекъвжатаре дела джншіі.

5. Къ вїпекъвжатареа татълї лптрѣште ка-
селе фїлорѣ, еар вльстемълъ мъмеї десрѣдъчїнезъ
темелїле.

6. Нъ те шърї лптрѣ печїнстеа тътъне-теѣ,
къ печїнстеа тътъне-теѣ нъ-цї есте цїе шърїре.

7. Къ шърїреа отълвї есте дїн чїнстеа тътъ-
не-сеѣ, ши рѣшїнеа фїлорѣ есте мъма печїнстїтѣ.

8. Фїїлме ! спрїжїнеще пре татълъ теѣ ла въ-
трънеце, ши нъ-лѣ мъхїї пре елѣ лп вїеаца лвї !

Сїрахъ, капъ 3, стїхъ 3--12.

9. Resplat'a sї camet'a.

Odata vediu unu domnu pre unu tieranu se-
racu lucrandu greu la cãmpu, dar pe lãnga aceea
cantandu sї fiindu cu voi'a bõna. Sї venindu
domnului pofta de a povestї cu seraculu, lu in-
trebã, cãtu прїimesce elu pe дї? Seraculu response,
ca treidici de cruceri. Domnulu se mirã, cum
se põte elu ajonge cu asiã putїnu. „O domnu!“
— response lucratoriulu, stergẽdu-sї odata fruntea
sї lucrandu mai departe, — „dar inca din crucerii
acesti-a numai a trei'a parte o consumu eu; eар cu o
parte platescu datorii, sї o parte punu pe cametã.“
Domnulu se mirã sї mai multu sї cerũ se i esplice
(alcuїesca) tieranulu acestu lucru, ce i se pareã
chiaru cu nepotїntia. Tieranulu response : „Parїntii
mei sunt betrãni sї nepotїnciosi, de nu mai potu

lucrá; si asiá eu me silescu a le re'ntórec acum dupa potintia binele, ce mi l'au facutu ei cu cre-scerea: eata plati rea a datorielor! Cu ce-alalta parte mi crescú copiii si i invetin a lucrá si a fi óreni de omenia: si asiá sumu singuru, ca pe candu voiu ajunge eu la betranetie si nepo-tintia, si ei me voru ajutori: eata dar, cum dau banii pe ca m e t a l' — Domnulu se mirá si se bucurá multu de mintea cea agera si de inim'a cea buna a tianului si 'ncepù a lu ajutá din ór'a aceea.

10. Corneli'a, mam'a Grachiloru.

In Rom'a, cetatea cea mare si vestita, erá odata in vechimeaj o femeia nobila, ce se chiamá Corneli'a. Ea aveá doi copii, Tiberiu Grachu si Calu Grachu, cum cá voi de mari. Acei-a invetiau fórté bine la scóla si intru tóte aveau portárele cele mai frumóse. Odata fiindu o amica (prietina) la Corneli'a si venindu vorb'a la áurarii si argintarii, dómn'a straina o rogá, se i arete pretiósele sele. Atunci Corneli'a est' afara si aduse pre cei doi fii ai sei, cari tocmai veniau dela scóla. Si tinendu pre unulu de mán'a drepta, ear pre celalaltu de cea stánca, i puse naintea amicei sele si dise: „Eata pretiósele mele!“ —

Óre portati-ve si voi asiá, cá se póta dice mamele vóstre de voi, ce dise Corneli'a din Rom'a de fiii sei?

11. Iubire fratiésca.

Palidu și tristu se re'ntórse **D i o n i s i u** dela cetate, intrà in casa și s'aruncà pe scaunu. „Of Dómne, m'a nimeritu sórtea, trebuie se me facu soldatu!“ — Mam'a și tat'a incepu a plànge și a lu mangaiá. Ear fratele celu mai tineru, **A l e x a n d r u**, ese din casa și se duce. Unde se va fi ducêndu? Se duce deadreptulu la capitanulu la cetate.

„Domnule capitanu! Pre frate-meu **Dionisiu** din cutare satu l'a lovitú sórtea se fia soldatu. N'asiu poté merge eu in loculu lui?“

Capitanulu. Dar pentru ce?

Alexandru. Eata pentru ce! Parintii nostri suntu betràni și nepotinciosi, și **Dionisiu** trebuie se pórté tóta economi'a, càci dintr'aceea traimu. Eu sum pecurariu. Oile nóstre le póte pazi și altulu vr'o trei patru veri.

Capitanulu. Dar scii tu umblá cu pusc'a?

Alexandru. Sciu și nu prea, dar me voiú invetiá; càci ceea-ce place omului, curendu invétia.

Capitanulu. Bine, fetulu meu; dar parintii vostri sciu și 'nvoiescu-se la acést'a?

Alexandru. Ba nu sciu, dar se voru invoí, déca le voiú spune cugetulu meu.“

Cu acestea se duce și a dóu'a dî se re'ntórce cu invoirea parintiloru.

Capitanulu. Bravo! Ada màn'a! Se te faci càtu mai curendu capitanu!

Alexandru. Se dee Domnedieu, se fiu soldatu

bravu, și pe cându me voiu întorce, se gasescu pre ai nostri sanatosi și turm'a mea sporita!

12. Locuitorii casei.

Afara de parinti și de copii adeseori mai locuiescu într'o casa și ôre-cari r u d e n i i, precum m o s i, b u n e și alții (s. a.). Mosiulu și bun'a suntu parintii parinților mei. Eu sum nepotulu (nepóta) mosiloru mei. Mosii suntu betrâni și de multe ori nepotinciosi. Ei me iubescu că și parintii. Și eu i iubescu pre ei că pre parintii mei, i ascultu și i ajutu bucurosu cu ce potu. — La o casa este lucru multu, asiá încátu adese ori parintii cu copiii nu lu potu portá totu. Și asiá e de lipsa, că parintii se si i n e e ó m e n i cu plata, cari se locuiesca in cas'a loru și se le ajute la lucru. Acesti ómeni se numescu s e r v i s e u s e r v i t o r i (slugi) și s e r v e s e u s e r v i t ó r e (slujnice). Servitorii trebuie se asculte de stapâni, se fia lucratori, omenosi, crutiatori și credinciosi, și se iubésca și se cinstésca pre stapâni cá pre nisce parinti. Copiii trebuie se umble cu servitorii frumosu, se nu i necajésca, se nu i bata, se nu i bajocurésca! Ear déca au ce-va asupr'a loru, se spuna la parinti!

13. Mosiulu și nepotulu.

A fostu odata unu omu betrânu betrânu, încátu nici nu mai poteá vedé bine, și mânuile și

picioarele i tremurau cá frundi's. De aceea, cându siedeá la mésa cu fiin-seu si cu nora-sea, i se intemplá câte odata, de versá din lingura pe mésa si manjá pensatur'a. Tinerii se scarbira de elu si nu lu mai lasara se siéda cu ei la mésa, ci i detera de mancare pe vétra. Odata tremurandu-i mánile, nu mai potù tiné blidisielulu celu de pamentu, in care i puneau mancarea, ci lu scapá josu, de se sparse. Nor'a lui se mania pentru acést'a si incepù a lu infruntá si a lu injurá, si apoi i cumperara unu blidu de lemnu, cá se manánce de aci 'ncolo dintr'acel'a si se nu lu mai sparga. Bietulu betrànu numai taceá si oftá. In-tr'o di nepotielulu, jocandu-se prin casa, incepù a cará la olalta scandurele si lemnisióre si a le impiega unulu lângá altulu. „Ce faci tu?“ lu intrebá tate-seu. „Eata,“ respunse copilulu, „facu unu blidu de lemnu, din care se manánce tat'a si mam'a, candu voiu fi eu mare si ei voru fi betràni cá mosiulu.“ Atunci barbatulu si moiere se uitara lungu unulu la altulu si 'ncepura a plânge, parendu-le reu si rusinandu-se de ceea-ce facusera ei cu tatalu loro. Si din ór'a aceea ier pusera pre betrànulu la mésa cu ei, si nu se mai scarbiau, si candu i se intemplá se verse putintelu.

Tradit. popor.

II. Cas'a si curtea.

14. Cas'a I.

Locuintiile ómeniloru se numescu case. Pár-
 tle cele mai de frunte ale caseloru suntu p a r e -
 t i i s i c o p e r i s i u l u . In paretu suntu facute
 u s i l e pentru intrare si esire, si f e r e s t r i l e
 pentru lumina si aeru. In coperisiu se afla u r -
 l o i u l u s é u c o s i u l u , pe care ese fumulu. Casele
 mai totdeun'a au mai multe d e s p a r t i e m i n t e
 s é u i n c a p e r i . Ómeni cu stare au multe inca-
 p e r i . Ómenii seraci adeseori au numai un'a. Mul-
 tinea incaperiloru nu face fericitu pre nimenea.
 Intr'un'a incapere póte trái omulu atátu de bine,
 cá si in diece. Afara de cas'a s é u i n c a p e r e a d e
 locuitu adeseori se mai afla la case câte o t i n d a
 s é u b u c a t a r i a si câte o c a m a r a . In cas'a de
 locuitu locuiescu ómenii. In tinda se gatesce man-
 carea, se cóce pânea, se spéla hainele, si altele.
 In camara se pastreza bucatele si alte celea de
 mancare, precumu si unellele de trebuintia. — In
 casele de locuitu suntu cuptóre s é u s o b o pentru
 incaldire ean'a, scaune pentru siediutu, mese pentru
 lucru si mancare, ládi si scrine pentru pastrarea
 haineloru, paturi pentru dormitu si odichnitu. Tóte
 acestea se numescu s o u l e d e c a s a s é u m o -
 b i l e . La ómenii cei seraci suntu mobile mai

putine, mai estine și mai de rendu. La ómenii avuti suntu mobile mai multe, mai scumpe și mai alese. Afara de mobile se mai gasescu prin case și icóne, oglinde, orológe (ceasornice) s. a., cari suntu parte de lipsa, parte numai pentru 'infromse-tiare séu impodobire. Celu mai frumosu ornamentu alu unei case, fia bogata, fia seraca, este **c u - r a t i m e a**. — La tóte casele se afla câte unu locu deasupr'a paretiloru sub coperisiu, care se numesce **p o d u**, și la multe și altulu sub pa-mentu, care se chiama **p i v n i t i a** séu celariu. In podu se pastreza bucatele, se usca hainele, se grijescu uneltele; in pivnitia se tinu mai cu séma vinurile, pómele și legumele.

15. **Cas'a II.**

Casele se facu de lemnu ori de pétra și c a r a m i d a (zidu). Cele de lemnu iérasii suntu facute séu de blane séu de gradele, și apoi arun-cate cu pamentu și spoite cu varu. Coperisiiele iérasii suntu de p a i e (séu trestia), de s i s a , de s i n d i l a séu de t i g l a . Coperisiiele de lemnu suntu mai bune decâtu cele de paie, și cele de tiglă mai bune și decâtu cele de lemnu. Casele de pétra suntu mai frumoșe, mai bune și mai trai-nice, decâtu cele de lemnu. De aceea e gresiéla mare , déca cine - va , potendu - si face casa de zidu, si-o face de lemnu. Lemnulu putrediesce și

arde, zidulu nu putrediesce si nu arde. — Tóte casele trebuie se fia largi, radicate si luminóse. Casele strimte, scunde (josu) si intunecóse nu se potu a e r i cum se cuvine, si apoi fâra de aeru bunu omulu nu póte traí si nu póte fi sanatosu. — Adeseori suntu mai multe incaperi gramadite un'a preste alt'a subt unu coperisiu. Acést'a o vedemu mai cu séma pe la cetâti. Óre pentru ce voru fi gramadindu cetatiénii casele loru asiá? O astfelu de gramaditura se numesce r a d i c a - t u r a séu catu. Pe la cetâti vedemu case cu câte dóue, trei si si mai multe radicatori. — Casele se cuvine se steá cu fruntea la strata (ulitia), si tóte in rendu oblu, cá astfelu stratele se devina drepte, largi si luminóse, eara nu unghiuróse, strimte si intunecóse.

16. Tigl'a din coperisiu.

In coperisiulu casei unui plugariu stricase ventulu o tigla. Omulu vediù spartur'a ; dar facându-se dup' aceea iér vreme bune, cugetà in sine : „Ce se te mai urci tu pe celu coperisiu pentru o tigla !“ — Trece adi, trece màne, si elu si uita de tigl'a cea stricata. Vinu inse si alte venturi mai mari, prin spartur'a cea mica si facu locu, si mai obóra inca o tigla, inca dóue, inca trei. Dupa aceea vinu ploí, plóua pe capriori ; se face sóre, incepe lemnulu a putredi ; unu caprioru trage pre altulu, acést'a pre alu treilea. La

vr'o jometate de anu, candu se mai uită stapă-
nulu din intemplantare la coperisiu, vediu o spartura
cātu poteá se între omulu prin ea; si cautandu
mai de aprópe, aflá, ca pagub'a e mare. Iute
dà acum dupa coperitori si lemnari, cá se vina
se diréga; dar pe candu la 'nceputu aru fi fostu de
ajunsu trei patru cruceri, acum trebuie se chel-
tuiesca dóuedieci de florini, pâna direge ce fusese
stricatu. Acum veni omului in minte dicatórea,
ce o audise de sute de ori, dar n'o bagase in
séma: ca s c u m p u l u m u l t u p e r d e , si
l e n e s i u l u m u l t u a l é r g a .

Dupa „Lebensbilder.“

17. Пъстрареа.

Џнѣ Сълтанѣ ¹⁾ одата зъмълндѣ prin четате
Пе жосѣ къ Bezирѣлѣ ²⁾ дн хaine скимвате,
Bezѣ дпайте-ші о парá ³⁾ скъпать;
Ш'о рьдикъ сінгърѣ плекъндѣ-се 'ндатъ.
Bezирѣлѣ, ачеастъ зрмаре vezжндѣ-ї
Ші пьзіндѣ-ї време, ла 'птреватѣ зикжндѣ-ї:
„Ме іартъ стьпне пентрѣ ддрьзнпре,
Къ дмі сть дн къдетѣ о педомеріре.
Ми-а фостѣ де міраре, къ о парá мікъ,
Кареа ші нимика пóте съ се зикъ,
Џнѣ Сълтанѣ ка тине, богатѣ къ хазнале, ⁴⁾

¹⁾ Сълтанѣ се кіатъ дпнератѣлѣ тьрческѣ.

²⁾ Bezирѣ - міністрѣ, челѣ д'яттѣлѣ джнгѣ дпнератѣлѣ.

³⁾ Парá - кръчеріѣ, банѣлѣ челѣ май мікѣ.

⁴⁾ Хазнале - коморі, авѣдїі шарї.

Съ те плечи ла джуса, съ о іаі дін каде!“
 Сълтанвлѣ респонсе : „Ачелѣ-че дін фире
 Ва аза парава дн деспреуѣре,
 Дін пѣцинѣ се'пвѣцѣ днтрѣ непѣстраре,
 Ка съ пѣ се віте ші ла банвлѣ маре.
 Отвлѣ, каре счіе а трѣ кѣ пѣ стрѣ,
 Пѣрава о аре ла галбенѣ кѣпѣстрѣ.
 Зисеші, кѣ парава пѣ е лѣкрѣ маре,
 Дар кѣтѣ де греѣ есте, отвлѣ кѣндѣ п'о аре !
 Парава е микѣ, дар локѣ маре принде;
 Кѣчї кѣндѣ дѣї лінсече, пѣнеа пѣ цї-о вінде.
 Д'ачеа парава отвлѣ челѣ кѣ мінте
 Тревзіе ка пе галбенѣ с'о аїзѣ 'пайнте ;
 Кѣ жокѣ чїне-ші вате шї-ї дѣ кѣ пічїорвлѣ,
 Кѣ време ажѣнѣе ка съ-ї дѣкѣ сорѣлѣ.“

Antoniu Pannu.

18. **Aduna vér'a brósce, ca earn'a voru fi pesci !**

Ce e aceea? Audit'ati voi, se se fia facutu vr'odata din brósce pesci? Bróscele brósce, pescii pesci; vér'a véra sí earn'a earна, asiá scimu noi. Dá, dar proverbiulu scie sí altmintrea. De multe ori vei fi trecutu tu vér'a prin padure pe lângа vreunu lemnu culcatu, dar póte cascandu sí plesnindu cu mánile vei fi mersu mai departe; càci fiindu atunci caldu, nu te vei fi ganditu, ca se va face odata sí frigu. Insa sciu, ca pe la Bobotéza, candu uneori sí lângа soba ti va fi fostu frigu, ti vei fi adusu aminte de lemnulu celu din véra. — De alta data vei fi trecutu póte pe lângа nisce póme cam paduretie; insa, déca nu voru fi fostu bine

cópte, séu déca nu vei fi fostu tu bine flemendu, le vei fi aruncatu stringêndu din buze; dar me rema-siescu, ca earn'a ti vei fi adusu aminte de ele cu pa-rere de reu, ca nu le aibi. — Ori facêndu vr'odata fênu multu, celu mai reu pôte nici ca l'ai mai adunatu. Dar déca cum-va a fostu earn'a lunga sî grea, fàra in-doiéla spre primavéra, candu ti voru fi sbieratu vitele de fôme, vei fi cugetatu: „Càci nu amu acum rogozulu celu lapedatu de asta véra!“ — Eata dar intielesulu prover-biului: ca adeca se aduni la tempulu seu ceea-ce ti este de lipsa, fia sî lucru micu sî nebagatu in séma; càci voru vení tempuri de lipsa sî de necasu, candu ài voi se aduni, dar nu vei avé ce sî de unde!

19. Ospetari'a.

Unu calugaru calatoriu, ajungêndu odata sér'a la unu castelu domnescu, se rogà de domnulu casei, cá se aiba bunatate a i dá quartiru preste nópte. Acest'a insa i respunsø restitu: „Miluié-sca-te Domnedieu: aicea nu e ospetaria!“ Ca-lugarulu disø cu blandetie, ca nu lu va mai su-perà cu rogarea sea; numai se aiba bunatate domnulu castelului a i respunde trei intrebàri. Invoindu-se domnulu la acést'a, intrebarea cea d'antàiu i fu: „Cine a locuitu in castelulu acest'a naintea ta?“ „Tatalu meu,“ respunsø domnulu. „Dar inainte de tatalu teu?“ intrebà calugarulu. „Mosiulu meu!“ respunsø stapánulu casei, miran-du-se de astfelu de intrebàri. „Dar dupa tine cine va locui in casele acestea?“ — „De va vré

Domnedieu, copiii mei!“ — „Vedi dara“, — dise acum calugarulu, — „acésta casa in càti-va ani a avutu patru renduri de locuitori; si tu dici, ca nu e ospetaria. Ba in adeveru o s p e t a r i a e; càci locuitorii ei n'au locuitu intr'ens'a, fara numai cá nisce óspeti de adi pàn' màne.“ — Domnulu se rusinà de responsulu seu celu pripitu, si rogà pre calugarulu, se remàna la densulu.

Dupa Cr. Schmidt.

„Nu avemu aici cetate statatòre, ci ceea-ce va se fia o cautàmu.“ Apost. Pavelu càtra Evrei c. 13. st. 14.

20. Curtea.

Mai pe lângà lóte casele este si càte unu locu mai largutiu, ingraditu cu zidu séu cu palanu (stoboru) séu cu gardu, — dupa polintia stapànulci. Loculu acest'a se numesce c u r t e. Aici se puna lucrurile cele mai mari, ce potu stá si sub ceru, precumu: lemne, petri, paie s. a. Aici stau si vitele si paserile de casa. Aici se afla si z i d i - r i l e e c o n o m i c e, precumu: siura, siopu, grajdu, pe alocurea téscu s. a. Aici lucra ómenii la felurile lucruri, ce trebuiescu pentru casa séu pentru càmpu. Siur'a se pune mai cu séma in fundulu curtiei in latu, uneori si dealungulu ei. Subt acel'a-si coperisiu cu siur'a se afla adeseori si grajduri pentru vite, locu pentru pastrarea nutretilulú animaleloru, siopuri pentru felurile trebuintio. Z'idirile acestea economice e bine se fia largi, luminoase si facute de materialu tare, adeca de pétra.

și caramida. Este un obicei foarte reu, a clădi zidurile economice din materialu slabu, adeca din lemn, paie, trestia. Asemenea e foarte reu, a pune zidurile economice lângă case; ba chiaru într'un'a cu casele; căci atunci la casu de focu, aprindându-se un'a, ardu tóte. Curtea se fia mare, largă și cătu se póte óbla, nu strimta, strâmba séu colturósa. Cine e omu cu renduiela, tine și curtea sea curată și grijită, și tóte se afla puse in rendulu celu mai bunu, fia-care lucru la locul seu. Ear la omulu celu fără renduiela și curtea e fără renduiela: tóte aruncate un'a peste alt'a și nimic'a pusă la locul seu.

21. Funtàn'a.

Fără apă nici omului, nici animaleloru nu le este cu potinția a trăi. De aceea vedemu, ca tóte locuintiele ómeniloru suntu puse pe lângă vre-o apă. La locuri muntóse séu delóse adeseori apă ese singura din pamentu, și atunci apoi omulu nu are a face alt'a, decâtu a o prinde in vase și a o întrebuințiá pentru lipsele sele. Asemenea apă se numesce apă de isvoru. Dar la siesuri apă stă ascunsă in sinulu pamentului, și omulu trebuie se sape dupa ea, panacandu o afla, apoi se o scóta cu maestria. Acestu felu de apă, scósa din aduncimea pamentului, se numesce apă de f u n - t à n a séu de p u t i u. Deci fiindu apă de trebuinția alátu de mare, ómenii, căror-a le trebu-

lesco apa multa, adeseori sapa fontâni chiaru si prin curtile séu gradinile selo. În unele sate locuitorii au bunula obicei, de a si tine fiecare fontâna in curte. Asemenea se afla pe alocurea datin'a cea multu frumósá, ca feciorii la o apamita di a primaverii esú pe câmpulu satului lor, de sapa fontâni si cele sapate le curátiescu. De siguru si tu, candu vei fi fostu vr'odata fórté setosu, de vei fi datu unde-va preste o astfelu de fontâna, vei fi binecuventatu pre celu ce o a facutu.

22. Animalele domestice.

Dela natura tóte animalele séu dobitocele suntu selbatice, adevca traiescu singure de sine prin paduri si pustiatáti. Omulu insa, vediendu, ca dela unele din ele póte luá folóse mari, le a adusu lângá sine si le a imblanditu (domesticitu). Aceste animale apoi se numescu a n i m a l e d e c a s a séu d o m e s t i c e. Ele servescu omului in multe feluri cu puterea si cu insustrile lor: i dau nutrimentu si vestminte, alérga, lucra, trudescu, ba traiescu si moru numai pentru omu. De aceea se cade, cá si omulu se le deá la tempulu seu de mancare si de beutu, se nu le puna la lucruri, ce trecu preste poterile lor, si se le lasé dupa lucru si odichn'a trebuinciósá. Unu omu cu minte si cu inima buna are mila si cu animalele selo si nu le ostenesce preste mesura, nu le bate tiranesco si

nu le chinuiesce. Ear omulu fără minte și cu inima rea tractéza cu animalele sele fără crutiare.

„Dreptului se face mila de sufletulu dobitóceloru sele, ear rerunchii necredinciosóloru suntu nemilostivi.“
Intieleptulu Solomonu, capu 12, stichu 10. —

Pe la noi cele mai indatinate animale domestice suntu : Calulu, boulu și vac'a, bibolulu, ói'a, capr'a, porculu, cănele și măt'i'a séu pisc'a. Afara de aceste animale patruipedali (cu patru picióre) suntu și paseri, cari traiescu impregiurulu omului. Acelea prin urmare inca se chioma p a s e r i de c a s a (óre, galitie), precumu : Gásca, curc'a, rati'a, gafu'a, porumbii s. a.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

23. Calulu.

Celu mai frumosu din animalele nóstre domestice este c a l u l u. Elu pórtá capulu radícatu, mersulu lui e curagiosu, sprintenu și usioru, ochii lui aréta óre-care istétíme. Po grumazii atárna peru lungú, care se numéscé cóma. Calulu servesce ómeniloru pentru calaritu, pentru tragerea careloru și pentru portarea sarcineloru. Elu e 'ntocmitu dela natura pentru fuga ; de aceea ne folosimu de elu, canda avemu se mergemu unde-va cu grab'a. Carnea calului nu se manánca, făr pe alocurea ; ear pelea lui se lucra și se intrebuintiéza. Din perulu celu lungu din cóm'a și cód'a lui facu ómeni site, arcuri de vióra, felurite impletituri și

capșusiele de perine, scaune și canapele. — De inimicii seî se opera calulu muscându ou dintii și lovindu cu picioréle cele dindereptu. — Calulu e desceptu, și la tineretie lu pôte invetiá omulu multe apucaturi ; dar deca prinde a 'mbetrani, apoi nu mai invetiá. De aceea și dice proverbiulu : „Calulu betránu nu lu mai inveti a umblá buiestru.“

24. Calaretiulu.

Voinicelulu nearmatu
 E cá stiue'a pe úscatu ;
 Voinicelulu fára calu
 E cá pescele pe malu,
 Și cá merulu lângá drumu :
 N'are pace nici de cumu ;
 Cati trecu, lu sboraturescu
 Și de crengi lu seracescu.
 Dar voiniculu inarmatu
 Și p'unu smeu incalecatu,
 Dragalasiu e și frumosu
 Cá lucéferu luminosu !

Din poes. popor. de Alexandri.

25. Boulu și vac'a.

Boulu e tardiu, dar tare și rabdurú. Elu frage plugurile nóstre la aratu, elu și carele in-earcate dupa secerisiu. Fára de elu economi'a de câmpu la locuri muntóse și delóse aru fi mái ca nepotintia ; de aceea la tíeranií nostri boulu este in mare onóre. Mersulu lui e greoiu și încetu, dar siguru ; și adescori unde calulu

celu mândru nu p ó t e s é u nu v a se sc ó t a p o -
 verile cele mari, acolo trebuie se ajute boulu celu
 modestu (smeritu), — tocmai precum se 'ntempla
 câte odata si între ómeni. — Capulu boului este
 mai multu in patru unghiori decâtu rotundu.
 Córneli i suntu date atátu pentru frumsetie, câtu
 si pentru aপরare. Carnea lui se manánca si e
 fórte buna si nutritóre. Din pelea lui se face
 talpa pentru incaltiaminte, din seu se facu lumi-
 nári, din córne peptini, cornuri pentru prafu de pu-
 sca, calamare si alte lucruri frumóse si folosítóre.
 — Tropolu (corpulu) v a c e i este mai intru tóte
 asemenea cá alu boului, numai ce-va mai micu
 si mai fàra putere. Vac'a folosesce omului si
 cá vita de jugu, dar folosulu celu mai mare i lu
 face prin laptele seu. Cáci laptele de vaca e unulu din
 cele mai bune si mai sanatóse nutriminte ale omu-
 lui, si cu deosebire ale copiiloru. Câte familii in-
 tregi le nutresce câte o singura vaca!

26. Bibolulu.

1. Bibolulu e celu mai tare, dar si mai
 lenosu din animalele nóstre de casa; de aceea
 tari'a si lenea lui au devenitu cá de proverbii.
 Bibolulu este adusu in tierile nóstre din Afric'a,
 de preste mare, unde traiesce selbaticu in turme
 mari. La noi adeseori pere de frigu, mai cu séina
 panacando e tineru. Tari'a lui atát'a e de mare,

Încătu doi biboli crescuti potu duce carulu cu po-
 vëra de câte 25—30 măzi. Perulu bibolului e
 scurtu si negru, pelea lui e fôrte grósa; de aceea,
 cându lu prindu la jugu, nici ca lu màna cu bi-
 ciulu, — căci acest'a nu l'aru simti, — ci cu fur-
 cõe de feru. La mancare nu e delicatu si nu
 alege, ci mananca fênu si paie si ce i se dà.
 Un'a din cele mai mari placeri ale lui este a zace
 prin bãlti, de unde apoi nu lesne lu mai poti scôte.
 Dêca se mãnia sêu dêca vede ce-va de colóre ro-
 sia, apoi e fôrte selbaticu. Dintr'alte elu e unulu
 din animalele cele mai próste.

2. Laptele de bibolitia e de trei ori asiá de
 grasu cá celu de vaca alba. De aceea e si mai
 scumpu decâtu acest'a.

27. Ói'a.

1. Póte celu mai folositoriu dintre tóte anima-
 lele de casa este ói'a. Despre ea dice cânteculu
 cu totu dreptulu: „ca chranesce si 'ncaldiesce.“
 Ea dà omului laptele seu, din care acest'a face
 untulu, casiulu, brânz'a si alte nutriminte. Dar
 inca mai multu dór, decâtu prin lapte, folosesc
 omului ói'a prin lán'a sea cea lunga, carea acest'a
 o tunde in totu anulu odata, primavér'a, si face din
 ea felurite materii de imbracaminte. O óia dà
 pe anu câte 3—6 punti de lán'a. Din pelea oii
 se facu felurite imbracaminte, carnea ei se mananca,

soula se întrebuintieza spre facerea luminărilor, din matiele ei se gatescu corde pentru instrumentele musicali.

2. Ôi'a e de totu prôsta si fricôsa. Ea nu are nici o arma de aপরare, decâtu fug'a. De aceea Domnedieu o-a si datu in grij'a omului, carele stingaru trebuie se o mâne la pasione si se o spera de inimicii ei. — Cari suntu acei-a?

28. Capr'a.

Folosulu celu mai mare dela capra este laptele ei celu fôrte grasu si sanatosu. Capr'a iubesce muntele si preste totu loculu celu petrosu, unde sare cu usiurintia si securitate de minune din stânca 'n stânca. Nutrimentulu ei celu mai placutu suntu mugurii si vêrfurile arboriloru si erburiloru; de aceea ea face mari pagube prin padurile merunte. Ômenii pazescu de ea fôrte tare si gradinile, cari le strica de totu. Ea este cam selbatica si se dedà cu omulu mai anevoia, dar apoi se domesticescu fôrte bine. In multe priviutie capr'a este tocmai contraria oii. In cari? —

29. Cele dône capre.

Dône capre se intalnira odata pe o punte: un'a venià 'ncôce, alt'a mergeà 'ncolo. „Ta-mi locu

se trecu!" dîse un'a pasîndu ina-
 inte. „Dá fà-mi sî tu mie!"
 respunse cealalta. „Eu tie? De
 ce? Eu amu fostu inaintea ta
 pe punte!" „Ce mi pasa mie, c' ai
 fostu inaintea mea pe punte, dar
 eu sum mai betrana decâtu tine!"

„Eu ti spunu numai atat'a, fà-mi
 locu!" „Ba fà-mi tu mie!"

Atunci repedîndu-se amendoue,
 deodata se bufnira 'n copete un'a cu
 alt'a, sî cu acest'a lunecandu de
 pe punte catiura amendoue 'n
 vale, sî erá p'aci se se innece
 sî un'a sî alt'a.

30. Porculu.

1. Cându dicemu si numai numele acestui animalu, indata cugetàm la nesattu si la necuratime. Si 'n adevèru, celu mai mancaciosu si mai necuratu din tóte animalele domestice este p o r c u l u. Din caus'a acést'a unele popóre, d. e. Evreii lu si numerau si lu numera si astadi între animalele necurate si nu lu manànca. — Porculu are capu lungu, care se sfarsiesce intr'unu botu ascutitu, cu care totu mereu rima prin pamentu, si apoi manànca totu ce gasesce, fia càtu de uritu si de gretiosu. Elu se ingrasia in scurtu tempu fòrte tare, si ómenii lu ingrasia inadinsu, pentru de a lu taiá apoi. Carnea lui e fòrte grasa. Din untur'a lui se topesce unsórea. Din pelea lui se face pergamentu, adeca unu felu de materialu de scrisu fòrte trainicu. Din perii lui face perieriulu perii pentru felurite trebuintie, si penéle de vapsitu si zugrafitu.

2. Tóte animalele de casa scotu pui vii si i nutrescu cu lapte. De aceea se si numescu animale l a p t a t ó r e s é u s u g a t ó r e.

31. Galitiele.

Galitiele séu paserile de casa suntu fòsitoré omului prin óuele, carnea, si parte si prin penele lor. Penele cele mari de curca, dar mai cu séma cele de gásca se 'ntrebuintieza

pentru scrisu, cele mici pentru umplerea pilotelor si perinelor. — Gâsca si rati'a au intre degetele piciórelor o pele lata, carea se numesce **p e l e a i n n o t u l u i**. Prin acésta pele lor le devine cu potintia, ba cu usiuratare fôrte mare, a pluti câtu de multu pe apa, unde si petrecu mai bucuros, decâtu pe uscátu. — Sborulu celor mai multe paseri de casa este nalángu si greoiu. Inimicii lor cei mai mari suutu: vulpea, dihorulu si oliulu.

32. Cânele.

C à n e l e si-a castigatu numele de animalu domesticu prin priveghiarea si credintia sea. Elu pazesce cas'a si curtea domnului seu diu'a si nóptea, si déca se apropia de ele cine-va strainu si necunoscutu, dá de scire stapánului seu prin latratu; ba déca e 'nvetiatu asiá, sare si musca. Cu deosebire trebuinciosu este cânele pe lângá turmele de oi. Cáci prin mirosulu seu celu finu indata simte, déca se apropia de turma vreunu omu strainu ori vreunu animalu selbaticu; apoi striga pre pastorii prin latratu tare, si déca este pastoriulu lângá elu si lu imbarbatéza, adeseori si sare la fére, le musca si cérca a le spaimentá si a le alungá. Un'a din insusirile lui cele mai frumóse este **c r e d i n t i ' a** lui cátra stapánulu seu: elu suferu maltratári si batái dela densulu,

și totuși se reîntorce la cas'a lui și i aréta semne de iubire și alipire. Nu arareori s'a întemplat, că unu căne se scape ómeni dela vreunu periculu mare, chiaru și dela mórte.

33. Cânele și furii.

Doi furi aruncara unui căne pâne, încercându se lu amagésca că se taca. „O“, — le dăse cănele — „voi vreti se mi legati limb'a și se me opriti, că se nu latru și se nu de u de scire stapànului meu, ca s'au apropiatu ómeni rei de cas'a lui? Ve însielati!“ Sî atunci începù a latrá, și stapànulu esî se véda, ce e; ear furii iute o luara la sanatós'a, căci altmintrea erá s'o patiesca uritu.

Dupa Isop u.

34. Cânele soldatului.

1. Ránitu în resbóie, soldatulu cadiuse,
Sî 'n puține dîle chinuitu morì,
Departe d'o muma, carea lu crescuse
Sî carea-lu iubi!
2. Sirmanu, fàra rude, pe tiermuri straine,
N'aveá nici prietinu, nici unu ajutoriu:
Nu erá fíntia, carea se suspine
Pentr'unu trecatoriu!
3. Singuruln tovarésiu de nenorocire,
Singur'a-i avere, unu c à n e iubit, u,
Siedeá lângá densulu, sî 'n mare machnire
Pareá aduncitu.
4. Acum totu e gat'a pentru îngropare,
Acum radicu trupulu pe màni de soldati, —
Cinste hotarita acelor-a, care
Moru pentru 'mperati.

5. In fruntea paradei cănele pornesce,
Din ochii lui pica lacrimi pe pamentu ;
Cá unu iubitu frate elu lu insotiesce
Pàna la mormentu.
6. Ací se opresce, ací se asiédia,
Nimic'a nu lu face a se departá :
Ascépta se lu strige, crede c'o se lu védia,
Candu s'a descéptá.
7. Câte-odata cérca pétr'a s'o radice,
Câte-odata latra dup' unu calatoriu ;
Cuprinsu de dorere : Vino, par' c'aru dîce,
Se mi dai ajutoriu.
8. Apói candu strainulu de mila voiesce
A lu trage d'o parte sî chrana a i dá,
Elu si-pléca capulu, in pamentu privesce
Sî nimicu nu vá.
9. De dóue ori nǒptea cu umbrele séle
Emisferulu nostru l'a inveluitu,
Sî sirmanulu càne din loculu de jale
A fostu nelipsitu.
10. Dar in diminéti'a acea venitóre,
Pe candu se descépta omulu muncitoriu,
Zaceá lângá grópa, mortu de intristare,
Cànele Azóru !
Imit. de Gr. Alexandrescu.

35. **Pisic'a.**

1. **Pisic'a** este între celelalte animale de casa aceea, ce este venatoriulu între ceilalti ómeni. Unele animale mici, mai cu séma siórecii si clo-tianii, au obiceiul a rǒde totu ce le vine 'n cale ;

și omului i aru fi mai preste potintia, a se aperi de aceste animale mici și stricacióse, deca n'aru fi pisic'a, carea le prinde și le nimicesce. Ochiu pisicei suntu fórte ageri și vedu și la 'ntunorecu. Labele ei suntu armate cu unghii tari, cari — ce este mai multu — le póte ascunde și scóte afara dupa trebuintia, cá o sabia din téca. Mersulu ei e fórte lina și nesimțitu, tocmai precumu i trebuiesce la venarea sióreciloru. Cáci acesti-au audiu fórte bunu; și deca aru umblá pisic'a trootindu cá alta animale, ei din departare o aru sudi și s'aru ascunde. — Dar cu tóte ca pisic'a e fórte folositoare, totusi ómenii n'o prea iubescu; cáci o vicleană, fetiarnică și crudelă. Acusi se jóca cu copiii, acusi i sgaria cu unghiile. Dar și cu siórecii și cu paserile și cu tóte, câte prinde, d'antáiu se jóca, lasandu-le se fuga, apoi prindiendu-le; dupa aceea ier le face scapate și ier le prinde, și totu asiá le necajesc pána la mórte. Naravulu acest'a alu ei este fórte uritu. —

1. Si la unii ómeni le dicemu ca suntu pisice. Óre pentru ce?

36. Cumu se svatufescu siórecii asupr'a pisicei.

Odata facura siórecii svatu, cum se se apere mai bine de cumplit'a loru inimica, 'numita pisica. Dupa multe debateri in drépt'a sí in stâng'a esí la mijlocu unu siórece betránu sí díse: „Fratiloru! Ascultati-me

sî pre mine! Eu amu aflatu, cu pisc'a pentru aceea e asiá periculósa neamului nostru, pentruca umbla totu in degete, de n'o potemu audí. De aceea amu socotitu, ca celu mai bunu modu de a ne aperá de ea aru fi, se i punemu clopotu la grumazi; càci atunci o amu audí de departe venindu sî ne amu poté feri de ea.“

„Bravo! Bravo! Fórté bine! Minunatu! Se traiéscá!“

strigara cá cu un'a gura toti siórecii, betràni sî tineri, mici sî mari, încátu resuná sal'a de adunare; „tu o ai gacitu, asiá se fia!“ Dar candu unulu puse mai de parte intrebarea, ca cine se fia acel'a, care se puna pisicei clopotulu? atuncea se facù tacere de mórte; sî siórecele celu betràntu, ce facuse propunerea, se retrase frumosielu tocmai in coltiulu celu mai dinafara, sî nici unulu nu se aflá, care se duca hotarirea la deplinire. Astfelu pisc'a umbla fàra clopotu pàna 'n dîu'a de astadi.

37. Albinele.

1. Albinele inca se potu numerá intre vietátile, ce traiescu impregiurulu omului; càci ace-s't'a pentru folosulu, ce i lu aducu albinele prin facerea mierii si a cerei, le a scosu din starea loru selbatica si le a domesticitu.

2. In starea loru naturale albinele facu mie-rea si cér'a prin arbori gaunosi prin paduri, sî ce aduna preste véra, érn'a manànca. Omulu a inventatu pentru ele cojnitie, unde ele lucra si aduna, unde omulu le apera si le grijesce, sî de unde apoi in sfarsitu si-ia mierea si cér'a dreptu resplata pentru ostenecele sele.

3. Albinele suntu de trei classe: un'a e re-

gin'a (craies'a, matc'a), mai mare decâtu lóte ce-
 lelalte albine, domnitórea si comandatórea (porun-
 citórea) in cojnitia. Ea nu lucra, ci numai de-
 manda si ordina lucrulu celoru-lalte, si lóte
 asculta de ea fàra improtivire. Alta classa suntu
 trântorii, mai mici decâtu regin'a, dar mai
 mari decâtu celelalte albine. Ei suntu grosi si
 greoi, nu lucra nimicu, ci manànca numai din
 sudórea albineloru. De aceea si ómenii cei le-
 nosi, cari nu sciu séu nu voru se faca alt'a,
 fàr' se manànca si se bé si se dórma, adescori
 se numescu trântori. — A trei'a classa suntu
 albinele lucrátore, cari cu barbatta si
 staruintia de mirare stringu de prin flori dulcétia
 si de pe frundie sudórea, si lipindu-o de pició-
 rele dindereptu, o cara la cojnitie, unde o asiédia
 prin casciórele loru. Mierea o manànca, si ce nu
 le trebuie punu pe érna; ear cu cér'a, ce ese cá
 unu felu de sudóre din trupurile loru, si-facu cas-
 ciórele, care suntu puse in rendu minunatu, cá
 stratele si casele celei mai frumóse cetáti. Alb-
 nele au si o arma: ghimpele séu aculu, cu care
 impungu fórté tare pre cei ce nu le dau pace.
 Ear pre celu ce nu le interita, nici ele nu lu-
 vatemala.

4. Regin'a in tóte casciórele óua câte unu
 ouletiv, din care apoi ese o albinitia mica. Déca
 crésceu albinele cele tinere si nu mai începú in

cojnitia, apoi esu (r o i e s c u), și deca le pôte
 priinde omula intr'alta cojnitia, incepu a lucrá
 acolo de nou; ear deca nu, apoi sbóra la padure
 și se asiédia acolo in vreo scorbura. Albinele cele
 tinere si-alegu o regina, ear pre celelalte le omóra,
 apoi incepu a lucrá, panacan lu óua si ele si scotu
 albine mici. Dupa aceea sbóra si acestea si le
 lasa pre acelea in cojnitia, si totu asiá.

5. Albinele suntu tipulu barbati e i
 si a lu ordine i bune. Multu pôte omulu
 invetiá dela ele, — adeca omulu, cáru-i a i place a
 iuvetiá ce este bunu chiaru si dela cei mai mici.

38. Албинеле ши зрєвлѣ.

Зрєвлѣ вине тѣпїосѣ: „Дацї-мї албїнелорѣ,
 мїереа 'пжосѣ. Кѣчї ев сѣм зрєвлѣ челѣ таре мї
 таре, дѣр пѣ-мї вецї фаче вої лшпедекаре!“ Ши
 пѣпѣ-шї лварѣ албїнеле сеатѣ, зрєвлѣ се свїе,
 шѣкаркѣ-лѣ вїатѣ; с'апакѣ де креангѣ: Брѣм,
 брѣм, брѣм; стѣпвлѣ респѣнде: Зѣм, зѣм, зѣм.
 „Албїнелорѣ, дацї-мї мїереа де локѣ!“ „Зрєсє,
 грїжесче-цї де кожокѣ!“ Зрєвлѣ мїрѣсѣ кв вѣтѣлѣ
 сѣѣ: „Кѣрацї-ве, фѣгѣрѣвлѣ есте-алѣ теѣ!“ Албї-
 неле 'мѣпгѣ фѣр' пїчї о крѣцаре. „Ної сѣптемѣ
 мїчї ши тѣ естї таре; дар тотѣшї е влї де вѣтѣлѣ
 теѣ, де пѣ не лашї мїереа ла локѣлѣ сѣѣ!“ Сѣ
 тѣпїз зрєвлѣ, се вїтѣ 'ндєлѣпгѣ; елѣ форїе, мо-
 рїе, слє-лѣ лшпѣпгѣ; ллѣ пїшкѣ ла лїмѣ, зрєкї

ші вогъ, ші елѣ кѣтъ съ фѣгъ ка зпѣ не-тотѣ.
 Албине ле кѣтъ : Zѣт, зѣт, зѣт; зрѣлѣ морѣе:
 Брѣт, брѣт, брѣт. Ші 'п фѣга лѣи маре албине-
 ле-і стрігъ : „Дѣ паче ла алці; де нѣ, те зрзікѣ!“

Dupa Dinter, Z. B

III. Gradin'a.

39. Gradin'a. I.

Mai pe lângă toate curțile, celu puțin la sate,
 se afla și câte unu locu de g r a d i n a. Omenii
 lucratori și cu minte și-sădescu grădini, le cultiva
 și apoi tragu din ele foloșe frumoșe. Ear ȃmenii
 cei lenosi și lasatori lasă grădinile pustii, de cresc
 în ele polomidele și brusturii și urșile. Adeseori
 sateni cu grădini mici au legumă, verdeliuri și
 pome de ajunsu preste totu anul; și alții cu
 grădini mari cătu nisce hotare, — cum se dice,
 — le ducă dorulu, ori le cumpără scumpe dela
 cetate, ori — ceea-ce e și mai reu de o miia de
 ori! — le fura de pe la alții. Ce onore (cinste)
 pentru unu sateanu, a i vedé cas'a incongiurata,
 de curte curata și de grădina bine lucrata! Și
 ierasi ce rusine și pecatu, a avé dela Domnedieu
 pamento, a lu lasá nefolositu, și apoi a te plânge
 de seraciá! Ce frumoșă e barbat'a, și ce urita e

lenea ! — Voi care din aceste două veti urmá înviéti'a vóstra ?

40. Gradin'a. II.

1. Gradinile sunt mai cu séma de trei feluri : de flori, de legume si de pomi, adeseori si de tóte trei felurile împreuna. Gradin'a de flori se numesce floraria, cea de legume legumaria, si cea de pomi pometu. Scire-ati voi spune cele mai de frunte legume, ce le întrebuințiamu noi ? Dar pomii cei mai indatinati cunósceti-i ?

2. Pomii cei roditori sunt prasiti din arbori selbatici si padureti, precomu si animalele domestice se tragu din animalele selbatice. Într'unu trunchiu (trupina) de arbore selbaticu pune omulu o clombitia de pomu roditoriu de acel'a-si soi, apoi unge cele două lemne cu céra séu pamentu, le léga la olalta si le lasa până crescú împreuna de se facu un'a. Atunci arborele acest'a nou este pomu roditoriu de fructe bune. Acésta împreunare a arborelui paduretiu cu arborele nobile se numesce altuire, si se face mai cu séma primaver'a. Unu pomu nobile pe lângá unu arbore paduretiu e tocmai cá si unu omu binecrescutu si binenaravitu pe lângá altu omu reucrescutu si reunaravitu.

3. Ómenii economi, unde au unu locsioru

potrivitu câtu de micu, sadeseu pomi; căci pomu e frumosu la vedere, priinciosu sanătăief omului, placutu pentru umbra, dulce la frupte (róde) si nu cere mai nici o ostenęla. Cine taia séu ciungesce séu vatema pomii, e unu omu prostu si reu la inima.

41. Pomisiorulu.

„Tata, ^Nintreba odata unu copilulu cá tine, miculu meu cetitoriu, pre parintele seu, — „pentru-ce mai altuiesci tu pomisiorulu acel a, căci suntu in gradina destui pomi de cei mari?” Limbindu respunse tatalu: „Pentru cá se mananci si tu, copilulu meu, póme sadite de man'a tatalui teu, precum si tatalu teu mananca póme sadite de tatalu seu.”

42. Prunula cela tineru.

Unu economu umblá odata cu miculu seu fiu prin gradina printre pomi. Multi pomi aveau fructe multe sî frumóse. Dar ochii copilului se pironira cu mirare asupra unui prunisoru, care abia cu vârfulu seu ajungeá la frundi'a pomiloru celoru mari, — tocmai precum sî elu d'abia ajungeá cu crescutulu subsuór'a tatalui seu; — cãci eata, pomisorulu acest'a tineru sî micu erá plinu de fructe. „Uite tata“ strigà copilulu, „aici ce prunisoru micu sî incarcatu!“ — „Dá, fetulu meu,“ i respunse tatalu, „uita-te bine sî 'nvétia delu elu. Cãci pe càtu este de placutu acestu pomisoru tineru sî plinu de fructe: pe atàt'a, sî inca mai multu este placutu, sî lui Domnedieu sî ómeniloru, unu copilu micu sî cu portàri bune!“

BCU Cluj / Central University Library Cluj

43. Furtulu de gradina.

Unu copilu paziá odata o vaca, ce pascea lângã o gradina. Vediendu elu acolo póme frumóse, lacomi la ele, si uitandu-si, ce pecatu mare e furtulu, sarì in gradina sî incepù a si-colege póme. Intr'aceea vac'a gasindu o spartura, intrà si ea in gradina si 'ncepù a rumpe si a calcá ce i dedeá de picioare. Copilulu intorcându-se cu de-furatulu seu si vediendu vac'a in gradina pe straturi, se aprinse de mania nebunésca si incepù a o 'njurá si a o bate cumplitu. Intr'aceea trecëndu tatalu copilului pe acolo si vediendu cele ce se intemplasera, se intristà fórte si pedepsi pre fiulu seu aspru, dupa-cum si meritá. „Cãci,“

— diceá tatalu, — „vac'a e unu animalu fãra minte, care nu scie, ce e bine si ce e reu; si deca a intratu in gradina, ea a urmatu numai boldului seu firescu, si asiá, de-si a facutu papuba, totusi nu e de vina. Dar tu, carele esti o m n si carele ai auditu de atãtea ori, acasa, in biserica, in scóla, ca a furá e pecatu, si totusi furi, tu indrasnesci a bate pre animalulu! Tu, carele nu numai ai parasitu vac'a si n'ai avutu grija de ea, ci inca ai saritu in gradina si ai furatu! Tu esti vrednicu, a luá batai'a aceea, ce o ai pusu fãra dreptate pe bietulu animalu!“ — Copilulu cunoscù gresiél'a sea, se rusnã de ea si se indreptã.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

44. Visula copilei.

1. Odat' o copilitia
 Visã unu visu frumosu:
 Erã par' ca 'n gradina
 La flori plecata josu.
2. Si 'ncetisioru venira
 La ea trei àngerei,
 Si-i detera binetie,
 Cerendu din flori sí ei.
3. „Ve dau prea bucurósa
 Din cele ce-avemu noi;
 Dar sí voi se mi-aduceti
 De care crescú la voi!“
4. Si àngerii venira,
 Tînendu-se de cuventu,

Sî-ădusera flori din ceruri:

Copilei pe pamentu:

5. Modesti'a fu 'ntai'a,
Blandeti'a i urmă,
Sî sânt'a sinceritate
Cunun'a o 'ncheiã.

Z. B.

IV. Impregiurimea casei.

45. Vecinatatea.

Cas'a parintiloru mei este incunginrata de alte case. Ómeni, cari locuiescu in casele acestea, se chiama *vecinii nostri*, precumu sî noi sun-
t ... *vecinii loru*. Toti ómenii au lipsa unii de altii; càci nici unulu nu scie tóte si nu are tóte, si de aceea trebuie se se ajute unii cu altii. Avereã si totu, ce este a veciniloru, trebuie pazitu nevatematu. Cine se atinge de avereã vecinului, acel'a e omu fãra credintia sî fãra omenia, si nu merita a mai traí in sottometatea ómeniloru buni si onesti. Ear unu vecinu bunu nu numai ca nu face reu si paguba veciniloru sei, ci inca i feresce si de relele, ce aru voi se li le faca altii, le face bine càtu póte, si se bucura dia inima curata de binele si fericirea loru, ca de a sea propria. De aceea si sãnt'a Scriptura dice, ca unu vecinu in a-

propiare este mai bunu, decâtu vuu frate in depar-
tare.

46. ІВЕРЕА ДЕПРОАПЕЛЪЙ.

1. Фііџле! Віеаца серакџлџи сџ нџ в лип-
сеџи, ши џкџи чей липсиџи нџ-й фаче сџ ащепте.

2. ђџфлетџл флџмџнџџ сџ нџ-лџ антри-
стеџи, ши сџ нџ џрџисеџи пре омџ кџнџџ аре
липсџ.

3. Інима некџжитџ нџ о тџреџра, ши нџ
антџрџіа а да челџи липситџџ.

4. Рџгџчіџнеа челџи некџжитџџ нџ о лџпџда,
ши нџ-џи антоарче фаца та де кџтрџ челџ ли-
пситџџ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5. Де кџтрџ челџ серакџ нџ-џи антоарче
окџлџџ, ши нџ да локџ омџлџи сџ те бла-
стеме.

6. Кџ рџгџчіџнеа челџи че те бластемџ пре
тине антрџ амџрџчюнеа сџфлетџлџі сеџ, о ва
лџџи челџ че л'а фџкџтџ пре елџ.

7. Плекџ серакџлџи џрџкіа та, ши кџ
блџнџдеце респџнде лџи челе де паче.

8. Фіџ челорџ серачџ ка џнџ татџ, ши ан
локџ де вџрџатџ мџмей лорџ.

9. Ши вей фи ка фіюл челџи Преаналтџџ,
ши те ва іџбі май мџлтџ деџџтџ мџмџ-та.

47. „**Чине есте деапрѡпеле теѡ ?**“

Odiniórъ знѣ леѡиторіѣ с'аѣ сквлатѣ испитиנדѣ пре іисус ші зикжндѣ: „Апведѣторіѣле, че воіѣ фаче, ка съ шоптенескѣ віѣѡа де вечі ?“ Еарѣ Елѣ респвнзжндѣ аѣ зисѣ: „Ап леѡе че есте скрисѣ? кѡм четесчі ?“ Еарѣ елѣ респвнзжндѣ аѣ зисѣ: „Сѣ іѡвесчі пре Домпѣлѣ Дѡмпезеѣлѣ теѣ дін тѡтъ ініма та ші дін тѡтѣ сѣфлетѣлѣ теѣ ші дін тѡтъ вѣртѣтеа та ші кѣ тѡтѣ кѣѡетѣлѣ теѣ, ші пре деапрѡпеле теѣ ва лпсѡї пре тине.“ Ші і-аѣ зисѣ лзі: „Дрептѣ аї респвнсѣ; фѣ ачестеа, ші веї фї віѣ.“ Еарѣ елѣ вржндѣ сѣ се лндрептезе пре сине лпсѡші, аѣ зисѣ кѣтрѣ іисус: „Ші чине јесте вечіѣлѣ теѣ ?“ Еарѣ іисус респвнзжндѣ аѣ зисѣ: „Знѣ омѣ ѡре-каре с'аѣ погоржтѣ дін Іерѡсалімѣ ла Іеріхонѣ ші аѣ кѣзѣтѣ лп тѣлѡарі, карі десѣрѣкѣндѣ-лѣ пре елѣ ші рѣнндѣ-лѣ с'аѣ дѣсѣ лѣсѣндѣ-лѣ авіа віѣ. Ші с'аѣ лнтжтплатѣ де аѣ треѡѣтѣ знѣ П р е о т ѣ п е а-чеа кале, ші везжндѣ-лѣ аѣ треѡѣтѣ. Ашіждереа ші знѣ Л е в і т ѣ, фїндѣ ла ачелѣ локѣ ші везжндѣ-лѣ, л'аѣ треѡѣтѣ. Еарѣ знѣ С а т а р і п е а п ѣ мержндѣ аѣ венітѣ ла елѣ, ші везжндѣ-лѣ і с'аѣ фѣѡѣтѣ міль де елѣ. Ші апропїндѣ-се аѣ легатѣ ра-пеле лзі, тѣрпѣндѣ знѣтѣ-де-лемпѣ ші віѣнѣ, ші пѣ-жндѣ-лѣ пе довітокѣлѣ сеѣ л'аѣ дѣсѣ ла о касѣ де ѡ-сепѣї, ші аѣ пѣртатѣ грїжѣ де елѣ. Ші а дѡѡа зі, кѣндѣ аѣ пѣрчесѣ, скоѡжндѣ дої арпїѡї і-аѣ датѣ газдеї ші

i-aş zicş: „Пóртъ-ї грїжъ, шї орї че веї маї кел-твї, дпторкжндъ-ме еѣ воїѣ дпторче цїе. „Кареле дїнтре ачеї треї цї се паре а фї маї апрóне челвї че аѣ къзѣтѣ дп тълхарї?“ Еарь елѣ аѣ зїсѣ: „Ка-реле аѣ фъкѣтѣ мїлѣ кѣ джнсѣлѣ.“ Дечї аѣ зїсѣ Пї-сѣс лвї: „Мерцї і де фъ шї тѣ ашїжд е-р е а.“

Ев. Лѣка, к. 10. ст. 25—37.

48. Fapt'a nobile.

1. In cetatea cea mare Veron'a din tíer'a Ita-
liei a fostu odata o versare de apa infricosiata.
Riulu Adigea, ce curge pe acolo, esise din albi'a
sea si se latise cá o mare in drépt'a si in stán-
g'a. La mijloculu podului, ce duceá preste riu,
erá o casciora de vama, si 'n casciora locuia unu
omu seracu, care stringeá vam'a dela cei-ce ve-
niau sí mergeau Elu bietulu fusese cuprinsu de
apa, earea stricandu stilpii de pétra si de o parte
si de alt'a, numai stilpulu din mijlocu lu mai la-
sase, pe care steteá cascior'a de vama. Vama-
riulu intardiase a sí-scapá la tempu putfu'a avere,
dar mai cu séma viéli'a sea, a muierei sí a copii-
loru sei, si acum steteau toti desperati, típandu
si intindiendu mánile cátra multimea de poporu,
ce privia de pe tiermuri. Dar nimeni nu cotezá a
se aruncá in riulu infuriatu si a aduce ajutoriu
nefericitiloru. Unu domnu, care trecù pe acolo,
repede scóse o punga de galbeni, o radica 'nsusu

și strigă în gur'a mare, ca va fi a aceluia, care va scăpa famili'a vameșului. Dar și asiá nimeni nu avea curajulu; căci totți și-pretuiu viéti'a mai pre susu de pung'a de galbeni. Atunci unu sateanu dă rendu iute sare din multime, pune mán'a pe o luntritiá, se arunca 'n ea și cu bratie venjose și cu inima tare o máná prin mijloculu sloiloru de ghiatia până la casciora. Dar luntriti'a erá prea mica, pentru de a 'ncapé tóta famili'a. Bravulu sateanu inșá nu se spaimená, ci de trei ori se aruncá în ghiarele mortiei și plúti la piciorulu podului, până-ce scăpá pre totți.

2. Multimea strigă cu glasu mare de bucuria. Cei scosi dela mórte cadiura la picioréle bineficatoriului lorú cu lacrimi de multiemita. Domnulu i întinse indata pung'a promisá. Dar nobilulu tieranu nu o luá, ci dișe: „Dá-o sirmanului vameșiu, care și-a perdutu tóta averea!“ Eara elu se amestecá printre poporu și se facú nevediatu.

3. Nevediatu inaintea ómenilorú; Domnedieu inșá de siguru l'a vediatu. *Dupa Hoffmann.*

49. Sinceritate între vecini.

În tier'a Elveti'a séu Svizzer'a erau odata doi tierani, cari aveau judecata unulu cu altulu pentru unu fenatiu. Într'o séra veni unulu din ei la celalaltu, care tocmai lucrá la fênu, și dișe: „Vecine, pe mâne suntemu chiamați la cetate, se ștámu inaintea județului pentru fenatiu.“ „Bine,“

respunse celalaltu ; „dar vedi tu bine, ca eu m'âne nu me potu smulge dela locru, cá se mergu ; càci eata amu cositu si mi stà érb'a josu, si de nu o voiu stringe m'âne, mi se strica si me pagubescu. De aceea fi bunu du-te tu singuru si spune la judecata, cum stau trebile nóstre, si vorbesce si pentru mine si pentru tine.“ Vecinula in diu'a urmatóre merse singuru la judecata, spuse acolo ce aveá a spune atátu din partea sea, câtu si din partea vecinului seu, si sér'a re'ntorcându-se acasa, merse deadreptulu la contrariulu seu si-i spuse : „Legea ti-a datu fenatiulu tie ; se lu folosesci sanatosu ! Bine ca s'a sfarsítu odata, se ne scimu la o parte!“ — Vecinii sinceri detera m'ân'a si remasera prietini, dupa cum fusesera si mai nainte.

V. Scól'a.

50. Scól'a.

1. Prin tóte satele este câte o scól'a. Scól'a si biseric'a suntu cele mai scumpe averi ale unui satu. Rusine de satulu acel'a, ce nu si-scie pretiul si sustiné biseric'a si scól'a !

2. In scóla se aduna pruncii si pruncele, pentru de a 'nvetiá a se rogá lui Domnedieu si a si-castigá cunoscintiele acelea, cari le suntu de

lipsa în viața, precum: a citi, a scrie, a calcula (socoti), a cunoaște pământul cu țările, omeni, animalele și plantele de pe densul, și altele. Învățatul este foarte folositor și scump. De aceea copiii și copilele, cari sunt norocoși a putea umbla la școală, se mulțimesc lui Dumnezeu și părinților săi pentru acestu bine și se silesc a învăța cu bărbăție, ce li se predă.

3. Copiii de școală se numesc **scolari**. Preșcolarii în **învățatul**, carele îi iubesc, le spune totu lucruri bune și folositoare și are multă răbdare cu nepriceperea și cu nepotintele lor. Pentru toate acestea școlarii sunt datori a asculta și a onora preșcolarii săi ca preșcolarii părinții. Copiii cei buni în viața bărbătesc, se purta bine, și așa fac învățatului bucuria.

4. Copiii și copilele dintr'o școală se numesc **conșcolari** (conșcolariție). Conșcolarii trebuie să trăiască între sine frățiesc: cei mai mari să ajute, să așeze și să învețe preșcolarii mai mici, cei mai tineri să întrebe și să asculte de cei mai bătrâni. Conșcolarii cei binenaraviți nu se bat, nu se înjură, nu se părăsesc, ci să dea și-gresiesc ceva unii altor-a, să ierta curendu. Prietini'a din școală este o prețioasă sântă și trebuie să țină pentru totă viața.

51. Cartea.

Cugelat'ăi tu vr'odata, miculu meu scolaru, ca ce lucru minunatu este o carte? Eu nu glumescu, cartea este o m i n u n e. Déca ti aru spune tîe cine-va, ca unu omu invetiatu vorbesce intr'o tîera departata, sí ca elu va face, cá tu se audi pre acelu invetiatu in satulu teu, in cas'a ta, si inca cu usile si cu ferestrele inchise: tu n'ai crede. A-siá e? Séu déca ti-arú spune, ca te va face se asculti povestirile ómeniloru, cari au traitú cu sute si mii de ani nainte de noi, ti s'aru paré, ca aceea nu póte se fia. Si eata ca minunea in tóte dílele este dinaintea ochiloru tei. Míntea omenésca a aflatu unu mijlocu, de a face cuvintele si gândurile ómeniloru din nevediate vediute, din trecatóre statornice. Acestu mijlocu minunatu este s c r i e r e a, — fára 'udoiéla unulu din cele mai mari si mai minunate lucruri din lume. Insa panacandu càrtile se scrieau totu numai cu mán'a, ele erau fórté scumpe, sí numai putini ómeni si le poteau castigá. Dar eata ca unu Germanu istetiu, anume I o a n n G u t e n b e r g, a aflatu pe la anulu 1440 altu lucru minunatu: maistri'a t i p a r i u - l u i. Literele cele scrise ale scrierei se stramuta in litere de feru (arama), acestea apoi se punu sub téscuri séu masíne sí se liparescu pe harthía de atátea ori, de câte ori vá tiparitoriulu (tipografulu).

O s u t a de scriitori nu potu serie intr'o di, càtu tiparesce u n u tésco. Nainte de inventarea tipografiei bunolu teu tata aru fi trebuitu se si venda boulu din jugu séu calulu din hamu, cá se ti cum-pere tie o carte, — si astadi ti o cumpera cu càti-va cruceri. Dar cu atà'a mai mare e rusinea ta, déca nu vei invetiá !

52. Scolariulu si pén'a.

Scolariulu. „Péna penisiór'a mea,

De ce mi esti atátu de grea?

Pe la altii te 'nvertesci,

Scrii de par' ca xugrafesci;

Ear la mine esti tardia, —

Tocmai cum nu mi place mie.

Eata ti spunu: de stai asiá,

Péna, vai de crest'a ta !”

Pén'a. „Meci baiete baietiele,

Meci scolare tinerele,

Voi de vina creșt'ă mea,
 Ca i de vina măn'ă ta.
 Scrie numai barbatisc,
 Ia aminte, te silește;
 Și apoi pe nesciute
 Eu voi merge totu mai iute;
 Totu mai iute, mai frumosu,
 Și-atunci tu vei fi voiosu. 11
 Scolarelulu ascultă,
 Se sili, se încordă;
 Și nici anululu nu trecu,
 Proșoci'ă se umplu.

Dupa Hey, Z. 1.

53. Cimilitura.

Găsc'ă ara, omulu mână, vétr'ă e alba, sementi'ă neștră: — găci, scolarelulu meu, ce suntu acestea?

54. Candu a invetiatu lupulu carte.

Lupoiulu audt, ca copiii ómeniloru umbra la

scóla. Asiá ce s'a socotitu elu? S'a socotitu, se duca si elu pre puiulu seu, anume Coditia, la dascalulu, se-lu invetie carte. Dascalulu dar si dete lui Coditia cartea 'n màna, si i dise se siéda frumosu, se se uite cu ochii unde i va aretá densulu si se dica dupa elu. Dascalulu díse: á, — Coditia cam cu gor'a mórtá: á; dascalulu: be —, Coditia intr'unu tardiu: be —. Càci panacandu díceá din gura: be —, pàn' atunci ochii i umblau pe cóste dupa o turma de capre. Cu mare nevoia mai invetiá elu dóne, trei litere, dar in fine numai ce nu mai potù rabdá si dise càtra invetiatoriulu: „Dascale, dá de me'nvétia mai iute, càci s'apropia caprele de padure!“ „Din tine nu scota eu carturariu!“ dise invetiatoriulu clatindu cu capulu, si i deschise usi'a scólei. Coditia sari afara, de nici sanatate-buna nu si-luá, si se duse, si dusu e pàna 'n diu'a de astadi.

Basna popor.

55. Copilulu somnuros.

1. Erá odata unu copilu, càrui-a nu i placeá lucrulu si 'nvetiatur'a, ci numai mancarea si somnulu. De aceea lu si chiamá Somnulea. Odata lu tramise tatalu seu se pazésca nisce capre, dar i dise se si-iee si cartea si se invetie, pàna manànca caprele. Somnulea si-luá cartea, dar de invetiatu — Dómne pazesce! Ci punendu-se josu pe érba verde si sgaindu-se lungu încóce si incolo, incepù a dormitá si a se 'nchiná càtra pamentu.

Unu tiapu, vediendu-lu, cum se totu inchinà sî iér se trageá inapoi, cogetá, ca va se se impunga cu elu. „Bine!“ díse tiapulu, „deca me vei impunge tu, si eu te voiu impunge; dór nu me voiu lasá eu la tine!“ Ásiá se puse tiapulu in posittune de bataia sî incepù sî elu a se repedi sî a se retrage, dupa-cum vedeá sî pre baiatulu facêndu. Deodata numai se repedi de departe, sî — puf! lovì in capulu baiatului. Acest'a se desceptá spariosu sî cu capulu mai spartu. Candu se duse acasa, mintí càtra tatalu seu, ca s'a impededatu sî a cadiutu preste o pétra Dar spre nenorocirea lui lu vediuse unu omu, care spusese tatalui lui intemplarea cea sióda, intocmai dupa cum fusese.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. De atunci baiatulu, candu se apucá de lucru, nu mai dormitá. Càci i erá frica, ca iér vine tiapulu.

56. Macaveiu celu norocosu.

1. Macaveiu servise odata

Siepte ani la unu stapànu;

Dar venindu-i doru de casa,

Díse: „Eu nu mai remànu!“

Domnu-seu i dete plata

Unu bulbucu de auru scumpu.

„Se me ducu acum la mam'a;

Dieu eu trupulu nu mi mai rumpu.

Domnule, fii sanatosu!“ —

Macaveiu e norocosu.

2. Dar mergându la dealu, la vale,
 Se 'ncaldî sî asudà ;
 „Bunu e aurulu in lada,
 Unde lu puni, acolo stà ;
 Dar se lu porti tu totu in spate,
 Par' ca tu esti robulu lui, —
 Ardîa-lu foculu ! Multu mai bine
 Lu inschimbù eu óre-cui ;
 Of, atunci asiu fi voiosu !“ —
 Macaveiu e norocosu.
3. Eata vine 'n fug'a mare
 Preste càmpu unu calaretiu.
 „Hei ! N'ai face tàrgu cu mine,
 De ne-amu intalní la pretiu ?
 Eu ti dau aurulu, tu mi dai calulu.“ —
 „Pentru tine nu dîcu : Ba !“ —
 Calaretiu lu se pogóra,
 Macaveiu s'arunca 'n sié.
 „Vedi asiá ! Nu totu pe josu !“ —
 Macaveiu e norocosu.
4. Calulu merge, fuge, sare,
 Macaveiu se ia de gându,
 Dar pàn' prinde se lu oprésca,
 Se trediesce la pamentu.
 Las' me scapu eu sî de tine,
 Dobitocu afurisitu !
 Bine ca n'amù fràntu vr'o màna,
 Séu picioru nu mi-amu scrintitu.
 Me scolu iéra sanatosu.“
 Macaveiu e norocosu.
5. Sî vediendu din departare
 Unulu c'o vita venindu,

„Bunu e laptele de vaca!“

Dîse Macaveiu zimbindu.

„Nene, n'ai schimbá cu mine?“ —

— „Stâi se vedu, ca ce sî cum!“

Sî gandindu-se, facura

Târgulu la mijlocu de drumu.

„Totu sum eu fecioru mintosu!“—

Macaveiu e norocosu.

6. „Haid' acum, se mi mulgu la lapte,

Mai invetiu unu lucru nou!“ —

Inse vac'a nu se lasa,

Câci vai! vac'a — este bou.

Deci venindu unu omu pe cale

C' unu porcelu grasu, rotundioru,

Elu se róga cá se schimbe,

Omulu schimba prea usioru.

„A ce dragu de porcu frumosu!“—

Macaveiu e norocosu.

7. Altulu, ce duceá o gâscá,

Audîse târgulu lui

Sî gandi: Las', taci, ca i bine:

Capu aru fi, dar minte nu-i.

„Stâi voinice, porculu cest'a

E furatu.“ — „Ba nu, dieu nu!“

„Ba asiá, dar — dà mi lu mie,

Ia tu gâsc'a sî te dú!“

Dà sî ia. „Totu amu folosu!“ —

Macaveiu e norocosu.

8. Sî mergêndu cu gâsc'a 'n mâna,

Se 'ntelnesce c' unu strengariu,

Ce-ascutiá cutîte, fôrfeci,

Candu n'aveá la buzunariu.

„Unde 'n lume se mai afla
 Meseria cá a mea?
 Rót'a umbla, banii pica,
 Eu nu știu, ce i voi'a rea!“
 „Se 'nvetiu sî eu!“ — „Bucurosu!“ —
 Macaveiu e norocosu.

9. Sî tocmindu cu tocitoriulu
 Se lu invetie sî pre elu,
 Cel'a ia dreptu plata gâsc'a,
 Cest'a ia urîu le s p e d i e l u,
 Cá s' ascutia, se castige
 Sî elu bani cá tocitoriu.
 Astfelu pléca, se departa
 Amendoi in calea loru.
 „Cátu de bine e banosu!“ —
 Macaveiu e norocosu.

10. Dar fiindu-i caldu sî sete,
 Cum e vér'a la amédi:
 Se urî se tîna drumulu
 Totu cu pétr'a de grumazi.
 Sî plecandu-se la apa,
 O trantesce de pamentu;
 Pétr'a cade in funtâna
 Sî s'opresce chiaru la fundu.
 „Tu se me mai rodi la osu?!“ —
 Macaveiu e norocosu.

11. Sî asiá se 'ntórn' acasa:
 „Mama, vine Macaveiu!
 Siepte ani prin lumea larga
 Me trantli sî me fransei;
 Dar din tóte mintea, mintea

M'a scapatu, cum n'ai ganditu;
 Sî acum-a tare mare
 Eata-me, ca amu venitu:
 Macaveiu e sanatosu,
 Macaveiu e norocosu!"

Dupa Chamisso, Z. B.

57. Lenesiula multu alérga.

1. Aureliu audise de multe ori in scóla proverbialu: „Lenesiula multu alérga,“ dar nu lu in-tielegeá bine; cáci dincontra elu vedeá tocmai pre ómenii cei lucratori alergandu mai multu, si pre cei lenesi odichnindu, chiaru si fára de a fi ostentiti. Aureliu dintr'alte erá baiatu silitoriu si la scóla si acasa; dar odata — pe semne cá se 'nvetie mai bine proverbialu, — se dete si elu lenei, se jocá si umblá nimic'a cu órele de capu si nici nu luá cartea in mána, cugetandu, ca in diu'a urmatóre se va scolá de diminétia si si va face lectiunile atunci. Dar dupa-ce se culcá, i veni 'n minte, ca nu si-a facutu datorinti'a, si de parere de reu nu potú a-dormí pâna tardiu. Diminéti'a, candu se desceptá, curendu dá se se imbrace si se se apuce apoi de scrisu; dar fiindca sér'a nu si-pusese 'n rendu nici càrtile, nici hainele, acum nu gaseá nimicu la locu; si panacandu intrebá de unulu si de altulu, si bombaindu maniosu si necesjitu si-cautá cele de lipsa, tempulu inaintá si se apropiá ór'a de scóla. Iute acum s'apuca Aureliu de lucru, dar nu scieá:

se scria, se invetie, se plece la scóla? — căci tóte erau de lipsa.

2. Sî asiá invetiá reu, sorise reu, sî merse totu de a fug'a pâna aprópe de scóla. Dar vai! acolo si-aduse aminte, ca libelulu de scrisu si lu uitase acasa. Repede pléca inapoi sî alérge de i mai ese sufletulu. Dar cu tóte acestea ajunge tardiu ; lectiunea nu si-o scie, scrisórea i este alergata sî gresita, sî invetiatoriulu e silitu a lu pedpsí , retinendu-lu in scóla, sî lectiunea sî scrisórea dandu-i se le mai faca odata. Sî asiá, panacandu ceilalti scolari se jocau veseli pe afara sî 'nvetiau fàra greutate lectiunea urmatóre, Aureliu erà ingreuiatu indoitu sî intreitu sî d'abiá o scóse la capetu. Asifelu déca fusese lenesiu la tempulu lucrului, multu trebui se alerge dupa aceea; căci — „lenesiulu multu alérge!“

58. Cătra scolari.

1. Totdeun'a lucrulu teu
Se lu incepi cu Domnedieu.
Unde i Elu cu darulu Seu,
Nici unu lucru nu e greu.
2. „Lenevirea este bóla.“
Deci de tempuriu te scóla,
Sî te spéla, te grijesce,
Te imbraca, te gatesce!

3. **Scompa ór'a diminetiei,
Carea i tipulu tineretiei,
Folosesc-o invetiandu,
Eara nu pe gânduri standu !**

4. **Tempulu scólei ti lu pazesce,
Pone-ti tóte 'n rendu, pornesce,
Nici minutulu se lu gresiesci
Si pre altii se i smintesci.**

5. **Intra 'n scóla cu blandetie,
Ia-ti caciul'a, dà binetie,
Fàra sgomotu mergi mereu,
Pune-te la loculu teu !**
BCU Cluj / Central University Library Cluj

6. **Lectiunea ti-o respunde,
Siedi, asculta si petrunde
Ceea-ce vi se propune, —
Ca-su' cuvinte dulci si bune.**

7. **De 'nvetiatu ce se va dá,
De-adi pe màne nu lasá ;
Cu silinti'a mergi spre bine,
Ear cu lenea la rusine,**

8. **Càrti, harthii, tablitio, pene
A grijí nu ti fia lene !
Ordinea cine iubescce,
Ori ce lucru si-inlesnescce.**

9. Pre parintii tei cinstesce,
Pre mai marii omenesce,
Conscolariloru si frate,
Jocu de nimenea nu ti bate !
10. Nu luá strainu nimicu,
Fia lucru câtu de micu ;
Scii proverbiulu : Adi unu ou,
Eara mâne calu si bov.
11. Adeverulu este sântu
Si in ceru si pre pamentu ;
Deci cuventulu teu se fia
Oblu, dreptu, cá o factia !
12. Totu ce i bunu, agonisesce,
Totu ce i reu, despretiuesce !
Cum te 'nveti la tineretie,
Asiá scii la betranetie !

Z. B.

59. Gacituri.

1. Lasandu invetiatoriulu pre scolarii pe câte-va minute afara, doi dintre ei, Eugeniu si Aristide, se preumblau prin curtea scólei. „Eugenie,“ dise Aristide, „eu sciu o gacitura; se vedemu, o gacesci?“ — „Si eu sciu un'a,“ respunse acest'a; „si asiá se fia un'a pentro alt'a. Se audimu gacitur'a ta !“

2. A r i s t i d e. Eata-o :

Amu o greblutia cu cincii dintîsiori:
Pe dí mi trebuiesce d'o miia de ori.

3. **Eugeniu.** Ha, ha, ce mai gacitura!
Uite aici! (I aréta ce-va). Dar audi a mea:

Déca me mândi, te desfetu;
Déca me bei, te imbetu.

4. **Aristide.** A ta e si mai usióra: —
(Se ti spunu la urechia, se n'auda nimeni.) Vedi,
ca sciu; dar alt'a mai grea!

Eu ti voi arétá cum esti,
Dar dreptu in fatia-mi se privesci.

5. **Eugeniu.** Nu e — ? (I spune totu
la urechia). Asiá e, ca nu ti-amu remasu datoriu?
Dar spune-mi tu mie acum:

Candu e caldu, me departezi,
Candu e frigu, me 'mbratísiezi.

6. **Aristide gacesce si iér intréba:**
De nu mergi la scóla, candu ti batu eu,
Te bate nuéu'a, fetulu meu.

7. **Eugeniu gacesce.** „Si inca un'a:
Pre betránii sprijinescu,
Calatorii insotiescu,
Pre cei rei i pedepsescu.

8. **Aristide dupa multa bateré de capu
gacesce, si apoi intréba:**

Amu unu porumbu!
Cu óse d'otielu, cu pene de plumbu,
carea Eugeniu díce ca e prea grea. —

9. Nu cum-va o gaciti voi? Dar aveti grija,
ca copiiloru nu le e iertatu a umblá cu porumbulu
acést'a! —

60. Baiatulu nobile.

1. Unu baiatu de scóla, care mai tardíu s'a

facutu unu preotu fôrte bunu si vestitu, anume Fridericu Oberlin, vediù odata doi copii resfetiati, cari trecându pe lângă o muiere seraca, ce vindeá óue in târgu, i restornara corfiti'a cu óuele, si apoi ridiendu fugira pe aci incolo. Atunci Oberlin de-grabu merse acasa, luá crucerii, ce si-i pastrase elu cine scie de candu si cu câta ostenéla, si venindu fug'a i versá in pól'a muierei si apoi se departá repede, încátu femei'a nici a i multiemí nu potù. — De alta data trecù pe lângă o vendiatóre de haine vechi. O muiere seraca voiá se si-cum-pere o hainutia, dar i mai lipseau inca diece cruceri, si negotiatoriti'a nu voiá se i lase nimicu din pretiu. Oberlin vediù târgulu, si acceptandu pâna se duse serac'a de acolo, iute dete negotiatoritiei diece cruceri si dise incetu: „Striga pre muierea indereptu si dà-i hain'a!“ Eara elu se facù ne-vediutu.

2. Tu candu faci milostenia, se nu scia stâng'a ta, ce face drépt'a ta. Se fia milosteni'a ta intru ascunsu; si tataiu teu, celu-ce vede intru ascunsu, acel'a va da tie la aretare. — Domnulu Christosu la Evangelistulu Mateiu, c. 6. st. 3 si 4.

VI. Biseric'a.

61. Biseric'a.

1. Biseric'a este locul, unde se aduna ómenii cei credinciosi, pentru de a se rogá lui Domnedieu, de a I mulțimí pentru tóte bunătățile Lui și de a Lu preamarí pentru mărirea Lui cea nemarginita.

2. Biseric'a este mai inalta decâtu casele, și se vede din departare preste tóte celelalte ziduri ale ungi satu. Dar este și mai mare, pentrucă se póta incapé pre toti ómenii, ce se aduna intr'ens'a la rogaciune.

3. Bisericile se punu de obste cu fati'a spre resaritulu sórelui. In fruntea bisericei stá altarulu, unde se róga preotulu. Intre altaria și biserica este unu parete de lemnu ori de zidu, infrumsetiatu cu icóne santite. Acestu parete se numesce fruntariu. Aprópe de fruntariu suntu scaunele (stranele) cantarețloru, ear pe lângu ziduri de amendóue părțile se afla scaune pentru ómenii mai betráni. La multe biserici se afla de dóue părți nisce largituri, cari se numescu h o r e. Dinaintea fruntariului și in hore ștau barbatii. Din-dereptulu barbatiloru este despartimentulu pentru femei. Mai tóte bisericile au turnuri inalte. In turnuri se afla clopotele, cari prin sune-

tulu loru celu frumosu chîama pre ómenii la rogacione in biserica. La multe locuri se afla prin tornuri si orológe.

62. Porunc'a a patra.

Adu-ti aminte de dîu'a Dominecei, cá se o santiesci. Siese dîle lucréza sî ti ispravescé tóte lucrurile tale; ear a sieptea dî este dîu'a Domnului Domnedieului teu: nu lucrá intru acea dî nimicu!

63. Dominec'a.

Domnedieu a cuventatu:

„Siepte dîle Eu v'amu datu:

Siese dîle se lucrati,

Traiulu se vi lu castigati;

Ear a sieptea i dîu'a Mea,

Santa voi o veti tîné!“

Domnedieu ce-a cuventatu,

Bine trebuie urmatu!

Dupa Hey, Z. B.

VII. Satulu.

64. Satulu.

1. Omulu e facutu dela Domnedieu, cá se fia s o t i a l e, adeca se traiésca in sotietate cu cei asemenea lui. De aceea pretotindeni vedemu pre ómenii vietuindu impreuna, in familii, sate si orasie. Ómenii, cari traiescu impreuna la unu locu si se chranescu mai cu séma din lucrarea

pamentului, forméza unu s a t u. Satele regulatē au strate (ulitie) óble și largi, casele stau in rendu frumosu pe de amendóue pàrtile drumului, tóte cu fruntea spre drumu. In mijloculu satului, la loculu celu mai frumosu, stau biseric'a și scól'a, cá d ó u e f a c l i i a p r i n s e, puse pe mésa spre a luminá toturoru. Ear in sate neregulate casele stau cum i a placutu zidariului séu lemna-riului se le puna: un'a cu fruntea, alt'a cu dosulu, alt'a cu cóstele la drumu; biseric'a și scól'a stau ascunse și umilite in vre-unu coltiu, cá nisce copii masteri și parasiți. —

2. Nici o sotiétate omenésca nu póte fi fàra legi și fàra mai-mari séu d i r e g a t o r i, cari se priveghieze pentru tinerea legiloru. Cei mai-mari intr'unu satu suntu judele și preotulu. Preotulu și judele suntu capii satului.

VIII. Impregiurimea satului.

65. Càmputu (hotarulu).

1. Totu pamentulu, care lu posedu (stapanescu) locuitorii unui satu, se numesce h o t a r u. Hotarulu cuprinde locu de aratura, fenatie, dealuri ori munti, paduri, vii, trestiiisie, riuri, lacuri s. a.

2. Pamentulu numai pe putine locuri este

gola, ci mai prestò tota imbracatu cu verdétia. Tóte câte resaru din pamentu si crescu intr'ensulu, se numescu p l a n t e. Plantele, cá si animalele, dela natura crescu selbatice; ear omulu unele din ele, care i suntu mai de lipsa pentru viétia, le sadesce si le cultiva anume. Plantele acestea se numescu c e r e a l i. Câmpurile nóstre suntu pline de cereali, din cari cele mai indatinate pe la noi suntu : gràulo, cucuruzulu, se-car'a, ovesulu, alaculu, mazerea, ordiulu, irisc'a. Ele ne dau pânea séu nutrimentulu de tóte dilele, pentru care ne rogàmu lui Domnedieu in Tatalu-nostru. Ómenii, cari se ocupa cu producerea cerealiloru, se numescu plugari séu agronomi.

3. Omulu ara, grapa, sémena, plivesce si lucra pamentulu intru sudórea fetiei sele; ear plói'a si serinulu, sórele si ventulu, caldur'a si recél'a le dà Domnedieu la templu seu. Fàra de ajutorulu lui Domnedieu trud'a omului aru fi desiérta. De aceea se cade, cá darurile lui Domnedieu se le priimim cu multiemita si se le intrebuintiàm intieleptiesce spre binele nostru si alu altor-a.

66. **Diminéga авдѣ, cépa cepакѣ.**

*Intp'vns' timitv' de chsmiæte
nicre retzgeni' cepari' mercepz. ha*

cat's, ka ce ksmatepe wzinteha sr-
 kate wentps kacele cale. Uwi a-
 fhendv' ape vns' zepans', kapehe
 abea cprnapehe whine de skate, en-
 zetsps a ce tokmi kv chv'. Dap
 zepanshv' epa imwetspits' ha inimz
 uwi zinea skatehe atets' de chsmte,
 enkets' retznenii' ns' ce wotsps
 nizii' dekets' atpottia kv wpenzspike
 de zepapea hvii. „De ze, wen-
 tps Domneshv'!” - xiceps' retznye-
 nii', - „bpei' ce ne stopri' awa tape?
 Vite, ze fprmoe' cintv' skatehe
 ka ksmas', uwi wpecte bp'o hvnz' e
 cerepiushv'. ” „Ze-mi' wacz' mie

de cereșiiuș?" recunosc prătituș
 ceteanșuș; „uskatehe de ue kumăș
 enkă he mai tôte sate peatra, ue
 kındă reche din koușpî he amș
 cîșpe.” Uetșzenii se dășceș entșpi-
 tașzi. Dar ue kındă curneăș akacș,
 kă n'ăș potștș kumăștra uskate, se
 beșș' deodată reșșhș pouș deșceș
 șapteș catșhși. Eșșhșeșșhș hobice
 tokmaș în cșșnapîșhș reșș „cîșpș”
 așș șocatșhși mi 'n kete - ba
 khitite 'hș fêșșce reșșuș. Șar usk-
 katehe reche „necîșpe” de ue kumăș
 he șdș' o ukôîș șșne de șarș.

„Богатї аъ серъчитѣ шї аъ фльшжизитѣ, еъръ
 чеї-че кагтъ прѣ Домнѣлѣ пѣ се ворѣ липци де
 тотѣ вїнедо.”

67. **НЕСЕКЪРІТАТЕА АВЕРЕЙ.**

ЗісаѸ ДомнѸла пілда ачѸаста: ѸнѸї омѸ
 богатѸ фодрте аї родісе царіна. Шї кѸцѸета аї-
 трѸ сіне зікнѸдѸ: Че воїѸ фаче? кѸ нѸ амѸ
 Ѹнде адѸна родѸріле меле. Шї аѸ зісѸ: АчѸаста
 воїѸ фаче: ОпарѸе-воїѸ грѸнареле (жігніцѸеле) меле
 шї маї марї ле воїѸ зіді. Шї воїѸ стріңѸ аколо
 тоате родѸріле меле шї бѸнѸтѸціле меле. Шї воїѸ
 зіче сѸфлетѸлѸї мѸѸ: Ѹфлете, аїкї мѸлате бѸнѸ-
 тѸці стріңсе пе мѸлѸї аїї; одіхнѸште-те, мѸ-
 нѸнкѸ, беа, беселѸште-те! БарѸ ДомнеѸѸ і-аѸ
 зісѸ лѸї: НѸѸне, аїтрѸ ачѸастѸ ноапѸе ворѸ
 сѸ чѸарѸ сѸфлетѸлѸ теѸ дела тіне; дарѸ чѸѸе-чѸ
 аї гѸтїтѸ, кѸї ворѸ фі?

Аша єсте чѸѸе-чѸ стріңѸ лѸїшї комодарѸ, єарѸ
 аї ДомнеѸѸ нѸ се аїмѸогѸѸѸште.

ДомнѸлѸ ХрістоєѸ ла Еканг. ЛѸка
 кап 12, ст. 16-21.

68. **Ospetariulu bunu.**

Calatoriulu ostenitu

Afl' unu arbore roditu,

Si s'asiédia lângă elu

S'odichnésca putintelu.

Pomisiorulu mi lu priimesce

Si cu frundi'a mi lu umbresce

Si cu pómele lu nutresce.

Calatoriulu candu plecà,
 Elu pre arbore 'ntrebà ;
 „Pomisoru, dragu pomisoru,
 Ce ti sum eu acum datoriu
 Pentru umbr'a, ce mi-ai datu,
 Póme, ce mi-ai scuturatu?“
 Pomisorulu ride blându
 Si respunde apoi dîcîndu:
 „Cale buna, dragulu meu!
 Se platesci lui Domnedieu;
 Càci in daru eu amu luat
 Sî sî tie 'n daru ti-amu datu.“

Dupa Uhland, Z. B.

69. Viea.

1. Viti' a de viia e un'a din cele mai
 nobili plante cultivate. Ea este adusa in tierile
 nóstre din acea parte de pamentu, carea se nu-
 mesce Asi'a, unde se afla crescîndu selbatica. In
 starea acést'a ea face nisce frupte mici sambu-
 róse si nu asiá gustóse, precum face viti'a cea
 nobilata si cultivata prin gradinile séu viile nóstre.
 Viti'a de viia se planta numai in tierile mai cal-
 duróse, pe partea de càtra médiadi a colineloru
 si déluriloru, unde sórele bate tóta diu'a si unde
 e aperata si de venturi reci. La unele locuri, unde
 nu suntu déluri, vedi vii cultivate si pe siesuri,

d. e. in Banatu si Ungari'a. Viti'a cresce lunga subtire, acoperita de frundie cá palm'a de late si invescuta cu nisce c a r c e i, cari apoi se prindu de parii pusi in adinsu, spre a se poté sú si tiné viti'a in susu.

2. Pe vitie crescú s t r u g u r i i, bucuri'a copiiloru. Ei suntu de multe specie: albi, negri, (rosii), galbinii si verdii. Strugurii au bóne rontunde séu lunguretie, multe si de marime diversa. Ei devinu cu atátu mai mari, cu cátu se lucra si cultiva vii'a mai bine. Suntu vitie si altuite; pe acestea si frundiele si bónele struguriloru suntu mai mari si mai grase.

3. Strugurii facu nisce floricele galbine in lun'a lui Iuniu, cari dau unu miroso fórté placutu. Dar si mai placuta decâtu primavér'a si vér'a este viti'a tómn'a, candu e incarcata de darulu lui Domnedieu. Atunci ne desfetéza prin fruptele sele cele aromatice, dulci si sanatósc. Candu vine apoi culesulu viiloru, cresce desfetarea acést'a si mai tare: bucuri'a si multiemirea se revérsa preste toti. Barbati, muieri, fete, feciori, copii, copile cu parintii dimpreuna se ducu cu carele cu cádtle la multu doritulu culesu. Feciorii pusca cu pusci si cu pistóle. Déca n'au de acestea, apoi si-facu pistóle din chei gaurite. Fetele si muierile cànta, de resuna loculu. Barbatii se striga unii pre altii cu cuvinte prietinesci si cu glume. Copiii se jóca si manánca

struguri, dar ducú și la copii și ómenii cei seraci, cari ascépta afara din via. Preste toti și tóte însa lúcesce sórele celu minunatu de tótna, cá candu s'aru bucurá și elu de bucuri'a ómeniloru de pe pamentu.

4. Strugurii, dupa-ce se culegu, i duce botariulu cantandu și glomindu in cad'a de pe caru, apoi i cara ómenii acasa, i storcu in téscuri, și asiá se scóte din ei o beutura dulce și turbure, ce se chiama *m u s t u*. Mustulu se desiérta in buti, unde apoi in vr'o câte-va septemáni ferbe, se inacresce și se preface in *v i n u*. Pe fundulu butiei se asiédia drojdiile. Din acestea se ferbe nisce vinarsu, care e fórte tare și se întrebuintiéza numai de leacu. Pe marginea butiloru se pune unu felu de materia aspra, carea se chiama pétra de vinu. Acést'a rasa și adunata se întrebuintiéza in apoteca cá medicamentu folositoriu.

5. Viile aducu mare folosu ómeniloru. Multe familii se nutrescu numai din venitulú, ce li lu aduce viieritulú, mai cu séma prin acele párti caldurose și delóse, unde alte frupte nu se facu. Dar câte coline mai suntu in tíer'a nóstra necultivate și pustii, cari plantandu-se cu vii aru aduce multu folosu și aru nutri o multíme de ómeni!

N. Mihaltianu.

70. Comór'a din vie.

Unu tata fiindu aprópe de mórte, chiamá pelànga

sine pre fiii sei, sî dându-le povetie sî invetiaturi, le lasà cá singur'a lorú mostenire o vie a sea, in carea le demandà se caute barbatesce, càci se afla intr'ens'a o comóra. Pàn' a întrebá fiii mai de aprópe despre comóra, tatalu inchise ochii sî mori. Acum se pusera copiii pe lucru sî sapara viea de josu pàna susu, de nu lasara unu pasu de pamentu nescormonitu, cautandu dupa comóra. Dar indesiertu. Erá p'ací se se indoiésca despre cuvintele betrànului lorú tata: candu intr'aceea sosi tómn'a sî culesulu, sî ei culesera din viea cea de mostenire mai de dóue ori atát'a, pe càtu culesera alti vecini din viile cele de sém'a viieilorú. Acum li se deschiserá lorú ochii, spre a 'ntielege cuvintele reposatului lorú tata: ca in viea lorú este o comóra, adeca daru dela Domnedieu, déca ei o voru lucrá cu barbatía.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

71. Riulu.

1. E mijloculo verei, si caldur'a nesuferita. Haideti la riu se ne scaldámu! Nu ne va trebuí calauzu, cá se lu aflámu, càci toti copiii lu scimu. Hei ce viétia e aici! Ce miscare! Ce voia buna! Dar ce facu aici atáti-a ómeni? Uite colo soti de ai nostri scaldandu-se: se mergemu la ei si se ne intrecemu cu 'nnotulu. Dincóce pastoriulu si-a adusu turm'a, cá se si-o adape si se si-o recoresca. Mai insusu muierile spéla rufe si batu cu maiele lorú, cá imblatitorii 'n siura: pif! paf! de diminéti'a pàna sér'a. Eata si gradinariulu cu butoiulu pe telég'a cu dóue róte, cá se si duca épa se si ude de-séra legumele si florile. Dar colo 'n

săsei în cotitur'a aceea cine stă tupilatu? De buna séma va fi pescariulu, care si-a aruncatu unghiti'a se prinda pesci. Seracii pescuti, cum i insiela pre ei omulu! Elu pune o rimulitia în unghitia și o slobóde în apa; pescii vedu rim'a și innóta s'o prinda, dar se prindu pre sine. — Ear mai insnsu mór'a umbla mereu și macina dñu'a și nóptea bucatele pentru ómeni. Morariulu și macinicii uite au aruncatu și ei unu rociu, se se prinda vr'una pesce în elu. —

2. Riule, de unde vini tu, și unde te duci? Câte sate și orasie și câte feluri de ómeni vei fi vediendu tu în drumulu teu! Eu acum sum micu și nu potu merge cu tine; dar candu voiu fi mare, apoi me iau odata cu tine, se vedu tierile tóte de a rendulu, pâna intrii tu în mare. Dar se nu me inneci! —

72. Pescii.

Precum pamentulu, asiá și ap'a e plina de fapturi ale lui Domnedieu. În ape locuiescu mai cu séma p e s c i i. Corpulu loru l'a întocmitu Ziditoriulu astfelu, încátu ei în afundímile apelor: asiá traiescu de bine și de placutu, și asiá se bucura de víeti'a lor, cá și ómenii la lumín'a sórelui. Pescii n'au picíóre, — pentru-ca nu umbla, ci innóta, — dar au de amendóue părțile trupului lor: aripióre, cu cari batu cá cu nisce lopete, și asiá se misca cu iutiél'a sagetei dintr'unu locu într'altulu.

Corpulu pesciloru, in locu de peru s'eu pene, este acoperitu cu soldii. S'angele loru e rosu si rece; de aceea loru nici candu nu le e frigu, fia ap'a catu de rece. Pescii nu resufla prin plumani, cari le lipsescu, ci prin urechiutie; si nu tragu aeru in sine, ci apa, — caci in apa este si aeru. Ceea-ce este pentru omu aerulu, aceea este pentru pesci ap'a. Precum omulu n'aru poté traí intr'unu locu fara aeru, asiá nu póte traí nici pescele fara apa; si déca lu scoti din apa, elu trebuie se móra. Pentru de a se poté radica insusu si slobodi in-josu, pescii au in corpulu loru o besica umpluta cu aeru, carea o umfla si o desumfla dupa trebuintia. Toti pescii suntu muti, pentru-ca n'au plumani, si asiá nu potu dá nici unu sonu.

73. Padurea. I.

Càti ómeni traiescu din padure! Ea e cá o cetate, in carea toti misca, unulu cu un'a, altulu cu alt'a, cá se si póta castigá cele de lipsa pentru viétia. Colea vine unu omu seracu, care neavendu vite de jugu, si-a trasu singuru caruceanulu seu p'ân' aici, cá se si duca putintele uscatari pentru focu. Mai incolo vedi unu barbatu cu secorea pe mána si cu maiulu pe umeru; elu va se obóre lemne, se le crepe si se le puna stán-jinu. Dar fumulu acel'a de unde va fi esíndu? Acolo suntu ómeni negri la fatia si la haine, meseri'a loru e a face carbuni: suntu carbonari.

Dincolo vedi o gramada de copii si copile, umblandu dupa alune séu fragi séu smeura séu bureti, dupa-cum e anotempulu. Prin nisce gropi parasite o muiere umbla cautandu cutare séu cutare érba séu burneana de leacu pentru unu bolnavu. Ha, eata aici si unu cetatiénu! Elu e cu siurtia de pele si se uita totu dupa alunu; cine va fi? Eu sciu: e butnariulu, care si-gatesce butile si càdile pentru culesulu viiloru si are lipsa de cercuri. Te mai duci putintelu, si eata si mesariulu, care a venitu se véda nisce nucí de pe marginea padurei; càci din lemnu de nucu se facu mobilele cele frumóse cu apele si vergile cá de aur. Eata mai incolo si argasitoriulu, cautandu scórtia de stejariu, carea i trebuiesce la argasirea peiloru. Si asiá poti umblá padurea crucislu curmedislu, si pretotindeni vei aflá ómeni lucratori. Lânga cei de mai nainte vei intalní póte si pre morariulu, cautandu-si lemnulu cela mai tare pentru unu fusu de móra; pre lemnariulu, care si-alege lemnu pentru unu scaunu de cope-rislu; pre strugariulu, pre scandurariulu, pre lingurariulu, pre corfariulu, pre negociatoriulu de lemne si pre multi altii, cari toti traiescu din lucrarea lemnului, va se dica din padure.

74. Padurea. II.

1. Nu numai ómenii, ci si millióne de alte vietàti traiescu din padure. Earb'a cea buna si

frageda de printre arbori o pascu vitelor mari și oile; cu ghindea și cu jirulu se 'ngrasia porcii; cu fruptele altoru arbori traiescu câte și mai câte gadinutie; cu frundi'a se face asternutu animaleloru și se ingrópa viile preste érna. Padurile suntu și locuintiele paseriloru cantatóre. Ce frumosu e primavér'a și vér'a prin padurea verde, candu pe toti arborii salta și cãnta câte o paserica dragalasia, laudandu pre Facatoriulu seu și bucurandu-se de frumseti'a lumii Lui! Dar paserile cantatóre și dealtmintrea suntu de folosu mare; cãci ele stirpescu gandacii, vermii și omidele, cari rodu frundi'a și fruptele pomiloru și legumeloru. De aceea e paguba și pecatu, a luá óuele și puii acestoru paseri de prin cuibarile loru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Padurile suntu și comorile de apa ale pãmentului. Ele tinu umediél'a și recorél'a, și apoi prin vãlile și riurile loru tramitu óomeniloru și animaleloru ap'a, fãra de carea nu potu traí. De aceea pe unde se taia padurile, pe acolo séca séu celu putinu se imputinéza și ap'a. S'a observatu, ca in urm'a stirpirei paduriloru și potopurile de apa suntu mai dese și mai pagubitóre. Lucru prea firescu! Cãci radacinile arboriloru oprescu pótirea apei, încãtu nu se póte scurge cu atãt'a tariã de pe munti și dealuri asupr'a siesuriloru. Lucru firescu, și totusi adeseori neintielesu! Cãci nu arãreori acele-si mãni óomenesci, cari prin satu

sădescu sălci pe lângă rio, că se nu pōta sapă ap'a, dînsusu de satu stirpescu padurile pāna 'n pamentu. Acést'a va se dica: a oprî picatur'a si a face locu — valului!

3. Padurile dar trebuiescu pazite si grijite bine; si cine le taia si le nimicesce fāra lipsa, cine vatema sėu aprinde sėu ciungaresce arborii padurilor, e unu omu nebunu si nu seie ce face. Se nu faceti si voi asiá!

IX. Animalele.

75. Animalele selbatice.

Cele mai multe animale traiescu libere de sine, fāra vreo ingrijire din partea omului, prin paduri, munti si cāmpuri. Ele se numescu animale selbatice (dela cuventulu vechiu: selba, care va se dica: padure). Dintre animalele selbatice sėu selbataciuni unele manānca frundia, erburi si radacini, precum iepurele, capriór'a, cerbulu; ear altele suntu rapitōre si traiescu mai bucurosu cu carne, precum: lupulu ursulu, vulpea, si in tierile cele caldurōse: leulu, tigrulu, leopardulu, hien'a s. a. Ceste din urma se numescu fėre sėu besti, si suntu stricaciōse anima- leloru mai mici, pre cari le prindu, le spinteca si le manānca. Ba chiaru si omului i suntu fōrte pa-

gubitóre, ruinându-i adeseori turmele și semenaturile. De aceea omulu necontenitu trebuie se se apere de ele cu armele în mâna.

76. Cânele și lupulu.

Unu lupu slabu și flemendu vediù odata pre unu câne fôrte grasu și traitu bine. „Hei vere“, dîse lupulu, „bine traiesci tu pe unde traiesci! Eu seraculu de mine sum numai óse și pele, și tu stai se crepi de grasu!“ „Dá“, respunse cânele, „nu potu se me plângu de viétia rea; dealtmintrea viéti'a, ce o ducu eu, poti s'o duci și tu, déca vrei se vini cu mine la stapànu-meu și se i servesci și tu, precum i servescu eu.“ „Sî in ce se cuprinde serviciulu acest'a?“ întrebà lupulu curiosu. „Intru aceea, cá impreuna cu mine se pazesci cas'a și curtea de hoti și de ómeni rei.“ — „Ei, ce e mai lesne!“ dîse lupulu. „Hai se dàmú mán'a, tocmél'a e gat'a.“ Intr'aceea mergêndu ei spre curtea stapànului, lupulu vediù grumazii cànelui rosii la unu locu. „Bine vere, ce ti e la grumazi?“ — „Nimic'a; eata fiindca sum prea aspru, stapànu-meu preste dî me tîne legatu în lantiu, ear nóptea mi dà drumulu prin curte.“ „Dar déca vei se mergi unde-va, ti dà voia?“ „Dà candu și candu.“ „A, destulu!“ strigà lupulu și si-cauta de cale; „ce mi folosescu mie ósele cele grase și bucururile cele bune dela més'a stapànu-teu, déca nu sum liberu? Fii sanatosu, și remanemu fia-care cum suntemu!“

77. Paserile.

De siguru voi toti cunósceti p a s e r i l e, cari ne desfetéza atátu de multu cu cantàrile loro

cele dragalasié. Paserile locuiescu mai cu séma in aeru, dar unele si pe pamentu, ba unele si 'n apa. Locuintiele paseriloru cantatóre in sa suntu cu deosebire padurile si gradinile, cari primavér'a si vér'a resuna diu'a nóptea de cãntecele cucului si pupazei, sturdiului si grauralui, porumbului si mierlei, si cu deosebire ale priveghitórei. Paserile primavér'a óua, apoi clocescu si scotu pui vii, dintre cari unii indata dupa esirea din ou potu fugi dupa mam'a loru. Mai tóte paserile iubescu pre puii loru fórté multu si pórtá grija de ei cu doiosia de admiratu: le gatescu cuiburi caldutie si ferite de tóte relele, sbóra fára oboséla dupa grauntie si gandacei, si totu, ce gasescu mai bunu, le aducu loru; ear candu vedu apropiandu-se de ei vreunu perieulu, sbóra sparióse impregiurulu cuibului, umplu aerulu cu ciripitulu loru de dorere, ba déca au potere, si-i apera pána si cu viét'ia. Paserile partea cea mai mare suntu blãnde si nu facu nici unu reu; numai unele din ele suntu rapitóre si traiescu cu carne, cá si ferele cu patru picióre. Unele paseri totdeun'a remãnu la noi; altele precum d. e. dragalasi'a rundunica, se ducu tómn'a in tieri mai calduróse si apoi se re'ntorcu primavér'a. Acestea se numescu paseri c a l a t ó r e séu m i g r a t ó r e. In calatoriile loru cele îndelungate, in cari trecu si marea, ele nici candu nu perdu calea. Óre cine le va fi conducatoriu?

78. Omulu și paserea.

1. Omulu imblateá grauntie,
Paseric'a mi lu vediù,
Sî sborandu ingiuru de densulu]
Se uità sî incepù :
2. „Omule, tu ai grauntie
Totu gramada 'n siur'a ta;
Dà-mi vr'o câte-va sî mie,
Càci m' omóra érn'a grea.“
3. „Paserica,“ — dîse omulu, —
„Vin' culege ce gasesci,
Dar apoi la primavéra
Tu cu lucru se mi platesci.
4. Candu omidele 'n gradina
Mi voru róde pomi sî flori,
Tu se sbori din crénga 'n crénga,
Se le stringi, se le omori!“ —
5. Astfelu dîse 'mblatitoriulu,
Paseric'a se 'nvoi:
Elu i dete grauncióre,
Ea omidele i stirpi.

Z. B.

79. Corpulu paseriloru.

Intieptiesce este intocmitu corpulu séu trupulu paseriloru. Ele au dóue picióre dindereptu, ear in loculu picióreloru de dinainte au dóue aripi. Cu ajutoriulu acestor-a plutescu prin aeru, precum innóta omulu prin apa. Trupulu loru este acoperitu cu pene, cari la unele paseri santu lórté frumóse. Sub penele cele mari, ce se vedu, ele mai

an și pene merunde sên fulgi, cari le apera de frigu. Cá penele loru se nu se ude și se nu se ingreieze de plóia ori nea, paserile și le ungu cu unu felu de unsóre, de pe carea ap'a se scurge indata, și astfelu penele loru totdeun'a suntu uscate și usióre. Unele paseri traiescu din venatu cá férele ; acelea au ciocuri tari și picióre armate cu unghii poterice. Altele iubescu multu ap'a ; de aceea între degetele picióreloru au o pele lata, pelea innotului, și asiá piciórele loru devinu cá nisce lopete, cu cari mâna ap'a și se tinu pe suprafati'a ei. Paserile de apa suntu notátóre fórté bune. Alte paseri cauta nutrimentulu loru prin lacuri și bálti ; acelor-a li a datu natur'a picióre și ciocuri lungi, cá se și póta cautá și aflá nutrimentulu. O astfelu de pasere, cunoscuta multor-a dintre voi, este d. e. cocorulú sêu cocostârculu, care se vede adeseori pe lângá riurile, lacurile și báltile nóstre.

80. Amfibiële.

A m f i b i e , adeca vietuítóre in dóue locuri, se numescu acele animale, cari traiescu sêu celu putfnu potu traí și in apa și pe uscatu. Trupulu multor-a din ele are forma neplacuta, și mai cu séma le e uritu multoru ómeni de ele pentru mersulu loru celu sierpuitoriu și pentru recél'a trupului loru ; cáci amfibiële tóte au sânge rece. Unele din ele au picióre, precum brósc'a și sio-

pârta, altele iérasii suntu cu totulu fâra picîóre, precum d. e. sierpii. Cele fâra picîóre se misca în modulu acel'a, ca fiindu compusu trupulu loru dintr'o multîme de verigi séu inele, ele întindu si iérasii stringu laolalta inelele acestea, si prin acést'a se mişca dela unu locu la altulu, si inca unele cu intiéla fórte mare. Puii sei i scotu unele amfibie din óue, cá paserile, altele iérasii nascu pui vii, cá animalele sugatóre, numai câtu nu i laptéza. Amfibiile respira (resufla) prin plumâni, dar cu multu mai raru decâtu ómenii séu animalele sugatóre séu paserile, si iubescu locurile cele ascunse si umedóse. Acolo unele din ele potu stá inchise cu lunile, fâra de a se 'nnadusi. Unele amfibie suntu veninóse, precum unii sierpi; altele insa, precum siopârlele, suntu cu totulu nevinovate, si omulu n'aru avé causa a se teme de ele. Numai unu soiú de siopârle suntu veninóse : c r o c o d i l i i. De acésti-a insa nu suntu pe la noi.

81. Insectele.

I n s e c t e l e se deosebescu de alte animale mai cu séma prin taiatur'a séu curmator'a (insectiunea) aceea, ce se afla între pârtille trupului loru. Voi toti cunósceti unele insecte; cáci gandacii, muscele, albinele, fluturii suntu insecte. Insectele respira prin nisce tievisióre de aeru, ce le au de amendóue pârtille trupului. Sângele loru este albu

și rece. La capul lor se afla două cornițe, cu cari pipaiescu, căci cu ochii nu vedu destul de bine. Minunata este p r e f a c e r e a, prin carea trecu unele insecte. Din ouțile lor^oadeca nu esu dintr'odata insecte depline, ci mai antăiu nisce ver-muleți, cari se numescu larve. După câtu-va tempu larv'a slobode din trupusiorulu seu nisce firicele fine cá de matase, cari le tiese la olalta, panacandu se acopere și se ingrôpa pre sine insasi in învelisiulu acest'a. Atunci se numesce insectulu papusia. In sfarsitu apoi, desfacându-se globusiorulu acest'a, ese insectulu deplinu in tóta form'a sea. Care dintre voi a vediutu prefacerea acést'a la vre-unu insectu?

82. Vermele de matase.

1. Voi mai toti veti fi vediutu vre-odata v e r m i d e m e t a s e. Óuele, din cari esu ei, suntu galbine și merunte, cá nisce graunție de malaiu-merunto. Din aceste ouție esu primavér'a nisce molióre sure mici, încátu d'abiá le vedi. Moliórele manâncea frundia tinera de fragariu și crescu fórte iute. Cam la siese septemâni asiá suntu de mari cá degetulu unui copil. Atunci omulu le pune nisce nuielusie cracuróse oblu insusu, pe cari ele se suie și si-cauta locu se se asiedie. După ce si-au aflatu, se lipescu de unu craculetlu și 'ncepu a slobodí din gura două atsióre.

Acestea le tiesu apoi, fără suveica, fără zimți, fără brâgle, numai cu capula, împregiorulu trupului lor, panacandu ele nu se mai vedu. Unu astfelu de firu resucitu e cam de 900—1200 urme de lungu. In starea acést'a molí'a se chiama papusia. La dóuesprediece dile ese din globusiorulu (gogonulu) acest'a unu fluturelu, care cresce, óua si iér trece prin prafacerile aretate. Omulu insa numai papusile de prasila le lasa se ésa din gogóne, ear celelalte le cóce in cuptoriu: atunci papusile moru, gogónele se punu in apa ferbinte, de se desoleiescu firele unulu de altulu, apoi se dépena, luandu-se frumosu cá unu firu de atia dintr'una ghiemu. Firele acestea suntu matasea.

2. Se dice, ca vermii de matase i-áru fi adusu nisce calatori in betie de trestia din Chin'a. Cultivarea vermiloru de matase nu cero molta ostenála si totusi aduce mari venituri. In unele tieri, precum in Franci'a, dar mai cu séma in Itali'a, locuitorii castiga pe totu anulu millióne de florini din grijirea acestui insectu.

83. Vermii.

1. Pamentulu, aerulu si ap'a tóte suntu pline de fapturile lui Domnedieu. Dar ce e mai multu, si sub pamentu, si in trupurile altoru animale séu ale planteloru, lipsite de lumin'a si caldur'a sórelui, locuiescu fiintie vii. Aceste fiintie suntu vermii.

Tropolu loru este unu folcutiu lungu, umplutu cu o fluiditate rece, carea este sângele lor. Piciórele lor suntu firicele de peri crescute din trupu; adeseori lipsescu piciórele de totu. Gur'a lor este ascunsa intre verigile cele d'antàiu ale trupului lor. Respirarea urméza prin nisce gaurile fine. Alte pàrti ale corpului ori lipsescu de totu ori suntu desvoltate fòrte potfinu. O insusire minunata a vermiloru e, ca déca pàrtile trupului lor se taia un'a de càtra alt'a, ele sí in starea acést'a traiescu, ba uneori cresc altele in locul celor taiate.

2. Dar sí afara de vermi mai suntu in lume millióne de vietàti, unele atàtu de mici, încàtu omulu nici ca le póte vedé numai asiá cu ochiulu. Ear déca nu le póte vedé, de unde scie ca suntu? Eata aici inca o minune! Omulu a inventatu unu instrumentu, prin care tóte lucrurile le vede indicitu sí insutitu mai mari, decum suntu. Acestu instrumentu se numesce o c h i a n u. Printr'unu ochianu bunu se aréla d. e. unu purece càtu o musca de mare sí sí mai mare, asiá încàtu poti cunósce bine pàrtile trupului lui.

84. Portarea de grija a lui Domnedieu pentru fapturne Sele.

1. Odata a fostu tramisu dela Domnedieu àngerulu mortiei, cá se iá din viétia pre o mama. Sí

venindu àngerulu la dens'a, o aflà in patu, între doi copii gemeni, pre cari i laptá, pre unulu de a drépt'a sea si pre altelu de a stâng'a, si copiii erau sanátosi si veseli. Àngerului i se facù mila, se iá pre mam'a dintre cei doi copilasi si se i lase pre acesti-a singuri si orfani in lume; si cugetá intru sine: „Dómne, cum se facu eu acést'a? E prea infricosiatu serviciulu, ce mi l'ai datu!“ Dar pe candu cugetá elu astfelu, Domnedieu a totu vediatoriulu vediù cugetulu lui, si i demandá a se afundá in mare, unde erá mai adunca, si a radicá o petricica, ce zaceá tocmai pe fundulu mării pe nesipu. Si radicandu-o si despicandu-o, eata in petricica erá unu vermuletii, care se jocá acolo cá in gradin'a cea mai desfetata.

2. Àngerulu intielese acum voinli'a lui Domnedieu, si de atunci nu se mai indoì a duce la deplinire totu, ce i se demandá. *Tradit. popor.*

85. Multímea si felurimea animaleloru.

Multímea animaleloru de pe pamentu, din aeru, din apa, de sub pamentu este nenumerala, ear felurimea loru de admiratu. Pretotindeni, unde potu esistá fiintie vii, se si afla, si inca tóte intocmite astfelu, încátu se póta trái la loculu loru si se si póta aflá acolo nutrimentulu si tóte cele de lipsa pentru viétia. De aceea díce Psalmistulu in psalmulu de sér'a: „Cátu s'au maritu lucrurile

Tale, Dómne! Tóte intru întielepciune le ai făcutu! Umplutu-s'a pamentulu de zidirea Te!¹² Dela elefantulu celu mare, ce cumpanesce pâna la 70 mâji si ai cărui dinti tragu uneori câte 80, 90 si 100 puncti, pâna la acele animale mitutele, cari si prin celu mai ageru ochianu d'abiá se potu zari, si din cari mii de mii începú într'o singura picatura de apa, — ce deosebire grozava! Câte forme, câte marimi, câte însustri deosebite! Unele tari si poterice, altele slabe si nepotincóse; unele traindu sute de ani, altele d'abiá câte o di; unele rapitóre, altele blânde si sparióse; unele iubindu caldur'a, altele recél'a! Si Domnedieu Facatorulu pre tóte le scie, de tóte pórtá grija si de nici un'a, fia câtu de mica, nu Si-uita.

86. Més'a cea mare.

1. Este-o mésa larga, mare,
Ce s' asterne dî de dî:
Ea la toti le dà intrare
Sî nutresce mii de mii.
2. Nu e pasere 'n naltîme,
Fere prin pustfi nu suntu;
Nu-i pescutiu in aduncime,
Nice verme sub pamentu;
3. Nu-i fintia omenésca,
Mare mica, buna rea,
Ce cautandu se nu si-gasésca
Nutrimentulu seu la ea.

4. Domnulu casei cu 'ndurare
 Totu in daru dà bunulu seu,
 Dà sî dà făr' de 'ncetare, —
 Nu lu cunosci tu, fetulu meu?

Z. B.

X. Omulu.

87. Omulu.

1. In mijloculu tuturoru fapturiloru lui Domnedieu de pe pamentu stă o m u l u , singur'a fiintia pamentésca facuta dupa tipulu si asemenarea lui Domnedien. Lui i a datu Facatoriulu domnirea preste tóte fiintiele celelalte, precum si preste lucrurile cele fàra viétia, cá se le stapanésca si se le folosésca cu intielepciune spre scopurile sele cele mai inalte. Domni'a omului se cunósce indata si din form'a lui din afara; cáci c o r p u l u lui e mai frumosu, mai perfectu, mai nobile, decâtu alu tuturoru animaleloru. Mersulu lui e oblu însusu si fati'a lui cantandu spre ceru, insemnandu-se si prin acést'a originea lui cea domnedieésca, pe candu celelalte animale umbla plecate si cu fati'a spre pamentu. Omulu singuru are puterea de a vorbi sî singuru puterea de a cugetá. Cáci intr'ensulu locuiesce unu s p i r i t u (duchu). Prin acest'a omulu cunósce si iubescce pre Domnedieu si se róga Lui, deosebesce ce e bunu de ce

e reu, ce e folositoriu de ce e stricaciosu, ce e frumosu de ce e uritu, ce e cuviinciosu si nobile de ce e necuviinciosu si nenobile: prin acest'a pôte alege si face binele, si pôte incungiurá reulu.

1. Din tóte animalele de pe pamentu singuru omulu este inzestratu cu spiritu.

XI. Corpulu omenescu.

88. Corpulu omului preste totu.

Trupulu séu / corpulu omenescu e unulu din cele mai minunate lucruri din lume. La capu suntu ochii, cu cari vedemu; urechile, cu cari audimu; nasulu, cu care mirosimu; gur'a, cu carea gustámu si vorbimu. Ochii suntu luminile corpului. Unu omu, càroi-a i suntu vatemati ochii, nu vede; unulu cá acel'a se numesce orbu si e fórte nefericitu si demnu de compatimire. Unu omu cu urechile vatemate nu aude si se numesce surdu; si elu, cá si orbulu, e fórte nefericitu. Unu omu, care din copilaria a fostu surdu, nu pôte invetiá nici se vorbésca; unulu cá acel'a se numesce motosurdu. Preste totu trupulu suntu intinse vinióiore, prin cari pipáimu si simtímu. Aceste vinióiore, numite nervi, suntu mai agere la vêrfurile

degeteloru mânei ; de aceea cu acestea pipaimu. Vederea, audirea, mirosirea, gustarea și pipairea se numescu c e l e c i n c i s i m t i u r i ale omului. In p e p t u se afla inim'a, prin carea se curatiese sângele,—și plumânile, prin cari resuflăm, și alte multe organe de lipsa pentru viétia. — M e m b r e se numescu mai cu séma mânilé și picioréle. La fia-care mâna avemu câte cinci degete, asemenea și la picioré. Unu omu cu mânilé și picioréle stricate se numesce slabanogu séu paralyticu. Si elu e fôrte nefericitu. Celu mai mare daru din lume e, a fi omulu sanatosu și intregu.

89. Structur'a mânei.

Privit'ai tu vreodata la mân'a ta și cugetat'ai, câtu de minunatu o a intocmitu Domnedieu? Ea este crescuta din umeru, de care e legata prin o incheiatura. Mai injosu, la cotu, este alta incheiatura, și mai injosu și a trei'a. Prin aceste ncheiaturi ea se pôte miscá cu usiurătate ori încatrâu, ceea-ce dealtmintrea i aru fi cu nepotintia. De incheiatur'a dinjosu se léga mân'a in intielesu mai strânsu, càci partea ei pâna la umeru se numesce bratiu, și mân'a in fine se sfarsiesce in cinci degete. Patru degete au câte trei, unulu — celu mare séu policariulu — numai dóue incheiaturi; ear tóte degetele suntu provediute la vârflu cu unghii tari. Si eata degetele acestea suntu mâiestrele cele miunato

ale omului: toate lucrurile cele pompoase, cari uneori pare ca nu poti crede ca se fia facute de omu, le au facutu aceste cinci degete. Intrebuintiările mânei suntu nenumerate. Eata numai câte-va. Déca aduni si strâmbi degetele, atunci mân'a devine cá unu vasu. Déca cracesci degetele, ea e grebla seu peptene seu furca. Déca stringi degetele de palma, atunci eo in forma de pumnu e ciocanu. Déca iai ce-va intre degete, ele suntu clesce. Déca atârni ce-va de mâna, ea e carligu. Déca resfiri degetulu celu mare de câtra celu de lângă densulu, e mesura. Déca radici degetele dela amendoune mânilé, atunci cata sistem'a decadica séu de diece in numerare. Déca întindi unu degetu séu toate degetele oblu nainte si le sucesci, atunci e sfredelu. Déca tragi cu palm'a preste ce-va, e peria. Déca o 'ntindi in apa, tinendu degetele adunate, ti e lopata pentru 'notatu. Déca o curmi dela colu si o tîni dinaintea capului, este arma de aপরare. Dar inca in sute si mii de alte moduri se mai intrebuintiéza mân'a. Cea mai frumoasa intrebuintiare a mâniloru este, candu le impletesci frumosu si le radici in rogaciune spre Domnedieu, si apoi lucrui cu ele lucruri bune, spre folosu tie si altor-a.

90. Svatu bunu.

1. Doi ochi si numai un'a gura
Ti a facutu bun'a natura ;

**Multe, multe se privesci,
Dar puține se vorbesci.**

**2. Urechi dóue, gura un'a
Ti a facutu natur'a, bun'a :
Multe dar s'asculti sî bine,
Dar tu se vorbesci puține.**

**3. Dóue máni sî num' o gura
Ti a facutu bun'a natura ;
Doi insi dar au de a lucrá,
Numai unulu de a mancá.**

Dupa Rückert, Z. B.

91. **Degetulu sumetiu.**

Odata degetulu de lângă celu micu priimî onu inelu de auru. Ce bucuria pe elu ! Dar din ór'a aceea degetielalu meu incepù a se sumetî sî a dice intru sine : „Hm, cine sum eu, si cine sunteti voi celelalte degete pe lângă mine ?!“ Si nici ca mai vorbi cu ele. Celelalte degete se intristara pentru portarea acést'a prósta a sotiiului loru si cugetara : „Lasa, ca vei vedé tu, cine esti !“ Intr'o di degetulu celu cu inelu s'apucá se rumpa o floricea, dar singuru nu potù, celelalte nu voira se i ajute, si asiá trebù s'o lase pe locu. De alta data vrù se si culéga vreo dóue cerasie ; dar singuru nu poteá, se se róge de celelalte erá prea mândru, si asiá trebù se remána flemendu. Iérasí de alta data voi se si-cósa ce-va, dar nici aculu nu lu

poteá prinde singuru, si astfel trebuí se se lasé si de acés'a. Acum cunoscú degetielulu gresiel'a sea, începú a plânge si a se rogá de iertare la celelalte degete, căci s'a portatu cu ele asiá de uritu. Acestea lu iertara, si astfel degetela se imprietinira de nou. Si de atunci incolo nu s'a mai sumetitu nici unulu prestó celelalte, ci traiescu între sine cu iobire fratiésca pâna 'n diu'a de astadi.

Dupa Curtmann.

92. Avuti'a mea.

Cine, cine
 E avutu cá mine ?
 Eu amu doi luceferei,
 Cari suntu calauzii mei ;
 Dóue (postea amu n'anume, library Cluj)
 Ce mi-spunau vestile din lume ;
 Amu sí dóue servitóre,
 Care mi lucra se s'omóre ;
 Gat'a mi stau doi calusiei,
 Tinerei sí sprintenei,
 Numai se m'aruncu pe ei.
 Pentru-o lume n'asiu schimbá
 Scumpa avuti'a mea.
 Celu-ce mi o a daruitu
 Fia, fia premaritu!

Z. B.

93. Avuti'a si sanatatea.

Unu fecioru seracu mergeá odata la cetate, se si-caute lucru. Ajungându lângá o fuintania, se puse josu pe érba verde, si-scóse putintic'a merinde din traista si mancá cu pofta, si aru fi

mancatu și mai multu, dar i erá frica, ca apoi nu i va ajunge până la cetate. După aceea și-luá peleria de pe capu, scóse cu ea apa din fântania, beú cu sete, și apoi ospetatu bine se puse se odichnéscá puțințelu. Intr'aceea sosi și unu domnu intr'o calésca frumoáa cu doi cai cá doi lei, și se oprí la ospetari'a din apropiare; apoi tramise pre servitoriulu seu se i aduca în calésca de mancare și de beutu. Feciorulu celu seracu se totu uitá la domnulu și cugetá intru sine: „Ce bine e bogatu! Cáci nu sum și eu cá domnulu acest'a!“ — Intr'aceea domnulu, dorindu a se întórce puțințelu pe perine, strigá pre servitoriulu seu, carele vení, lu luá în bratie cá pre unu copilu micu și lu puse se siéda mai bine; cáci domnulu erá paralicu (slabanogu) de amendóue piciórele. Feciorulu celu seracu se șpaimentá de cele-ce vediú, precum și de dorinți'a sea de mai nainte, și díse: „Dómne iérta-me, cáci nu sciu ce amu cerotu!“ Apoi si-urmá calea, multiemindu lui Domnedieu pentru șanatarea sea; cáci acum vediú, ca aceea e mai scumpa decâtu toti caii și tóte calescele.

94. ЧИМИЛІТЪРЪ.

Гѣчи гѣчитъръ mea: Este unș animalș, care dimineaș zmbлъ pe patrș picióre, pe la amézi pe dóse, ni seara pe trei.

XII. Spiritulu omenescu.

95. Spiritulu omului.

1. Déca corpulu omului este intocmitu cu ne-
spusa maiestria si intielepciune, apoi de spiritulu
lui inca mai multu trebuie se ne mirãmu. Pen-
tru-ca trupulu de sine singoru nu póte nimic'a, nu
scie nimic'a: elu este o màna de pamentu. Ear
ceea-ce dá trupului miscare si viétia, este s p i -
r i t u l u. Prin elu este omulu totu, ceea-ce
este. Prin puterea spiritului elu si-a supusu ani-
malele patru-pedali, pescii diu ape, paserile diu
aeru. Prin puterea spiritului a mesuratu inãltimele
muntiloru si aduncimile mãriloru. Prin puterea
spiritului elu tóte poterile naturei: ap'a si foculu,
caldur'a si frigulu, intonereculu si lumin'a, aerulu
si pamentulu le folosescce spre scopurile sele. Dar
ceea-ce este mai presusu de tóte: spiritulu l'a in-
vetiatu a cunósce pre Domnedieu facatoriulu seu,
a se rogá Lui, a sperá iptru Densulu, a Lu iubi
pre Elu, precum si Elu a iubitulu pre omulu mai
multu decâtu pre tóte vietãtitele de pe pamentu.
Cunoscéndu pre Domnedieu, spiritulu apoi lucra si
demanda si corpului a lucrá cele bune si placute
lui Domnedieu. Corpulu omenescu, de-si e mai
frumosu, mai nobile, mai perfectu, decâtu corpurile

animaleloru, totusi e de un'a natura cu acelea; ear spiritulu i este datu din insasi finti'a lui Domnedieu. De aceea dice sânt'a Scriptura, ca omulu este facutu „dupa tipulu si asemenarea lui Domnedieu.“ —

2. Ce natura inalta are dar omulu ! Ce origine sânta ! Ce nobilitate ! Eu nu voiu uitá nici odata, ca sum omu, ziditu dupa tipulu si asemenarea lui Domnedieu !

96. ЛѢТЪРЪРЪТЪРЕ ЛА ЛЪКРЪ.

Мерци ла фърникъ, о лепешъле, ши вртмезъ vezândă къмле еї ши фїї маї дцелептѣ декътѣ джпса. Къ ачееа, не фїндѣ лъкръторе де пѣмїнтѣ, нїчї авїндѣ пре чїнева съ о дндемне, нїчї съв стѣннѣ фїндѣ, дшї г. тесче вара хрпъ ши тѣлтѣ стрїнсоре фаче дп времеа сечерїшѣлї. Сеаѣ мерци ла алвїпъ, ши веї кѣпосче, кѣтѣ есте де лъкръторе ши кѣтѣ де кѣратѣ лъкръ фаче, але кѣреї остепеле дпшѣрації ши серачїї ле 'нтревъ-їндѣзъ спре съпѣтате, ши де тодї есте ївїтѣ ши тѣрїтѣ, тѣкар де есте ши слабъ де потере; чї центръ дцелепчївне чїнстїндѣ-о, о-аѣ лзатѣ дпїнтѣ.

Пїлд. лѣї Соломонѣ, к. 6. ст. 6—8.

Челѣ-че лъкрѣзъ пѣмїнтѣлѣ сеѣ, се ва сътѣра де пѣне; еаръ челѣ лепешѣ се ва вїплѣ де сѣрѣчїѣ.

А ч е л а ш і к. 29. ст. 19.

97. Radiele sórelui.

Sórele resarise sî steteá pe marginea cerului cu fati'a sea cea luminósa. Sî tramise radiele sele, cá se scóle din somnu pre dormitorii din lume. O radia venè la ciocarliá. Sî eata ciocarli'a esîndu indata din cuibulu seu, dete din aripi sî se inaltia in aeru cantandu sî veselindu-se. Alta radia merse la iepurelu sî lu desceptá. Iepurele nu se socotì multu, ci iute sarì din padure 'n campia, cá se si caute érba tinerica pentru dejunu. A trei'a radia venè la gainariu, sî cocosiulu indata se desceptá, batù din aripi sî strigà càtu potù: Cucurigù! — sî gainile se scolara, sborara josu in curte sî incepura a si-aduná de mancare, a cotcorozí sî a ouá. Alta radia merse la porumbariu, sî porumbii strigara se le deschida usi'a, sî deschidindu-li-se, sborara la câmpu se si-adune grauntie. Sî ié-rasi alta radia se duse la cojniti'a cu albinele sî le scolà; sî albinele numai decátu si-scuturara aripiórele, esîra de prin cascioarele loru, sborara la flori sî la pomii cei in floriti sî incepura a aduná miere sî a si-o cará acasa. Mai pe urma venè o radia sî la patulu lenesiului sî lu lovì oblu 'n ochi, dór se va scolá sî elu. Dar elu se intinse odata bine, apoi cuscandu sî foraindu se întórse pe cealalta parte. Dupa Curtmann.

98. Avarulu séu scumpulu.

Erá odata unu omu fórté avutu, dar inim'a lui erá vertósa cá pétr'a sî nu lu lasá se faca nimenui vreunu bine. Déca se intemplá, se vina la cas'a lui vreunu seracu se céra ce-va, avarulu, cá se scape de elu mai curendu, i strigá inca de departe: „Nu e acasa domnulu!“ — Sî óre nu aveá dreptu, avarulu se

dica asiá? Cine nu scie 'ntrebuintiá spre bine averea sea, este elu óre domnu preste dens'a, ori mai vertosu robulu ei?

99. Indurarea.

Celu-ce miluiesce pre seracu, dà imprumutu lui Domnedicu, si dupa darea lui se va resplatí lui.

Pild. lui Solomonu c, 19, st. 17.

100. Ши серакълѣ нѣте фаче bine.

1. Adeceorí azí pre ómenii zikíndǎ, къ кѣтаре ши кѣтаре нѣте фаче bine, къ аре din че. Дар óре серакълѣ нѣте нѣте? Аскълтацї!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2. Ънѣ фечїорѣ де месерїѣ, алѣ кърїи пѣне пѣмаї вѣнѣлѣ Domnezeѣ íлѣ ва фї счїндѣ, къльторїа одатѣ дѣнѣ обїчеїлѣ лорѣ, ши гѣтѣндѣ-ши вѣнїшорї. де дрѣмѣ, íнченѣ сѣ чершѣскѣ. Днтре алтеле венї ла о касѣ, дн кареа афлѣ о тѣїере серакѣ волпавѣ, кареа дї респѣнсе трїстѣ din патѣ, къ сѣ í деа Domnezeѣ дїнтр'алѣ парте, къчї д'нса нѣ í нѣте да нїмїкѣ, деóрече ши еа аре лїпсѣ де ажѣторїелѣ алтора. Тїнерѣлѣ се ретрасе фрѣшошелѣ пе ѣшѣ; дар дѣнѣ вре о óрѣ íар венї, днтрѣ дн каса тѣїереї челеї сераче, се дѣсе 'нчетїшорѣ пѣнѣ ла масѣ ши дескѣркѣ din amendóѣе вѣзѣпареле о тѣлѣме де фолїї де пѣне ши де кърчерї, че í адѣнсе днтр'ачеа къ чершїтѣлѣ. „Cine cїrtanѣ

măiere,“ zice el; „къ тѣ естї май серакъ ми декърѣ mine.“ Ши къ ачѣста се ретраце ми се дѣсе.

Dupa Hebel.

101. „Pléca-te!“

Unu barbatu vestitu, Veniaminu Franklin, fiindu inca june de 18 ani, se duse odata cu óre-care trebuintia la unu preotu. Candu esi dela densulu, fiindu in discursu viu cu preotulu, nu vediù, câtu de scunda (josu) erá o usia, prin carea aveá se tréca, si panacandu prinse preotulu de veste si i strigá: „Pléca-te! Pléca-te!“ — Franklin si pipaise cu capulu, câtu erá de vertosu pragulu de susu ala usiei. „Fia-ti de invetiatura acésta intemplare!“ dıse preotulu intieptu. „Esti tineru inca sí vei intempina multe in viétia-ti; invétia-te de tempuriu a te plecá, cá se nu te lovesci cu capulu si de mai mari!“ Lui Franklin asiá i se puse la inima svatulu acest'a, încatu cá betrànu de 79 ani si mai aduceá aminte de intemplarea cu usi'a, si spuneá, ca invetiator'a preotului totdeun'a in viétia i a prinsu fórte bine, si ca si acum, de câte ori vede pre unulu ori pre altulu portandu nasulu prea pe susu si prin aceea nefericindu-se, recogeta cu multiemita la usi'a cea scunda a preotului.

Dupa Schlez.

102. Dreptatea 'nvinge.

1. Abb'a, regele Persiei, fiindu odata la ve-

natu, se perdù de sotii sei si relaciá singuru numai cu vezirulu seu prin munti. Aici dele preste unu baiatu, carele paziá o turmulitia de oi si cantá din fluieru si erá cu voi'a buna, cá candu toti muntii acei-a. cu tóte bunurile loru aru fi fostu ai lui. Regele incepù a lu intrebá de un'a si de alt'a, si baiatulu respunse cu atát'a agerime, încátu regele, surprinsu de mintea lui, lu luà la curtea sea cá se lu cresca. Din baiatulu pastoriu se facù unu barbatu fòrte alesu, si regele, vediendu dreptatea si onestitatea (omeni'a) lui, lu facù camerariu preste tóte vistieriile sele.

2. Ali-Beiu — càci asiá se chiamá elu acum — si 'n domni'a lui acést'a remase unu modestu, dreptu si onestu. Dar cu tóte acestea aveá si elu inimici la curtea regésca, cari cantau se lu surpe; Abb'a insa lu cunosceá prea bine si nu dedeá crediamentu limbелору celoru viclene. Dar Abb'a mori si 'n loculu lui se facù imperatu Sefi, carele erá fòrte suspiciunatoriu. Neincetandu dusmanii lui Ali, a lu invinuí pre acest'a, ca manánca si despóia vistieri'a regésca, regele i demandá odata cu asprime, cá in terminu de dóue septemáni se si-deá socotél'a, càci e lipsitu din postulu seu. Ali nu se spariá, càci inim'a lui erá curata, ba se rogá, cá nu in dóue septemáni — in care restempu inimicii i-aru fi mai potutu face multu reu, — ci numai decátu se i se iá socotél'a. Deci se

facù asiá ; dar regele nu aflà intr'ens'a nici cea mai mica seadere.

3. Cu tóte acestea crediendu, ca camerariulu va fi ascunsu in cas'a sea multe lucruri pretióse, se duse se caute si acolo ; insa spre mirarea sea aflà cas'a atátu de simpla si de seracutia, încátu nu semená nici decátu a casa domnésca. Atunci unulu din curtenii, ce erau cu regele, aretà acestui-a o usia de feru cu lacate mari pe dens'a, si regele 'ndata intrebà pre Ali, ca ce are elu acolo ? Ali inrosi si se rogà, cá se nu lu faca a aretà si camer'a aceea ; dar regele, carele cu atát'a mai vertosu credea, ca acolo voru fi ascunse cine scie ce comori, demandà cu toldeadinsulu, a se deschide usi'a. Si ce vediù ? — Patru pareti albi, apoi intr'onu coltiu o fluiertia pastorésca, o maciuca, o traista si o haina rea rupta, — lucrurile, cu cari venise Ali dela oi, si cari le pastrase cá nisce scumpe suveniri de starea sea de mai nainte.

4. Regele, petrunsu de virtutea cea admirabile a camerariului seu, incepù a plânger, si toti cei de fatia plânsera impreuna cu elu, si acuatorii mincinosi intre imbratisiári si sarutári si-cerura iertare. Ali iertà pre toti. Apoi, la rogarea regelui, elu remase camerariu regescu pe tóta viéti'a, facêndu bine tuturoru unde poteá, ear pentru sine remanendu totu seracu pâna la mórte.

103. Iubire de dreptate.

Unu omu seracu, care cu ostenéla dín lucrulu mániloru sele se nutriá pre sine si pre cei siese copii necrescuti, ce i aveá, arandu odata unu locsioru, dete cu plogulu preste o laditia de feru, si desfacéndu-o, o aflá plina de galbini. Bietulu omu de bucuria nu sciá, ce se faca; dar dupace se reculese, ingenunchiá josu si multiemí lui Domnedieu, care chranesce paserile cerului si imbraca crinii câmpului, ca i a ajutat si l'a scapatu din lipsa intr'unu modu atátu de neasceptatu. Insa mergéndu spre casa cu lacriti'a, si dandu cu socotél'a, ca a cui póte se fia fostu si cine se o fia ingropatu acolo, si-aduse aminte, ca mosiór'a fusese mai nainte a unui omu avutu, carele morise fàra veste in tempu de resbelu, si ca elu o cumperase dela fiulu acestui-a, carele insa acum erá mai seracu decâtu seraculu insusi. A acestui-a dar, — cugetá bravulu tieranu, — este comór'a, si nu a ta; càci tu ai cumperatu dela densula numai pamentulu, nu si ce a fostu ascunsu in pamentu. Indata se duse cu lacriti'a la vecinulu seu si i o dete dicéndu: „Eata ce ti-dà tie Domnedieu astadi prin mánile mele!“ Acest'a immarmuri de bucuria, si petrunsu de multiemita càtra bunulu si dreptulu aflatoriu, dise: „Nu asiá, frate draga! Domnedieu a voltu se ne ajute la amendo; se 'mpartímu dar fratiesce comór'a si viéti'a!“

Dupa Schwarz.

104. Sarcin'a cea grea.

Unu omu avutu luase cu nedreptate dela o veduva seraca unu locsioru, din care traiá ea cu cas'a sea. Veduv'a se rogà se i deá barem unu sacu de pamentu din iubit'a sea mosióra, sî dupa-ce i se dete voia, ea umplù saculu cu pamentu. Acum iér rogà pre bogatulú nedreptu, se aiba bunatate se i ajute, cá se si-puna saculu pe umeru. Bogatulú, cá se scape de ea mai curendú, s'apucà se i ajute, dar indata trantì saculu la pamentu, strigandu, ca e prea greu. „Dar agrulu intregu,“ — dîse atunci veduv'a amarita — „nu ti va fi prea greu, cându va fi se lu iai pe umeru sî se mergi cu elu inaintea judecàtiei lui Domnedieu?“ — Omulu se spaimentà de aceste cuvinte, cunoscù pecatulú seu sî redete veduvei agrulu.

Dupa Schmidt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

105. Resplat'a faptei bune.

1. Fiindu odata tempu de sómete, o muiere seraca umblá printr'unu satu din casa 'n casa, cer-sindu câte o bucatia de pâne. La multe locuri i se dá câte o uscatura mucedá, la altele nimic'a, ba inca si vorbe grele; numai in cas'a unui omu seracu si betrãnu fù priimita cu cuvinte blãnde, dusa in cas'a calda si ospetata dupa potintia.

2. In diu'a ormatóre toti acei locuitori, la cari cer-sise muierea cea seraca, fura chiamati la curtea domnesca din satu. In mijloculu salei erá tinsa o mésa lunga; óspetii fura pusi la mése, si fia-care priimi câte o bucata de pâne mucedita, de póme stricate, de faina rea s. a., séu si ni-

mic'a, dupa-com adeca dedusera si ei eri la mu-
iereea cea seraca. Càci serac'a acést'a nu fusese
altu cine-va, decâtu proprietarés'a din satu, carea
voise se cerce in modulu acest'a inimele sateni-
loru sei. — Ear la o parte a salei steteá o me-
sutia mica acoperita cu cele mai bune si mai
alese bucate. Si intrandu dóm'n'a in sala, díse :
„E u amu fostu acea cersitóre de eri si voiamu
se probezu indurarea vóstra in tempulu acest'a
atátu de greu. Acesti doi ómeni seraci m'au
priimitu si mi-au datu de mancare dupa puterea
loru ; de aceea ei siedu astadi la mésa cu mine
si le voiu dá si ce-va ajutoriu pe fia-care anu ;
eara voi multiemiti-ve cu darurile, cari mi le ati
datu mie eri si cari acum le vedeti dinaintea
vóstra. Dar ce e mai multu, aduceti-ve aminte,
ca asemenea resplata veti aflá pentru faptele vó-
stre si dupa mórte in lumea cealalta !“

Dupa Chr. Schmid.

106. „Nu ne duce in ispita.“

Intr'anu satu, fiindu dusi cei mai multi lo-
cuintori la cetate la tãrgu, remasese unu copilu
singuru in cas'a parintloru sei. Dupa-ce elu pre-
ste dí seversise frumosu tóte lucrurile, câte i se
dedusera, sér'a, ne mai venindu parintii acasa,
incuiá pórt'a si usi'a si voia se se culce. Dar,
precum invetiase dela parinti si din scóla, nainte
de a se culcá, puse mánile frumosu laolalta si

Începù a si-face rogaciunea de sér'a. Într'aceea unu furu sarise in curte si venise pâna sub feré-stra, cá se pandésca si apoi se între si se fure. Baiatul diceá rogaciunile si ajunsese pâna la sfarsitul dela „Tatalu nostru,“ unde se dice: „Si nu ne duce in ispita, ci ne mantuieste de celu reu.“ Furulu remase incrementu la aceste cuvinte, cari cá unu fulgeru lovira in inim'a lui; si fàra de a scí, ce face, impleteci si elu mánile si si rogà si elu dupa baiatul din casa: „Si nu ne duce in ispita, ci ne mantuieste de celu reu.“ Cáci aducendu-si aminte de fapt'a cea rea, ce fusese gat'a a seversi, i parù reu din inima de ea, se rogà lui Domnedieu cu lacrimi se lu ierte, si se reintórse cu inim'a infránta, fàra de a luá barem unu cuiu. Si de atunci incolo, lapedandu-se cu totul de naravulu seu celu reu si ticalosu, se facù omulu celu mai dreptu si mai de omenia pentru tóta viéti'a.

107. Semnele mortiei.

1. A fostu odata unu omu avutu, carele adeseori faceá daruri pe la biserici si dá de poména la seraci; si pentru aceea Domnedieu i promisese, ca nainte de mórte i va tramite trei semne, cá se scia, se se gatésca. Acum omulu se 'ncredii si nici grija nu mai aveá de mórte, ci mancá si beá si traiá totu 'in bucurii si veselii. Dar veni

tempulu de 'mbetrani si elu, si odata numai se trediesce, ca nu voru se lu mai pôrte picîórele si i se strâmba spinarea; nu trecù multu, si orbi; si iérasu nu trecù multu, si si assurdi. In sfarsitu i veni si lui rendulu se se duca din lume, si Domnedieu lu chiamà la sine. Atunci omulu se speria, càci nu erà gat'a de plecare, si incepù a carti asupr'a lui Domnedieu, ca nu s'a tinutu de cuventu, càci nu i aru fi datu cele trei semne. „Asculta“, i diise atunci glasulu lui Domnedieu; „mai antaie te amu garbovit, acest'a a fostu unu semnu; dopa aceea te amu orbitu, acest'a a fostu alu doile a semnu; pe urma te amu si assurditu, acest'a a fostu alu treile a semnu. Eata dar, ca eu m'amu tinutu de cuventu, dar tu n'ai bagatu in séma semnele mele.“

2. La càti ómeni le dà Domnedieu aceste semne! Si càtu de putini le iau in séme!

Din tradit. lui Haltrich.

108. Hàrc'a séu capatiên'a.

Unu domnisoru mândru, calare pe unu armasariu sprintenu, se preumblá odata pe câmpu, se oitá cu sumetia in drépt'a si 'n stâng'a, si candu lu salutau lucratorii, elu de sumetiu, ce erà, d'abia miscá cu copulu in locu de multiemita. Càci cugetá: „Càtu de frumosu, de avutu, de mare sum eu pe lângã acesti seraci, cari muncescu aici!“ Intr'aceea din intemplare trecù pe lângã

unu cimiteriu (progade), și gropariulu tocmai sapá o grópa nóua pentru cine-va. Dar dintr'o grópa vechia scosese o capatiêna și stá uitându-se la ea. Coconasiulu lu vediù și lu întrebà : „Ce te uiti asiá la capatiên'a aceea, gropariule?“ „Eata“, respunse acest'a, „me uitu și me gandescu eu in mine, ca óre dela vr'unu omu de rendu cá noi va fi hãro'a acést'a ori dela vr'unu domnu cá Domni'a Ta; dar indesiertu mi batu capulu, cãci nu potu aflá.“

XIII. Ocupatiunile ómeniloru.

109. Lucrulu și ostenél'a.

1. Domnedieu a voitu, cá toti ómenii se lucre și din lucrulu loru se traiésca; cãci inea lui Adam i-a disu : „Intra sudórea fetei tale vei mancá pâ' ea ta!“

2. Dar nu toti ómenii potu lucrá un'a; pentru-ca ómenii au multe trebuintie, și de aceea feluriti ómen. lucre la felurite lucruri. Lucrulu acél'a, dupa care mai cu séma traiesce omulu, se numesce ocupatiunea lui. Unii ómeni traiescu din lucrarea pamentului, și acei-a se numescu lucratori de pamentu, plugari séu agonomi. Alti traiescu din prasirea viteloru, și acei-a

se chiama economi de vite, ear déca se ocupa mai cu séma cu grij'a oiloru, o i e r i. Altii scotu din pamentu petrile cele folosítóre, precum: sarea, ferulu, aurulu, argintulu s. a. Loculu, unde se afla si se sapa ori se taia astfelu de petri, se chiama b a i a; de aceea si ómenii, cari se ocupa cu scóterea loru, se numescu b a i e s i.

3. Darurile acelea, care le dá Domnedieu din pamentu, ori care le castiga omulu dela animale, le numimu p r o d u c t e c r u d e. Multe inasa din productele crude in starea loru acést'a nu se potu folosi, ci trebuiescu prelucrate. De aceea o multime de ómeni se ocupa cu prelucrarea producteloru crude. Acesti-a opoi se numescu m e s e r i a r i, si ocupatiunile loru se chiama meserii. Altii iérasi se ocupa cu crescerea, invetiarea, luminarea, securitatea, sanatatea, pacea si liniscea dintre ómeni. Pentru crescerea, invetiarea si luminarea altor-a lucréza toti i n v e t i a t o r i i si p r e o t i i. Pentru securitatea dintre ómeni suntu pusi toti d i r e g a t o r i i si j u d e c a t o r i i. Pentru sanatatea ómeniloru se ingrijescu doftorii séu m e d i c i i. In sfersitu pentru sustinérea pácei si a liniscei suntu meniti ostasii séu s o l d a t i i.

110. Economí'a viteloru.

La inceputu ómenii traiau numai din erburile si froptele, ce crescú dela natura pe cãmpuri si

prin paduri, precum si din pescuitu si venatu. Mai tarziu, vedindu ca unele animale sunta foarte folositoare atatu pentru nutrimentu, catu si pentru imbracaminte si alte lucruri, incepura a aduna aceste animale impregiurulu loru si a le imblandi. Si asiá, fiindca animalele acestea imblandite nu puteau totdeodata se fia si spre ajutorulu omului, se caute si pentru sino nutrimentulu de lipsa si se se si apere de alte animale dusmano loru : pentru aceea era prea cu dreptate, ca omulu se se ingrijesca si de nutrimentulu si de toate trebuintiele loru. Din acesta ingrijire s'a desvoltatu apoi cu incetulu e c o n o m i ' a v i t e l o r u , din carea traiescu pana in diu'a de astadi o multime mare de oameni. Acesti-a tinu turme de oi, cai, boi si alte animale domestice. Dela unele iau lan'a, altele le folosescu pentru calaritu si pentru portarea poveriloru, apoi vendu din ele si din productele loru, la anumite tempuri le omora, luandu-le carnea, pelile, cornele s. a. pentru nutritie seu alte trebuintie ale sele. Economulu de vite petrece mai cu sema afara la munti seu campii cu turmele sele. Deca se finesce pasiunea intr'unu locu, elu mana turmele sele mai departe, si asiá nu are locuintia stabile (statornica), ci umbla impreuna cu animalele sele din locu in locu. Acestu felu de vietia calatoare se numesce v i e t i a n o m a d i c a , si oamenii si poporele, ce ducu astfelu de vietia, se

numescu n o m a d i. Avraamu, Isaacu si Iacobu au fostu nomadi. Astadi numai in tierile cele mai necultivate se mai afla nomadi; cãci loru le trebuiescu locuri largi, cu pasiune multa si cu ómeni putini.

111. Agricultur'a.

1. Къндѣ веzi тв астьзи пре церавълъ аръндѣ, ачѣста ци се паре póте знѣ лъкръ микѣ, неинсемнатѣ ми де тóте зилеле. Дар те дпшелї; пльгълъ сѣѣ аратрълъ есте зна дин челе маї марї инвенциѣни але минцеї оменесчї, ши къ дрептѣ къвїнтѣ се зїче, къ пльгълъ а скїмбатѣ тóтъ фаца пьмїнтълї. Къндѣ ши де чїне ши знде с'а афлатѣ пльгълъ, пѣ се счїе; дар де сїгърѣ сѣнтѣ миї де ані де атвнчї.

2. Отвълъ къ пльгълъ скормонесче пьм'нтълъ, апої арвккъ дп слѣ семїцеле селе ши ле акоперо аколо. Гръвцвлъ пьтрезесче, ши їнтр'знѣ модѣ мїнзнатѣ, каре пьмаї Domnezeѣ сїгърѣ їлѣ счїе, ресаре дин елѣ знѣ церменелѣ verde, каре къ дпчетълъ се рьдїкъ престе пьм'нтѣ. Domnezeѣ дъ ла тїмнвлъ къвенїтѣ плóїъ ши сóре, ши астфелѣ тїпера пльпїтвцъ, кареа ла 'пчепѣтѣ е пьмаї ка о ацїшóрь свѣцїре, кресче, се 'птьресче ши 'п сѣършїтѣ фаче фрвпѣтѣ. Ачеста отвълъ їлѣ кълеце ши 'лѣ грїжесче, — ши еатъ гръвцвлъ ачела мїкѣ не дъ пъ не а чеа де лїпсъ пентрѣ віецъ.

3. Отвълъ, лъкръндѣ одатъ пьмїнтълъ, пѣ се

maї póte депърта де лънгъ дѣнсълъ, чи тревѣе съ-лъ
грѣжескъ некърматъ; де ачееа шѣ-а фъкътѣ локвѣнца
сеа лънгъ пѣмѣнтълъ, че л'а аратъ, шѣ с'а фъкътѣ
аколо локвѣторѣ статорнѣкъ. Лънгъ татъ с'аъ аше-
затъ маї тързѣѣ фѣвлъ шѣ фѣѣка къ порорѣ, цѣперѣ,
пепощѣ, — шѣ еатъ лѣчепѣтълъ челъ д'ѣптыѣ алѣ
сателорѣ! Шѣ де о́ре че пѣвгълъ а легатъ маї ѣп-
тыѣ пре отѣвлъ де ѣпъ пѣмѣнтѣ апѣмѣтѣ, шѣ прѣа ачѣ-
ста с'а пѣсѣ темѣѣѣ вѣѣцѣреѣ ла олатъ а о́менѣлорѣ:
пѣптръ ачееа пѣвгълъ тотѣѣѣна а фостѣ шѣ ва фѣ лѣ
пѣаре онóре. —

4. Oamenii, къ карѣ трѣѣескъ пѣвгълъ, се пѣ-
мескъ пѣвгарѣ сѣѣ агрономѣ, еар окѣпѣцѣѣѣнеа лорѣ
се пѣмесче агрѣкѣлтѣрѣ. Стареа пѣвгарѣвлѣ есте
фѣндѣментълъ тѣтѣрорѣ стѣрѣлорѣ де о́менѣ, къчѣ еа
дѣ тѣтѣрорѣ пѣнеа. Де ачееа зѣче деспре пѣвгарѣѣ
къпѣтареа: „Челъ пѣвгарѣѣ сѣѣ сóре, къ тѣлтъ сѣдóре,
тотѣ че агонѣсесче, къ тоѣ лѣпѣрѣѣсече.“

112. Onóre plugariului!

Unu tineru nobile, ce erá la curtea regelui
Ludovicu XII. din Franci'a, tractase odata sórte
uritu cu unu tieranu. Regele întielese de acést'a, sí
demandà, cá tinerului resfetiatu se nu i se deá
páne la prándiu. Asiá se sí urmà. Caudu se
asternura mesele pentru prándiu, la toti se puse
páne dinainte, numai lui nu. Ela cerù páne de
dóue, de trei ori, sí fiindea nu i se dete, mersa

la regele se se plânga. Regele lu întrebà, de ce nu se multiemesce cu celelalte bucate, cari suntu destulu de bune, ci mai cere si pâne? „Pentru-ca fàra pâne nu e bunu nimic'a," respunse tinerulu. „Cérca barem odata!" dişe regele; eara elu reflectà, ca fàra pâne nu póte traí. Atunci lu infruntà regele dicându: „Vedi, déca tu insuti dici, ca fàra pâne nu poti traí, apoi pentru-ce ti batusi astfelu jocu de tieranulu, carele in sudórea fetiei sele ne dà tuturoru pânea cea de tóte dílele?" — Tinerulu se rusinà acum pentru portarea sea cea necuvenita fatia cu tieranulu.

113 Meseriile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Productele acelea, ce ni le dà economulu de vite dela animale, séu plogariulu le scóte din pamentu, séu natur'a ni le darniesce ins'asi de sine, se numescu p r o d u c t e c r u d e. Acestea apoi se prelucra dupa feluritele trebuintie ale ómeniloru. Astfelu vedemu, ca se prelucra pelea, perulu, lán'a, seulu, córnelu animaleloru, si se facu din ele co-jóce, incaltiaminte si alte lucruri, pelerii, materii de haine, luminàri, pepteni, bumbi si câte si mai câte alte celea trebuincióse si folositóre. Astfelu vedemu, ca se prelucra productele cele de mancare, gatindu-se din ele feluri de bucate. Astfelu vedemu, ca se prelucra aurulu, argintulu, ferulu, aram'a, lutulu, lemnulu, cânep'a, inulu, paiele,

petrile s. a. Omenii, cari se ocupa cu prelucrarea productelor crude, se numesc meseriari; ocupatiunile lor se numesc meserii, si produsele acestora meserii se chiama manufacture, adeca lucruri facute cu mán'a.— Asiá-dara papucari'a, mesari'a, lemnari'a, fauri'a (cu coaci'a!) croitori'a (nu sabaitulu!) pensari'a (nu tocaci'a!) — suntu meserii. Pana-candu cine-va invétia o meseria, trebuie se servésca la unu maiestru si se numesce invetiace lu; dupa-ce a invetiatu, se face calfa séu sodalu, si numai dupa-ce a calatoritu prin tieri streine si e 'n stare se lucre de capulu seu si se invetie si pre altii, atunci se face si elu maiestru. Si asiá e la tóte: celu-ce va se invetie pre altii, trebuie mai antáiu se 'nvetie elu insusi, si celu-ce va se demande altor-a, trebuie mai antáiu se se invetie la ascultare! — Meseriarii locuiescu mai cu séma la cetáti si orasie, ear plugarii si economii de vite mai alesu la sate.

114. Meseriile nu suntu rusínóse.

„Amu venitu la Santí'a Ta“, díse Silvestru càtra preotulu satului seu, mergéndu intr'o séra la densulu, „cá se Te rogu de o invetiatura; càci sciu, ca bucurosu ne inveti, si nu Ti e greu de omulu seracu.“

Preotulu. Toti suntemu datori a ne 'nvetiá unii pre altii cu ce scimu. Dar s'audímu, ce veste e, Silvestre?

Silvestru. Santí'a Ta scii, ca eu traiescu cu oste-

néla sî cu sudóre destula de adi pàn' màne. Càci afara de cascior'a, unde siedu, sî unu petecu de mosióra, ce mi a remasu dela parinti — Domnedieu se i odichnésca! — n'amu alta avere; ear copii amu multi, sî trebuie se mi batu capulu diu'a sî nóptea, cum se le castigu sî se i invetiu sí pre ei a si castigá cu dreptate pànea loru. Acum Teodoru a esítu din scóla sî scie ceti sî scrie frumosu, sî mi aru fi voi'a se lu dau se invetie o meseria. Dar muma-sea díce, ca nu lu lasa nici decum, càci e rusíne se 'nvetie meseria, precum n'a mai invetiatu nici neamu de neamulu nostru. Sî eu dieu de aceea amu venitu la Santí'a Ta, se ne'nveti: cum aru fi mai bine?

Preotulu. De aceea, ca Ann'a, nevésta-ta, nu se invoiesce, nu trebuie se te miri; càci asiá e omulu: lucrulu celu nou totdeuna i se pare siodu, sî nu i aru placé nici unvi-a se faca elu inceputulu. Dar Domnedieu bunu cugetu ti a datu; meseriile suntu fórté bune sî folosítóre, sî este o dícatóre: ca ele au fundu de auru —

Silvestru. Bine, ast'a o vedu sî eu, dar vedu ca noi pàn' acum nu le amu invetiatu.

Preotulu. Destulu de reu, ca nu le amu invetiatu! De buná séma, de le invetiamu sî le pretuiamu, eramu astadi mai departe decâtu unde suntemu. Eata altii, cari le au invetiatu, càtu suntu de departe înaintea nóstra!

Silvestru. Dar óre nu e rusíne a te apucá de meserii?

Preotulu. Rusíne?! Dar a ará sî a sapá rusíne e?

Silvestru. Ba noi cugetàmu, ca nu e rusíne.

Preotulu. Dar a cosí séu a 'mblatí rusíne e?

Silvestru. (Tace și stă pe gânduri.)

Preotulu. Vedi dar, deca a lucră cu sap'a s'eu cu imblaciulu s'eu cu plugulu s'eu cu cós'a nu e rusíne, apoi pentru-ce se fia rusíne a lucră cu sul'a s'eu cu aculu s'eu cu bard'a s'eu cu ghileulu? Au nu totu felulu de lucru este lasatu dela Domnedieu pentru folosulu nostru? Nu, fetulu meu, nu lucrulu e rusíne, ci lenevirea a și furtulu! Și inca și mai multu decâtu rusíne: acelea suntu pe catu. Ear a lucră cu dreptate și a ti-castiga traiulu dupa lucrulu teu, e lauda și onóre, și inaintea lui Domnedieu și inaintea ómeniloru celoru-ce judeca cu mintea, ear nu numai cu ochii. Tocmai pentru sateni de acei-a, cari au mosía puțină și prunci multi, nimicu nu e bunu cá meseri'a. Cáci deca vei impartí tu mosiór'a ta in 6 — 7 pãrti, cá se ajunga la toti copiii, spune-mi, folosi-se-voru ei cu aceea? De siguru ca nu. De aceea dà nu pre unulu, ci pre doi, trei la meserii, și nu te superá nimicu, deca in câtiva ani i vei vedé și mai necajiti putíntelu. Cáci mai bine se ostenésca și se suferé acum, și mai tardíu se te binecuvinte, decâtu se i tîni pe lângă tine, astadi fãra lucru, mãne fãra pãne, și se te blasteme, ca n'ai fostu in stare a le portá de grija.

Silvestru. Multiemescu parinte, cunoscu ca e asiá, tocmai asiá voi face; mãne ducu pre Teodoru la cetate și lu-dau la cojocaria; cáci acolo l'aru trage pre elu inim'a. Apoi cine va ride, rida, — deca n'are altu lucru mai de lipsa!

Preotulu. De acést'a nu ti pese! Urméza numai asiá; cáci tocmai cei-ce voru ride astadi, mãne, — deca voru vedé, ca e bine ce ai facutu tu, — voru face și ei. Teodoru se aiba numai totu portãrile de

până acum, și apoi nu te teme! Căci nu rusine și întristare, ci bucuria și onoare și odichna la betranetiele tale vei seceră pe urm'a lui!"

Și cu ajutoriulu lui Domnedieu asiá se și întemplă.

115. Comerçiulu.

Nu toate locurile pamentului produou toate cele de lipsa pentru ómeni, ci la unele locuri se facu bucate, la altele vinuri, la altele póme séu frupte pretlósé, la altele iérasi crescú lemne de lucru, intr' altele se afla metale, precum: auru, argintu, feru, arama s. a. Domnedieu a impartitu darurile sele minonatu: nu este nici unu locu, care se le aiba toate, și iérasi nu este nici unulu, carele se nu aiba nimic'a din cele de lipsa séu de folosu pentru omu. Si precum e cu productele cele crude, asiá e și cu ale meseriiloru: intr'unu locu se lucra un'a, intr' altulu alta meseria mai multu. De aceea apoi au fostu de lipsa, cá ómenii între sine se faca schimbu cu productele și manufacturele lorú, ajutorindu-se astfelu unii pre alții. Cá plugariulu séu viieriulu séu maiestrulu se care (transporte) productele sele dintr' unu locu intr' altulu, nu erá totdeun'a cu potintia, căci ei trebuiau se steá pe locu și se produca mai departe; ci pentru schimbarea acést'a a feluriteloru producte a trebuitu se se formeze o classa deosebita de ómeni. Acei ómeni dar, cari mijlocescu acésta

schimbare, adeca cei-ce ne aducu nóue lucruri dintr' alte tieri si iérasii ducu dela noi lucruri de acelea, de cari noi avemu de prisosu si alii nu au, se numescu negociatori séu comercianti, si lucrarea loro se numesce negotiatria séu comerciú. Negotiatoriile cele mari se afla mai cu séma pe la cetáti.

116. Orasiulu (cetatea).

1. Unu locu, in care locuiescu ómeni multi, ce traiescu mai cu séma din meserii si din negotiatria, se numesce orasiu; séu déca orasiulu este incungioratu cu ziduri, siantiuri si turnuri de aperare, se numesce si cetate. In orasie stratele (ulitiile) suntu pardosite cu petri, casele suntu mai mari, mai pompóse si mai scumpe, decátu la sate. Orasiele suntu locurile de adunare ale ómeniloru si márfuriloru din mai multe tinuturi. Astfelu de adunári se numescu tãrguri, si se facu ori in tóta septemán'a la anumite dile (tãrguri de septemána), ori numai de câte-va ori intr' unu anu (tãrguri de tiéra).

2. La orasie au siederea si dirigatoriile cele mai mari, cari priveghiéza, cá se traiésca ómenii in pace, in linisce si cu dreptate. La orasie se afla militi'a seu ostasimea, carea cu armele in màna sustine pacea si bun'a renduicéla inlauntrulu tieriei, si apera tiér'a de ini-

mici. La orasie sunta si scólele cele mai mari, la cari adeseori se aduna sute de tineri din tóte pãrțile, — si alte asiediaminte facátore de bine.

117. Câte-va notiuni.

O zidire, unde locuiescu soldati, se chiama casarma. O zidire, unde se grijescu bolnavii, schilavii si betràni, se chiama spitalu. O zidire, unde se crescú copii fãra parinti (orfani), se numesce orfanotrofiu. O casa, unde lucra (scriu) diregatorii, se chiama cancelaria. Unu locu de preumblare, presaratu cu sîruri de arbori umbrosi, se numesce aleiu sêu promenata.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

118. Diregatoriile.

1. Diregatoriile sêu domniile sêu stapaniile suntu lasate dela Domnedieu, cá se sustina intre ómeni dreptatea, rendulu bunu si liniscea. Nu toti ómenii suntu buni, nu toti asculta de legi, si nu toti respectéza drepturile altoru ómeni, ci unii suntu rei si facatori de stricacioni si de pagube. Astfelu apoi cesti rei totu mereu aru superá si aru vetemá pre cei buni, si furturile, certele, hotiile, batãile si câte tóte alte fapte rele nu s'aru mai cormá dintre noi, déca nu aru fi cine-va, care se le 'mpedece. Acést'a o facu diregatoriile, cari priveghiéza neincetatu, cá se nu se póta intemplá astfelu de rele, sêu déca s'au intemplatú, se le aflu, se le pe-

depsésca și se le indrepte. De aici se vede, câtu de folositoare și de trebuincioase sunt între ómeni diregatoriile. De aceea noi trebuie se le onorăm, se ascultăm poruncile lor, și se ne supunem lor de buna voia, din cunoscintă, nu numai de frica.

2. Sântulu Apostolu Pavelu dice despre diregatorii în epistolă sea către Romani capu 13, st. 1 și 2: „Totu sufletulu se se supuna stapaniloru celoru mai inalte. Ca nu este stapania fără numai dela Domnedieu; și stapaniile, care sunt, dela Domnedieu sunt renduite. Pentru aceea celuce se improtivesce stapanirei, renduielei lui Domnedieu se improtivesce; ear carii se improtivescu, judecata șiși voru luá.“

119. Жѣдекъциле сѣнтѣ серъчѣ.

Ънѣлѣ дин челе май реле обичеирѣ але преа тѣлторѣ óменѣ есте ачела де а порта жѣдекъци. Дирегторіиле нѣ май потѣ скѣпа де еѣ, кѣчѣ еѣ пентрѣ тóте нимикѣрилѣ днтрѣ дн прочесе, каре апої ле тѣлнѣкѣ зилеле челе скѣтне де лѣкрѣ, і сторкѣ де пѣтнѣтика авере, че аѣ, шѣ і ласѣ серачѣ шѣ пре знѣ шѣ пре алѣї. Шѣ де знѣ вѣне ачестѣ обичеїѣ реѣ? Май кѣ сѣтѣ де аколо, кѣ еѣ нѣ сѣїѣ четѣ, нѣ сѣїѣ скрѣе, нѣ-шѣ сѣїѣ порта, кѣт се кѣвѣне, сокотелеле лорѣ, нѣ-шѣ сѣтнѣзѣ ла тѣмпѣ че аѣ де а днсемна, шѣ май тѣрзиѣ се вѣтѣ лѣкрѣлѣ, шѣ апої нѣ сѣнтѣ кѣ грѣжѣ

нічі ла вѣзъріле ші кѣтперѣріле ші токтелеле лорѣ.
 Прін ачѣста лѣкрѣріле апої лорѣ кѣ тімпѣ се лѣкрѣрѣ
 тотѣ маї реѣ, лѣкрѣтѣ лѣ сѣршітѣ треббіе сѣ
 алерѣе не ла алдїї, кѣ сѣ ле аѣле дрептѣлѣ. Кар-
 теа, кареа воїесѣе, кѣ вої тотѣ че е вѣпѣ сѣ лѣвѣцацїї,
 еар реѣ нїмїкѣ, — картеа ве пѣпе, кѣ прочеселе сїп тѣ
 ф ѳ р т е п ѣ г ѣ в і т ѳ р е , ш і в і о а р а т ѣ а ч ѣ с т а л ѣ
 ф орта знеї фавѣле фрѣшѳсе дела поетѣлѣ Антоѣ
 П а н п ѣ , кареа сѣпѣ аша :

Povestea vorbei despre pricină și judecări.

Dóue pisici dintr'ó casa, sorori, frati vei se le dâci,
 În camara dupa mésa intrandu cá nisce pisici,
 Mirosira, cotilira din taleru in talerasiu
 Sî 'ntre altele gasira sî o felia de casiu.
 Saru amendóue d'odata, asupra-i se gramadescu,
 Pentru elu voru se se bata, facu gura, se galcevescu;
 Sî un'a sî alt'a rele maraiá sî miuiá,
 Se lu impartia intre ele nici decum nu se 'nvoia.
 Sî cá se nu se mai certe, mergu la cotoiu, ceru la elu,
 Cá prin drépta judecata se le 'mpace la unu felu.
 Cotoiulu cá unu cuminte, li-a dîsu: „Nu ve mai certati!
 Ce folosu mii de cuvinte? Eu sciu, cum ve impacati:
 Care le impaca tóte, e cumpen'a pe pamentu,
 Sî improtiva-i nu póte nimeni se dîca cuventu.“
 Dícêndu acestea, apuca sî cumpenele pe locu,
 Cere casiulu se i aduca, lu rumpe dreptu prin mijlocu,
 Pune intr'ó parte sî-alt'a casiulu celu in dóue frântu,
 Înaltia cu mân'a 'ndata cumpen'a dela pamentu.
 Déca vede, ca 'ntr'ó parte atârna mai greu nitielu,
 Ia din cealalta parte sî musca ce-va din elu,

Sî pune iér, iér radica. Acum dincóci greu vediendu,
Musca sî d'ací nitíca, cá se potrivésca vrendu,
Apoi iér sî iér sî iéra, candu aci candu colea greu,
Vrendu loru reu se nu le para, elu a muscatu totu mereu,
Pàn' se saturà pre sine sî lasà pàrtíle mici,
Atunci le potrivì bine sî le dete la pisici.
Ele dar silite fura astfelu a se multiemi,
Déca minte nu avura singure á lu impartî!

120. Militî'a.

1. Militî'a séu ostasímea e destinata pen-
tru aperaroa tierei de dusmani dinlauntru si din-
afara. Militî'a dar este o stare fórte insemnata pentru
ori ce tíera, si datorinti'a de a militá nu este rusíne,
ci onóre.

2. Candu intra cine-va la militá, jura sub
steagu credintia domnitoriului si legiloru tierei,
apoi obtine (priimesce) loculu seu in armata, de
unde prin portári bune póte innaintá la trepte totu
mai inalte. Soldatulu trebuie se asculte fàra de nici
o improtivire de mai-marii sei, si totdeun'a se fia gat'a a
traí ori a morí pentru patri'a sea si pentru domnitoriulu
acelei-a.

3. Militî'a este mai cu séma de trei feluri:
pedéstra (i n f a n t e r í a), calarétia (c a v a l e -
r í a) si ingrijitóre de tunuri (a r t i l e r í a).

XIV. Tíer'a, patri'a.

121. Tíer'a nóstra.

1. Multe sate, orasie si cetáti, cãri stau subt
n n a capu séu domnitoriu, se numescu o tíéra.

Tiér'a, in carea traimu, este patri'a noastră. Patri'a noastră se chiama Transsilvani'a séu Ardélulu (Ungari'a, Bucovin'a, Romani'a s. a.)

2. Transsilvani'a e o tiéra fôrte frumósa si fôrte buna. Mai de tóte pârțile ea e incungiurata de munti inalti, cari d'abiá in puterea verei se desbraca do nea. De aceea Transsilvani'a sémena cu o gradina, si muntii suntu zidulu impregiurulu acestei gradini. Ramii muntiloru se intindu si inlauntrulu tierei, si acolo se prefacu cu incetulu in déluri si coline placute. Printre dealuri se deschidu siesuri si vâli. Pe munti crescú bradii cei frumosi cu frundi'a cea lunga ascutita, carea stá totu verde véra si érn'a. Pe dosurile dealuriloru crescú padure si érba de pasiune, pe fetie sadescu locuitorii vii si pomi roditori. Prin siesuri si vâli ridu gradini si holde frumóse de grâu, cucuruzu, ovesu, ordiu, alacu si alte frupte. Tiér'a noastră are si ape multe, parte statatóre, adeca lacuri, parte curgatóre. Din apele curgatóre cele mai mari suntu : Muresulu si Oltulu. Mai tóte apele esu din tiéra, pentru-ca pamentulu Transsilvaniei e mai radicatu, decâtu alu tieriloru vecine.

3. In Transsilvani'a locuiescu mai multe feluri de ómeni. Ómenii, cari se tragu dintr' un'a vitia si vorbescu un'a limba, se numescu unu poporu. In unele tieri locuiescu numai un a

poporu. In tiér'a nóstra suntu multe popóre, precum: Romàni, Unguri, Sasi (Germani, Nemti), Armeni, Greci, Evrei, Tigani. Acesti-a toti trebuie se traiésca in buna intielegere unii cu altii, déca voru, cá se fia fericii.

122. Cum a fostu Transsilvani'a in tempii vechi.

In patri'a nóstra n'au locuitu totdeun'a popórele acelea, care locuiescu in ea acum. Cu multa inainte de nascerea lui Christosu, cam de vr'o 2000 ani si si mai multu, locuía in Transsilvani'a unu poporu, ce se chiamá D a c i s é u G e t i. Acesti-a avora mai de multe ori batâi cu Romanii, cari locuiau in Itali'a si erau poporul celu mai potinte si mai vestitu in tempurile cele vechi. Si fiindca Romanii tocmai pe atunci avean imperati slabi si rei, Dacii i si batusera in mai multe renduri. Dar facêndu-se imperatu T r a i a n u, (pe la anulu 100 dupa Christosu), elu veni cu ostile romane a-supr'a Daciloru, i batù cumplitu de mai multe ori, le luà cetatea regésca, si pre regele loru asiá lu strimtori, încátu singuru si-luà viéti'a. Apoi ocupara Romanii tiér'a, lucrara pamentulu, facura drumuri, sapara ocne si bâi si zidira cetâti, din cari au remasu multe urme pâna in diu'a de astadi. Dela R o m a n i i acesti-a, adusi de Traianu, se trage si începutulu nostru alu R o m à n i l o r u.

Dupa 167 ani Romanii parte mare se retrasera preste Dunare, si acolo stranepotii lor sub numele de Macedo-Romani locuiescu inca si acum. Ear in Transsilvani'a — care cuventu insemnéza : tier'a dincolo de padure — si in tierile vecine nevalira popore barbare, precum : Gotii, Hunii, Gepidii, Avarii si altele. Pe la anulu 900 venira Magiarii séu Ungurii, si parte subjugara pre Romanii cei imparechiatu intre sine, parte facura pace si legatura de fratsetate cu ei. La anulu 1003 Stefanu, regele Ungariei, luà o parte a Transsilvaniei si o impreună cu regatulu ungaru. Pe la anii 1120—1140 venira in tier'a nostra Sasi, chiamati de regele Geyz'a II. Celelalte popore mai mici au venitu in tier'a nostra si mai tardu in mai multe renduri. La 1526 in urm'a nefericitei batalii dela Mohaciu se surpà regatulu Ungariei prin Turci, si Transsilvani'a se smulse de subt Ungari'a si si-alese principii sei proprii. In fine la anulu 1699 se supuse imperatului Austriei Leopoldu, si de atunci pana 'n diu'a de astadi este in starea acést'a.

123. Regiunile lunei.

Déca vré se mérga cine-va dela unu locu la altulu, trebuie se scia mai antàiu, incatràu e loculu acel'a, d. e. satulu séu orasiulu. Acést'a o scimu mai cu séma dupa sóre. Déca stàmu la amédi cu fati'a spre sóre, apoi dinainte-ne avemu médiadî, dinderéptu-ne mé-

dî a n ó p t e, spre drépt'a a p u s u l u s î spre stâng'a: resaritul u sórelui. Resaritul u, apusulu, médiadî sî médianópte se numescu cele patru regiuni ale cerului sêu ale lum ei. Loculu între resaritu sî médiadî se numesce resaritul u de médiadî, celu dintre apusu sî médiadî apusulu de médiadî, celu dintre apusu sî médianópte apusulu de médianópte, sî celu dintre resaritu sî médianópte resaritul u de médianópte. Scire-ati voi spune acum, déca veti stá acasa, incatrâu e scól'a? Sêu déca veti fi in scóla, incatrâu ve e cas'a?

124. Brasiovulu. Clusiulu. Sabiulu.

1. Transsilvani'a are o multíme mare de orasie, târguri sî sate. Orasiele cele mai mari suntu: Brasiovulu, Clusiulu sî Sabiulu, — tóte trele cam la marginea tierrei. Cluj / Central University Library Cluj

2. **Brasiovulu** e la pólele muntiloru de médiadî, numai dóue óre departe de Romani'a. Elu dara e pusu mai la medióina între dóue tieri, adéca între Romani'a sî Transsilvani'a. De aceea mai tóte productele, ce le au aceste dóue tieri, se stracura prin Brasiovu, sî locuitorii lui dîcu cu mandria, ca Brasiovulu e „picioru de raiu.“ Positionea Brasiovului este fórté frumósa între munti si dealuri acoperite cu paduri sî cu pometuri alese. Cetatea Brasiovului nu e mare, dar intarita din vechime cu turnuri sî ziduri tari. Impregiurulu cetáției se întindu in trei párti suburbie mari, dintre cari unulu e locuitu mai cu séma de Románi; de aceea i sî dîcu: suburbiulu romanescu. Aici, la

loculu celu mai frumosu lângă cetate, este maréti'a zidire a gimnasiului romanescu greco-orientale împreunatu cu scóle normali, reali și comerciali. Sasi inca au unu gimnasiu vechiu și vestitu in cetate, impreuna cu o biserică pompósa, cea mai mare in tóta Transsilvani'a. In fine este in Brasiovu și unu gimnasiu romano-catolicu. Dupa náționalități locuitorii Brasiovlui suntu : Sasi, Románi, Unguri, Greci, Evrei s. a., cu totulu aprópe la 30,000 suflete. In privinți'a industriei și a negociului Brasiovalu este fără indoieála celu d'antáiu orasiu in tóta tíer'a. — Aprópe de Brasiovu spre resaritul de médiadi se întindu dealungulu póleloru muntiloru **S a c e l e l e**, siepte sate magiario-romanesci, ai cărору locuitori románi pórtă in re economia de vite și negociu cu produse țerode. Dela Brasiova spre apusulu de médiadi, risipite printre munti, suntu mai multe sate romanesci, **B r a n u l u**, ai cărору locuitori intru tóte sémena cu Sacelenii. Tinutulu Brasiovlui se numesce **T i é r ' a B à r s e i**. Tíer'a Bârsei este póte celu mai frumosu tinutu din tóta Transsilvani'a.

3. Clusiula nu e departe de marginea tie-rei spre Ungari'a, intr'o vale frumósa lângă riulu Somesiu, incungiuratu de dealuri. Clusiula a fostu ziditu de Sasi, dar acum s'a facutu orasiu ungu-rescu ; insa și Sasi și Románi locuiescu in elu. Numerulu locuitoriloru preste totu trece de 20,000. Clusiulu e estadi capitalea Transsilvaniei, căci in-

tr'ensulu se afla diregatoriile cele mai inalte ale țerei. Aici resiedu capii bisericesci (superintendintii) ai Reformatiloru și Unitariloru; in Clusiu suntu trei gimnasii (romano-catolicu, reformatu și unitariu), și o scôla — academiã — de drepturi, unde invétia cei-ce voro se se faca diregatori publici séu ampoiati.

4. **Sabiulu** e aprópe de marginea țerei spre Romani'a intr'uno siesu frumosu. Aici a fostu mai nainte Guberniulu țerei, de aceea și Sabiulu se tine óre-cum a fi capitale. In Sabiiu locuiesce Mitropolitulu Româniloru de legea resariténa și Generalulu comandante, adece celu mai mare generalu preste militi'a din Transsilvani'a. In Sabiiu locuiesce și capulu — „Comitele“ — națiunei sasesci. Români greco-orientali au aici o scôla (seminariu) pentru fiitori preoti (Clerica) și un'a pentru fiitori invetiatori (Pedagogia). In Sabiiu este și centrulu Asociatiunei transsilvane pentru literatur'a româna și cultur'a poporului românu.

125. **Belgradulu séu Alb'a-Jul'i'a.**

1. Belgradulu este un'a din cele mai vechi și mai vestite cetâti ale Transsilvaniei. Pe tempulu Romaniloru celoru vechi steteá acolo cetatea Apulum, despre carea astadi nu se mai scie decâtu numele. Dupa-ce a venitu Transsilvani'a la Ungari'a, voivodii, pre cari i puneau regii Ungariei

preste tíera, locuiau in Belgradu. Totu acolo resiedeá capulu bisericescu alu Romániloru din Transsilvani'a sî Ungari'a, adeca Mitropolitulu romanescu. Mitropoli'a acést'a se stinse pe càtu-va tempu pe la anulu 1700, candu o parte a Romániloru, parasindu religiunea vechia, se unì cu biseric'a romano-catolica, càci pán' atanci toti Románii erau de un'a religiune, adeca de cea resariténa. Belgradulu, dupa-ce venì Transsilvani'a sub domni'a austriaca, pe la anulu 1730 prin imperatulu Carolu VI. se prefacù in fortarétiá, sî cá atare esista pàna in diu'a de astadi. De aceea Belgradulu se numesce sî Alb'a-Carolin'a. Acolo este acum resiedinti'a Episcopului romano-catolicu din Transsilvani'a.

2. Tinutulu Belgradului, „vét'r'a Muresiului,“ se numera intre cele mai frumóse sî mai roditóre din tóte tíer'a. Renumite suntu gránele, cucuruzele sî cu deosebire vinurile dimpregiurulu Belgradului, precum: dela Bobáln'a, Cucerdeá, Tieln'a s. a. Dela Belgradu spre apusu se incepu „muntii metalici,“ asiá numiti, pentru-ca suntu fórté avuti de metale, cu deosebire de aurú sî argintu. Aceste metale, dupa -ce mai antàiu se curatìa, se aducu la Belgradu sî acolo se facu din ele feluriti bani de argintu sî galbinii. Càci pentru tóta tíer'a numai in Belgradu este b a n a r í a s é u m o n e t a r í a. In tempulu din urma insa acésta monetaría s'a stramutatu in Ungari'a.

126. Blasiulu.

1. Mai la mijloculu tieiei, unde se 'ntalnesce Tarnav'a mare cu Tarnav'a mica, si apoi pléca amendóue impreuna spre Moresiu, e pusu opidulu séu orasielulu B l a s i u. Blasiulu este micu si ne-insemnatu in sine : fàra drumuri, fàra comerciù, fàra viétia, dar e cunoscutu tuturoru Romàniloru pentru lucrurile cele insemnate, se s'au intemplatù si sè afla intr'ensulu.

2. Blasiulu este resiedinti'a Mitropolituluí romanescu greco-catolicu si a Canonicóloru séu consiliariloru acestui-a. In Blasiu se afla unu gimnasiu, celu mai vechiu romanescu in tiéra, unu seminaritu clericale, unde invétia tinerii, ce voru se se faca preoti, si alte scóle, din cari au esítu multi ómeni mari si vestiti ai Romàniloru, si in cari umbla si acum pe totu anulu multe sute de tineri. Vestitu mai e Blasiulu pentru adunarea cea mare, ce o au avutu Romàni transsilvani la anulu 1848, in 3/15 Maiu, pe campi'a lui, numita „Càmpulu Libertàtiei," unde in numeru cá la 50,000 ómeni, in fati'a celoru mai grele tempuri, jurara credintia imperatuluí si se proclamara pre sine natiune. De aceea pâna 'n diu'a de astadi se serbéza intre Romàni ardeleni diu'a de 3/15 Maiu cá o serbatóre natiunala.

127. Oierii transsilvani.

Romàni dealungulu muntiloru de médiadî

traiescu parte mare din economi'a vitelor, cu deosebire a oilor; de aceea se si chiama o i e r i. Cei mai mari oieri traiescu in Breticu la marginea Moldovei, in Sacele si Branu aprópe de Brasiovu, in Resinari, Vale, Salisce, Poian'a si alte sate nu departe de Sabiiu. Ei tinu turme mari de oi, ear numerulu intregu alu oilor loru trece multa preste 2 milliône. Oierii petrecu cu turmele loru érn'a prin Romani'a si Turci'a, unii si la campiile Ardealului, vér'a pe munti, unde totu in departári de câte 2—3 óre dai de stáne cu câte 2000—3000 oi si si mai multe. Stánele suntu facute de bärne de bradu, printre cari ese fomulu si bate ventolu cum i place. In stána siede baciulu, ear cu oile la pasione umbra pecurarii. Diminéti'a, la amédi si sér'a se docu oile la strunga, pecurarii arunca caciulele 'n céfa, resfràngu mánecele si se punu dinafara de strunga la mulsu. Apoi slobodu oile un'a câte un'a prin nesce usítie, si pecurarii le apuca si le mulgu in vase mari de lemn. In stána baciulu incheaga laptele si scóte din elu casiulu, apoi pune laptele intr'o caldare mare pe focu si lu ferbe si face din elu mai multe feluri de nutriminte. Pecurarii diu'a nóptea, pe ventu si pe plóia, suntu totu sub ceru lângá turme. Nóptea, cá se nu le fia uritu, adeseori vine in povesti ursulu, de care se apera prin puscaturi, prin chiote si aruncandu dupa elu cu tacioni aprinsi. Curendu dupa Sánta-

Maria la munti mai totdeun'a ninge, si oierii se pogóra apoi cu turmele lor la vale. Earn'a, cá si vér'a, ei suntu totu pe afara. Més'a pecurariului e glug'a cu merindea, cas'a cerulu, coptoriulu cojocolu si boboulu, tovaressii cànii. Turmele multu patimescu de fére, dar cu multu mai multu înca de picuri îndelungate si de venturi reci, cari adeseori nimicescu turme întregi.

128. Scóterea sàrei.

Unulu dintre cele mai pretióse daruri ale naturei este s a r e a , fàra de carea omulu mai nu póte traí. Si tocmal cu acést'a Domnedieu intr'atàt'a a binecventatu tiér'a nóstra, încàtu dupa calcularea ómeniloru celoru invetiati Transsilvani'a singura aru poté tiné cu sare tóta Europ'a sute de ani. Sarea se afla in Transsilvani'a parte cá pétra (mineralu), parte in stare fluida (cá apa). Cele mai renumite locuri, unde se scóte sare, suntu : Ocn'a Sabiiului, Ocn'a Deajului, Turd'a, Paraidulu, dar cu deosebire Uiór'a lângã Muresiu. Sarea se afla in tóte cinci locurile acestea in forma de stànci sub pamentu, cari ómenii le crépa cu prafu de pusca séu cu icuri de feru si maie, si apoi le scotu cu cigi si cu fonii gróse in rociuri tari de fonii séu in pei de bibolo. Sarea cea fluida se scóte prin aceea, ca ap'a se ferbe si evaporéza, ear sarea remàne grauntie. Unu locu, de unde se

scóte sare, se numesce o c n a séu s a l i n a. Cele mai vechi saline in Transsilvani'a suntu fàra indoiéla cele dela Turd'a, cari au fostu lucrate inca de Romani. Ba in loculu, unde stà astadi Turd'a, Romanii zidisera si unu orasiu, ce se numiá Salinae. Cele mai mari saline din tiér'a nóstra suntu cele dela Uiór'a, de unde se scotu pe anu câte 700,000 màji de sare, carea se espórta mai cu séma pe Muresiu injosu in Ungari'a si alte tieri.

129. Aflarea aurului.

1. Aurulu se deosebesce de alte metale prin greutatea sea, prin colórea sea cea frumósa galbina, prin stralucirea sea, precum si prin insusirea de a nu rugini, si preste totu de a nu se face uritu, ci toldeun'a a remané frumosu, curatu si stralucitoriu. De aceea se dice si despre câte unu omu, ca are inima cá aurulu de curata. A avé cine-va inima de auru e mai mare lauda, decâtu a avé comori de auru.

2. Aurulu se afla in Transsilvani'a in mesura mai mare, decâtu in ori-care alta tiéra dimpregiuru. Ba Transsilvani'a este tiér'a cea mai avuta de auru in tóta Europ'a; càci dà pe anu pàna la 2000 ponti séu 20 màji. Aurulu se afla parte impreunatu cu alte petri, din cari trebuie scosu prin pisarea acestoru petri si topirea loru in cuptóre anumite, parte se gasesce cá nesipu in unele riuri si se scóte de acolo prin spelare; càci atunci grauntiele

de auru, fiindu mai grele decâtu cele de nesipu, remănu pe locu, ear celelalte se spéla. Loculu, unde se scóte auru ori si altu metalu, se numesce **b a i a**, si ómenii, cari se ocupa cu scóterea si curatírea lui, se chiama **b a i e s i**. Cele mai mari bái de auru in Transsilvani'a se afla la Zlatn'a, Abradu, Rosí'a si Secarêmbu. Totu aurulu, ce se gasesce, se duce la monetarii, unde se prelucra si se preface in galbini.

130. Valea Hatiegului.

1. In coltiulu Transsilvaniei de cátra médiad-apusu se estinde o vale larga, frumósa cá o gradina, „**Tíer'a Hatiegului.**“ Giuru impregiuru e inchisa de munti, dintre cari unii, precum Retezatulu, se radica la 'naltíme de 7000 urme. Mai pe mijloculu frumosului siesu se revérsa valea cea cristalina a Streiului, care inunda in Muresiu. Pamentulu e bunu si binecuventatu de Domnedieu; dar cu tóte acestea locuitorii, mai toti Románi, apesati de iobagía grea de multe sute de ani, pórtá inca si astadi urmele acestei stári nefericite.

2. In valea acést'a frumósa a statu inca cu vre-o 500—600 ani nainte de Christosu capitalea unui poporu potinte, ce se numiá **G e t i s é u D a c i**. Regii acestui poporu, cari resiedeau in Zarmi-zegetus'a, atát'a erau de tari, încálu cutezau a portá resbele si cu poporulu celu mai potericu din

lumea veche, cu Romanii, si i si invinsera de câte-va ori. In fine imperatorul Traianu batù pre regele dacu Decebalu in dóue resbóie sange-róse, luà capitalea Zarmizegetos'a, o surpà si pe ruinele ei radicà o cetate romana, carea o numi pe numele seu U l p i 'a T r a i a n 'a. Dupa-ce Romanii au fostu constrinsi a se retraga parte mare preste riulu Istru séu Dunare, a caditu in ruine si cetatea cea pompósa Ulpi'a Traian'a ; si astadi acolo, unde pe la anii 200 dupa Christosu se radicà o cetate mare frumósa, stà numai unu satu seracu anume Gradisce, aducédu aminte tuturoru, câtu este de trecatóre marirea si puterea omenésca. Satulu Gradiscea e plinu de urme de zidiri romane: caramide, petri cioplite si scrise, figure de diei paganesci, — căci Romanii de pe atunci partea cea mai mare erau inca pagàni, — tipuri de ómeni si animale, ruine de ziduri s. a.

3. Dar si pe la alte sate din valea Hatiegului se afla multe urme de zidiri romane, precum d. e. la Demsinsiu unu templu (biserica paganésca), la Sànta - Mari'a unu drumu pardositu totu cu pétra merunta, pe care si acum, dupa 1700 ani, mai potn umblá cu carele. Astfelu zideau Romanii cei vechi!

4. La marginea vàlei Hatiegului de càtra resaritu stà frumosi elulu opidu romanescu H a t i e - g u l u , de unde si-trage numirea si valea intréga

ear prin fundola vălei de cătra apus, pe la satulu Bucov'a, este vam'a Pôrtei-de-feru, pe unde merge unu drumu la Banatu.

131. Retezatulu și Orlea.

1. In „Tiér'a Hatiegului“ suntu doi munti: Orlea și Retezatulu, cari stau fatia 'n fatia unulu cu altulu. Despre ei spune o poveste poporale asiá.

2. Au fostu odata dóue fete de uriasiu, care amendóue aveau mostile sele remase dela parinti, un'a unu munte, alt'a altulu, in tiér'a Hatiegului. Odata se apucara amendóue se si-zidéscá cetáti, in cari se locuiesca. Sí fiindu la lucru, intrebá un'a pre ceealalta, ca gata curendu? Acést'a respunse, ca de va voi Domnedieu, ea gata pâna pe Domineca. Ear ceealalta respunse sumétla, ca sí ea gata pâna pe Domineca, ori va voi Domnedieu ori nu va voi. Insa indesiertu! Căci ceeace zideá dîu'a, nóptea se surpá. De aceea cetatea ei s'a sí numitu Orlea. Asiá a venitu Dominec'a, sí ea inca nu erá gat'a cu cetatea sea; ear cetatea sororei ei steteá gat'a, frumósa sí mândra cá o cununa de flori pe sprancén'a muntelui. Atunci sor'a, carea incercase a si-zidi cetatea fâra ajutoriulu lui Domnedieu, aprinsa de mania, luá unu feru de plugu sí lu aruncá in cetatea sororei sele; dar ferulu merse alátura sí cu atát'a putere lovi intr'altu munte, încátu i retezà vêrfulu. De atunc-pâna 'n dîu'a de astadi muntele acel'a taiatu se chiama Retezatulu.

132. Muresiulu și Oltulu.

I. In partea tierei de cătra resaritu, carea este locuita partea cea mai mare de Secui, esu dintr'un'a

cas'a parintiésca, adéca dintr'unu munte, doi frati: *Murile Muresiulu sî Oltulu*. Amendoi voru se mérga in lume la calatorii, sî se vorbescu, ca dupa câtu-va tempu iér se se 'ntalnéscă.

2. *Muresiulu* apuca spre médianópte, *Oltulu* spre médiadî. Fratele *Muresiu* curendu dà de lucru sî de ostenéla, càci *Secuii sî Români* de prin munti au taiatu mii de trupini de bradi, cari i încarca pe spatele lui, sî elu trebuie se i duca. Astfelu se apropia de orasiulu *Reginu*, unde barbatii locuitori: *Sasi, Români, Unguri*, vediendu, ca poterea lui totu cresce, lu încarca sî mai multu. Audîndu *Muresiulu*, ca mai spre médianópte suntu munti înalti, se teme ca nu i va poté trece, se 'ntórce spre médiadî, sî asiá ajunge la vioriulu orasiu *Osiorheiu*. Cetatienii acesti-a d'abiá lu acceptara; càci trebuia se le màne morile, se le férba vinar-surile, se le deá apa de beutu sî câte tóte. Dela *Osiorheiu* apuca *Muresiulu* spre apusu, cá se adape *Campí'a*, unu tînutu mure sî roditoriu, dar fórté seracu de paduri sî de ape. Astfelu mergêndu ajunge la *Uiór'a*; acolo punu pe umerii lui sute de plute cu sare, se punu plutarii pe elu sî asiá mergu frumosu in povesti vesele, trecu pe lângă *Vintiulu* de susu, *Aiudu*, *Belgradu*, *Ora scia*, *Dev'a*, *Ili'a*, *Dobr'a* pàna la *Zamu*. Aici *Muresiulu* aru stá se se uite putîntelu la casele sî gradinile cele frumóse ale unui domnu avutu, in sa calatorii nu i lasa tempu, sî asiá ese din tiér'a *Ardealului* sî intra in *Ungari'a*, unde dupa-ce vede *Aradulu*, se vérsa la *Segedinu* in *Tiss'a*; apoi curge impreuna cu *Tiss'a* spre médiadî sî se vérsa in *Dunare*. *Dunarea* merge mereu spre resaritu, încarcata cu corabii cu totu felulu de mârfuli sî totu felulu de ómeni. —

3. De frate-seu Oltu Muresiulu nu mai audîse nimicu, candu eata in Romani'a vede unu riu venindu spre Dunare despre stâng'a, cá cum aru veni din Ardealu, sî aude pre corabierii cantandu la vederea lui: „Oltule, Oltetiule, ce vii asiá turbure?“

4. Oltulu intr'aceea dela despartîrea sea de Muresiu venise pe la Cicu-Sera d'a printre munti sî dealuri pâna aprópe de Brasiovu. Acolo priimise Bârs'a sî alte vâli frumóse sî voise se mérga spre apusu, dar nu potuse trece dealurile sî trebuise se faca unu incungiuru mare spre médianópte; ear dupa aceea, reintrandu in drumulu seu, venise pe la Fagarasiu prin unu tînutu frumosu sî largu, unde locuitorii lu priimisera cu atát'a bucuria, incátu sî tieriiloru dedusera numele „Tiér'a-Oltului.“ De aici mersese pâna aprópe de Sabiu, unde printre munti pe la satulu Boiti'a sî Vam'a Turnulu-rosiu esise din Ardealu sî intrase in Romani'a. Elu fiindu mai iute de fire decátu Muresiulu, nu zebovise nicairea, nici incungiurase atát'a, ci alergase pe lâng'a orasielè Râmnicu, Slatin'a s. a. spre Dunare.

4. Aici se intalnira dar cei doi frati, detera mân'a unulu cu altulu, si-istorira câte au vediutu, audîtu sî patîtu in drumulu loru, sî 'n sfarsîtu se vorbira, ca nu se voru mai lasá unulu de altulu. Asiá sî facura pâna la mórte, adeca pâna-ce se versara cu Dunare cu totu in Marea-négra.

X. Tierile vecine.

133. Ungari'a. Banatulu.

1. Esîndu din Transsilvani'a spre apusu si

parte și spre médiadî, intrii în Ungari'a. Ungari'a dar e cea mai de aproape vecina a Transsilvaniei spre apus. Ea este de patru ori pînă de cinci ori asiá mare cá Transsilvani'a, și un'a din cele mai roditoare țeri ale Europei. Ungari'a încă e 'ncungurata mai de tóte părțile cu munti înalți, cá și Transsilvani'a. Riuri are cu multu mai mari decátu țier'a noastră. Mai pe mijloculu țerei dealungulu curge **Dunarea**, în carea se scurgu sute de riuri și riurele din tóte părțile. Dunarea vine din **Țier'a nemțesca** (Germani'a) și se vërșă în **Marea-négra**. Și riurile noastre din Ardealu mai tóte se vërșă în Dunare. Alte riuri mari ale Ungariei suntu: **Tiss'a**, **Vag'a**, **Drav'a**, **Sav'a**, apoi **Muresiulu**, cari tóte potu portá corabii séu celu puțin corabióre, și suntu drumuri minunate pentru negociu. Muntii dela margini mai înlauntrulu țerei scadu și în sfarsitu se perdu de totu, deschidindu-se șesuri întinse, prin cari poti călători mai multe dîle, fără de a mai vedé dealuri séu coline, adeseori și fără de a aflá apa séu padori. Aceste șesuri mari se numescu „puste.“

Locuitorimea Ungariei este fôrte amestecata: **Unguri** (Magiari), **Români**, **Slovaci**, **Serbi**, **Germani**, **Judei** și **Tigani**. — Ungari'a are și orășie mari și frumóșe, dintre cari cele mai de frunte suntu: **Pest'a**, **Bud'a**, **Segedinulu**, **Debrecinulu** și **Pojonulu**.

2. Ținutul de médiadî-resaritu alu Ungariei,

intre riurile Dunare, Tis'sa si Muresiu, se numesee **B a n a t u**. Banatulu este vestitu pentru frumseti'a si rodirea sea. Pretiuitu este mai cu séma grãulu de Banatu, din care se face fain'a cea scumpa alba, ce se vinde prin boltele nóstre. In Banatu locuiescu : Románi, Serbi, Germani, Magiari. Ora-sulu de frunte alu Banatului este **T i m i s i ó r 'a**, carea e si fortarétiá. Románii din Ungari'a si Banatu partea cea mai mare suntu de religiuinea greco-orientale, o parte mai mica de cea greco-catolica. Cei-a au doi **E p i s c o p i**: in **A r a d u** si in **C a r a n s e b e s i u**, cesti-a iér doi: in **O r a d e a - m a r e** si in **L u g o s i u**.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

134. **Bucovin'a.**

Spre médianópte-resaritu dela Transsilvani'a dà calatoriulu de tierisiór'a **B u c o v i n 'a**, carea mai nainte a fostu o parte a principatului Moldovei, ear astadi se tîne de monarchi'a austriaca. Bucovin'a este cu multu mai mica decâtu Transsilvani'a. Si Bucovin'a e tiéra delósa si padurósa cá Ardealulu. Riulu ei celu mai insemnatu este **N i s t r u l u**, care desparte Bucovin'a de Galiti'a, apoi **P r u t u l u** si **S e r e t u l u**, cari tóte se vérsa in Marea-négra. Locuitorii Bucovinei partea cea mai mare suntu Románi, cari inca pâna astadi se numescu pre sine Moldoveni si vorbescu limb'a loru dupa modulu moldovenescu. Mai de jumetate

locuitorii suntu **R u t e n i**, cari tinu totu un'a religiune cu Románii, adeca cea resariteana. Capitalea Bucovinei este **C e r n a u t i u l u**, unde se afla Episcopi'a Romániloru si Ruteniloru cu o biserică marétia si o scóla inalta pentru clerici. Altu orasiu insemnatu alu Bucovinei este **S u c e a v 'a** capitalea cea vechia a Moldovei, carea inca si pâna astadi a pastratu multe remasítie ale marirei sele de mai nainte.

135. Imperati'a Austriei.

Transsilvani'a, Ungari'a si Bucovin'a, si inca multe alte tieri se tinu de imperati'a austro-ungara, carea cuprinde preste totu 20 tieri. Acestea se estindu mai totu pe la mijloculu Europei in tóte pârtile. Tierile Austriei n'au fostu totdeun'a unu ce intregu, precum suntu astadi, cí imperati'a s'a maritu si s'a intaritu cu 'ncetulu. Cea mai mare tíera din imperiu este Ungari'a; dupa ea vine Galiti'a, si a trei'a e Transsilvani'a. Riulu celu mai mare este **D u n a r e a**, carea curge mai prin mijloculu imperiului, si in carea se vérsa mai tóte riurile mai mari. Dunarea intra din Ungari'a in Romani'a, Serbi'a si Turci'a si de acolo in Marea-négra. Muntii cei mai mari suntu **A l p i** la médiadi si apusu, si Carpatii la média-nópte si resaritu. Locuitorii Austro-Ungariei suntu cu totulu 34—35 milliône, si locuitorii Transsilvaniei facu

din numarul total al locuitorilor numai cam a 17-ea sau a 18-ea parte. Nu toti locuitorii sunt de aceeași viață, de aceeași limbă și de aceeași religie, ci foarte feluriti. Dar înaintea legilor toti sunt deopotrivă; pentru-ca guvernul (stapanirea) nostru este iubitoriu de dreptate și iubesc pre toti locuitorii de asemenea, că și una tata pre toti copiii sei. Dar și popoarele imperiului se întrec unele cu altele într-o să-iubească patri'a. În fruntea acestei patrie mari, frumoase și ferice stă Imperatorul-Regele, carele reside partea cea mai mare în V i e n n ' a. Vienn'a dar este capitala imperiului nostru. Ea este una din cele mai mari și mai frumoase cetăți ale Europei. În Vienn'a singura locuiesc peste 500,000 oameni, va se dica a patri'a parte atâti-a, câți locuiesc în Transilvani'a întreaga.

136. Imnul popular.

1. Dómnă ține și proteje

Patri'a și pre 'mperatu,

Că umbritu de sânt'a lege

Se ne réga luminatu.

Stramosiéc'a lui cununa

De dusmanț s'o aperâmu,

Și cu tronul de'mpreuna

Sórtea Austriei s'o 'naltâm.

2. Pentru dreptu și datoritã:

BIBLIOTECA

NUMERUL 111

S'avemu simtiu bunu si curatu,
 Si cerendu o trebuintia
 A ne bate pentru statu :
 Se pasimu cu energia,
 Oferindu sãnge si stãri,
 Pentru-a nõstra 'mperatia,
 Pentru a patriei usiurãri !

3. Cetatiénulu blandu se si-stringa
 Din silintia alu seu venitu ;
 Artea si sciinti'a 'nvinga,
 Aperate de spiritu.
 Verse cerulu daru spre tiéra,
 Si cu daruri si mariri,
 Cá si-unu sóre 'n primavéra
 Vina Austriei fericiri !

4. Dati se fimu intr'o simtire,
 Toti la unu scopu alergandu !
 Dulcea patriei fericire
 De'mpreuna 'naintandu !
 Dati din inima fratiésca
 Se dorimu neincetatu :
 Austri'a se inflorésca
 Subt augustulu imperatu !

Traduc. de A. Muresianu.

137. Romani'a.

1. Tierile cele mai aprópe de noi Transsilva-
 nenii suntu : spre apusu Ungari'a, spre médiánopte
 Bucovin'a si Ungari'a, spre médiadi si resaritu

Romani'a. Ungari'a si Bucovin'a, cá si Transsilvani'a, se tinu de imperiulu austro-ungaru ; Romani'a, compusa din cele d'one principate Moldov'a si Tiér'a-romanésca si o parte din Bessarabi'a, e tíera de sine sub protectiunea Pórtei otomane.

2. Principatulul Romani'a se estinde din vêrfurile de médiadi ale Carpatiloru pâna in Dunare si preste Prutu, marginindu-se prin Dunare cu Turei'a, car prin Prutu si Dnistru cu Russi'a. Numerulu locnitoriloru Romaniei se apropia de 5 milliône. Poporulu domnitoriu suntu Români. Acesti-a insa au priimitu si priimescu intre sine cu multa ospitalitate si pre strainii de tôte nationalitátile.

3. Pamentulu Romaniei este cu multu mai josu decâtu alu Transsilvaniei, clim'a mai calda, si rodirea preste totu cu multu mai mare. O parte insemnata a Europei, chiaru si a Transsilvaniei, traiesce cu pâne din Romani'a ; de aceea ea se si chiama adeseori unu granariu alu Europei. Dar si de cucuruzu (porumbu, papusioiu) si de vinu este fórte avuta Romani'a, si preste totu e un'a din cele mai rodilóre tieri ale Europei.

4. Romani'a este udata de riuri multe si frumóse, precum : D u n a r e a, S e r e t u l u, P r u t u l u, O l t u l u s. a., cari suntu si navigabili.

5. Cetátile de frunte ale Romaniei suntu : capitalea B u c u r e s c i, vechi'a capitale a Moldovei I a s i, apoi orasiiele de comerciulu : C r a i o v ' a,

Bra il'a și Galatii, ale căroru din urma por-
turi (schele) suntu cercetate pe lóta diu'a de năi
(corabii) din tóte părțile Europei, ce incarca mai
cu séma bucate.

138. Poporul romanescu.

1. Poporul romanescu locuiesce tinutul celu
langu între Carpati, Tis'a și Dunare, ear o parte
mai mica a lui tinutul dincolo de Dunare in Tur-
ci'a, tiér'a Macedoni'a, Epiru s. a. Nomerulu tutu-
roru Romániloru este cam 10—11 millióne.

2. Poporul romanescu se trage din viti'a cea
mare a Romaniloru și este inruditu cu Francesii,
Spaniolii, Portugesii, Italianii și Romanii din Elve-
ti'a, cu cari la olalta face ras'a séu viti'a r o -
m a n a séu l a t i n a. Poporul romanescu dar se
trage dintr'o origine fórté mare și gloriósa; și déca
astadi este inapoiatu, vin'a e parte a timpuriloru
celoru grele, ce au trecutu preste capulu lui, parte
insa și a lui insusi. Căci elu s'a desbinatu între sine,
s'a lasatu de invetiatura și de scóle, și asiá s'a sla-
bitu. De aceea cãnta și poetulu Vasiliu Alexandri:

Unde-i unulu, nu-i potere,
La nevoi și la dorere;
Unde-su' doi, poterea cresce,
Și dusmanulu nu 'ndrasnesce!

3. Poporul nostru inse in tóte părțile a 'n-
ceputu acum a se desceptá și a se cunósce pre
sine; de aceea astadi tóte scólele suntu pline de

Români, si in toate provinciile României înainteza necurmatu.

4. Poporula nostru romanescu traiesce impartitu sub patru stapaniri seu domnii : o parte mare (cam $3\frac{1}{4}$ millioane) vietuescu in imperiulu austro-ungaru ; o parte mai mica sub domni'a Turciei ; a trei'a parte si mai mica traiesce in imperiulu russescu. Dar trupin'a poporului romanescu e in Romani'a, unde elu are principele seu propriu si tier'a sea propria.

4. Impregiurarea aceea, ca poporulu nostru traiesce impartitu in patru staturi, trebuie se fia unu indemnu, a se intrece toate aceste patru parti intre sine cu inaintarea in sciintie si in virtute.

BCU Cluj / Central University Library Cluj
139. Limb'a romanésca.

1. Multu e dulce si frumósa

Limb'a, ce vorbimu !

Alta limb' armoniósá

Cá ea nu gasimu.

2. Salta inim'a 'n placere,

Candu o ascultámu,

Si pe buze aduce miere,

Candu o cuventámu.

3. Romanasiulu o iubesco

Cá sufletulu seu :

Vorbiti, scrieti romanesece

Pentru Domnedieu !

XXI. Cele 5 părți ale pământului.

140. Europ'a.

1. Tóte tierile de pe pământu suntu numai părți mici ale pământului întregu. Totu pământulu se imparte în cinci părți mari, cari se și numescu părți ale pământului. Acestea suntu : Europ'a, Asi'a, Afric'a, Americ'a și Australi'a. Pentru noi cea mai însemnata este Europ'a, deórece noi traimu întrens'a.

2. Europ'a este, după Australi'a, partea cea mai mica de pământu. Cu tóte acestea astadi ea este cea mai de frunte; căci în ea suntu imperatiile cele mai mari și mai tari, orasiile cele mai vestite, ómenii cei mai lucratori și mai luminați. Pentru-că nu numai în multime, ci 'n barbatia și 'n cultura stă puterea ómenilor!

3. Europ'a este încungiurata de trei părți de mare și numai de un'a e legata cu uscatulu. La médiad e Marea mediterana, carea desparte Europ'a de Afric'a, la apusu e Marea cea mare séu Oceanulu atlanticu, la médiánopte e Marea de médiánopte și de resaritu, și mai susu decâtu ele Marea 'nghetiata; spre resaritu e legata Europ'a prin pământulu rusescu cu Asi'a.

4. La médiad, precum în Itali'a, Spani'a,

Portugali'a, o parte a Franciei, Austriei, Romaniei, Turciei si Greciei, clim'a e móle si cald a, si pamentul rodesce fruptele cele minunate de médiadi, precum: alamài, portugale, olive, smochine, castane, struguri dulci s. a. La mijloculu Europei, unde locuimu si noi, clim'a e moderata, adeca nici fórté cald a nici fórté rece, si rodirea pamentului buna. Aici se facu cerealele cele multe si framóse: gráulu, cucuruzulu, ordiulu s. a., apoi vinuri bune, inu, cânepa póme de totu felulu, er-buri si legume. Dar la médianópte pentru frigulu celu mare si pentru néu'a si ghéti'a, cari numai vér'a se ducu câte putintelu, rodirea totu scade, pâna unde nu se mai face nicy chiaru érba verde. Acolo suntu ómenii fórté rari si traiescu mai cu séma din pescuitu si din venatu.

5. Muntii cei mai mari ai Europei suntu cam pe la mijloculu ei si se chiama Alpi, cari in ne-numerate síruri se estindu prin multe tieri. Altí munti mai suntu: Apeninii in Itali'a, Pireneii in Spani'a, Scandinavii in Svedi'a si Norvegi'a, Carpatorii in Ungari'a, Transsilvani'a si Romani'a, Uralulu in Russi'a, Balcanulu in Turci'a. Pártile de médiadi ale Europei suntu mai multu muntóse, cele de mijlocu si de médianópte mai multu siesóse (plane).

6. Riuri are Europ'a fórté multe; cele mai

mari sunt: **V o l g ' a** în **R u s s i ' a**, și **D u n a r e a**, carea curge mai prin mijlocul Europei.

7. În Europ'a locuiescu cu totulu vr'o 290 milliône ómeni, cari afara de Turci și de Judei toti sunt creștini. Popórele cele mai mari ale Europei sunt: Germanii, Francesii, Englesii, Rusii și Italianii. Staturile cele mai mari sunt: Russi'a, Engliter'a, Franci'a, Austri'a, Itali'a, Prússi'a. Ear cetátile cele mai mari: **L o n d r ' a** în Engliter'a, unde sunt mai multi ómeni, decâtu în tóta Transsilvan'ia; apoi **P a r i s u l u** în Franci'a, un'a din cele mai mari, mai frumoșe și mai pompoșe cetáti de pe pamentu; dupa aceea **C o n s t a n t i n o p o l e a** în Turci'a, **V i e n n ' a** în Austri'a, **B e r o l i n ' a** în Prússi'a, **P e t r o p o l e a** în Russi'a și **N e a p o l e a** în Itali'a.

141. Celelalte părți ale pamentului.

1. Afara de Europ'a mai sunt încă patru părți ale pamentului, adică Asi'a, Afric'a, Americ'a și Australi'a. Asi'a și Afric'a împreună cu Europ'a se cheama și „lumea vechie,” pentru-ca au fostu cunoscute de ómeni încă din vechime; ear Americ'a și Australi'a se numescu „lumea nouă,” pentru-ca Europeenii le cunoscú numai dela a. 1492 încóce.

2. **Asi'a** e cea mai mare parte de pamentu. La médianópte nea și ghiatia în veci; la médiadfi clim'a e cea mai caldă și rodirea pamentului cea

mai mare. In Asi'a suntu muntii cei mai inalti de pe pamentu, H i m a l a i ' a , in cari se afla vârful pãna la 'naltimi de 3 si 4 ori atãtu de mari cá la noi in Transsilvani'a piscurile cele mai inalte. In Asi'a au fostu imperatiile cele mai vechi: a Assiriloru, Siriloru, Medieniloru, Vaviloneniloru, Persiloru, Chinesiloru, si de acolo s'a latitu cultur'a si preste Europ'a. In Asi'a apuseana, se dá cu socotél'a, ca aru fi fostu raiulu celu pamentescu, in care a pusu Domnedieu pre Adamu. Dar de siguru in Asi'a a fostu raiulu, cáci acolo e tíer'a Palestin'a séu Jude'a, prin carea a umblatu Mantuitorulu nostru I i s u s u C h r i s t o s u . Acolo e V i t l e e m u l u , unde s'a nascutu; acolo I o r d a n u l u , unde s'a botezatu; acolo I e r u s a l i m u l u , unde a patimitu, a moritu si a invieato. Dar ce umilire pentru crestini! Locurile cele sãnte astadi se afla in stapanirea Turciloru mahomedani!

3. De Asi'a e legata **Afric'a** prin o asiã numita strimtore de pamentu (istmu), care in anul 1869 cu nespuse ostenele s'a taiatu, si astfel s'a imbinatu Marea-mediterana cu cea rosã. Afric'a e cunoscuta fõrte putinu inlauntruulu seu, parte pentru-ca ferbintielile ei cele grozave omõra pre calatorii europeni, parte pentru-ca o mare parte a ei e o postia de nesipu, in carea nici paseri, nici fere nu pota vietuif, nici érba nu póte cresce.

Ómenii calatorescu prin pustile acestea numai multí la olalta (in caravane). Singurul animal, ce póte trái prin acele pustietáti, este camil'a, alu cárei stomachu e intocmitu astfelu, încátu, déca se satura ea odata bine, apoi póte suferi fàra mancare si beutura câte optu pâna in diece dile, si mai multu. Cea mai cunoscuta din tierile Africei este **E g i p t u l u**, de care ati auditu si voi la istori'a lui Iosifu si fratiloru lui.

4. **Americ'a** s'a descoperitu de càtra Europeani numai la anulu 1492. Celu d'antáiu Europeanu, carele a posu piciorulu pe pamentulu Americi celu necunoscutu Europeaniloru pâna atunci, a fostu Spaniolulu **Christoforu C o l u m b u**. Dar precum se intempla adeseori in lume, de fapt'a e a unui-a, ear laud'a si folosulu suntu ale altui-a, asiá si aici: pamentulu cestu non descoperitu nu s'a numitu dopa numele lui Columbu, care l'a descoperitu, ci dupa alu unu calatoriu de mai tardig, **A m e r i g o Vespucci**. — Americ'a consiste din dóue pàrti mari, Americ'a de médianópte si cea de médiadi, si dintr'o multime nenumerala de insule, dintre cari unele, precum d. e. Cub'a, Haiti s. a. se adnumera celoru mai frumóse si mai roditóre tincturi de pe totu pamentulu. De acolo aducu la noi in Europ'a caféu'a, zacharulu, humbaculu s. a. Totu din Americ'a s'au adusu in Europ'a dóue plante: **c a r t o f i i** (merele de

pamentu) și t a b a c u l u, celea foarte bune și folositoare, cest'a numai spre stricarea multor-a. Cele mai mari riuri de pe pamentu le are Americ'a, și anume cea de medianópte riulu M i s i - s i p i, cea de médiadi riulu A m a z ó n e l o r u séu M a r a n o n u l u, care din urma atât'a e de latu, încatu d'abiá póte zari omulu putintelu dela unu tiermu alu lui până la celalaltu.

5. Cea din urma parte de pamentu, cunoscuta până acum, este **Australia**. Aceea insa e cercetata inca mai puțin și consiste dintr'o insula mare și o multime nenumerata de insule mici.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

XVII. Pamentulu.

142. Pamentulu și ap'a.

1. Pamentulu este unu corpu mare rotundu, care totu in 24 ore se 'nvêrte odata impregiurulu ossiei sele, ear in 365 séu 366 dile se invêrte odata impregiurulu sórelui, dela care priimesce lumin'a și caldur'a. Prin invertirea cea d'antâiu se face d i u ' a și n ó p t e a, prin cea din urma a n u l u. Pentru de a 'ncungiurá cine-va pamentulu, trebuie se calatorésca cam trei ani.

2. Pamentulu e 'ncungiuratu de tóte pártile de apa. Ap'a face preste trei, și uscatulu na tocmai dóue párti din cinci. Ap'a, ce 'mpresóra pa-

mentulu, se numesce m a r e. Din mări, incaldindu-se ap'a, se radica nuori, cari venturile i mâna preste totu pamentulu, spre a lu adapá; căci fără apa n'aru poté traí pe pamentu nici ómenii, nici animalele, nici plantele. Ap'a nuoriloru in forma de plóia, róua, nea s. a. cade pe pamentu; locurile cele paduróse si muntóse béu apa mai multa, si apoi, stracurandu-o pe sub pamentu, iér o dau afara in forma de isvóre si riuri. Acestea curgu apoi pe munti injosu la siesuri, cá sàngele prin vinele trupului, se vérsa intr'alte riuri mai mari, cari in sfersitu inunda in mări, de unde iér se incepe cursulu de mai nainte. Astfelu apele măriloru nu potu secá nici unodata, si pamentulu nu póte remané neadapatu. Si cu atât'a maiestria a intocmitu Domnedieu rotitur'a acést'a a apelor, încátu nu se perde dintr'ensele nici barem o picatura indesiertu.

XVIII. Cerulu.

143. Sórele. Lun'a. Stelele.

1. Celu mai frumosu din tóte corpurile cereSCI este sórele. Elu este isvorulu a tóta lumin'a si viéti'a de pe pamentu. Earn'a, candu pamentulu este lipsitu mai multa de sóre, vederea lui e fórté trista: néu'a, ghiati'a, negurele acoperu fati'a

Ioi, lóta viéti'a pare ca a perítu dintr'ensulo. Primavér'a, candu sórele incepe a luci mai multu tempu asupr'a pamentului, indata incepe a se face caldu, néu'a sí ghiati'a se topescu, érb'a germina diu pamentu, pomii sí arborii inverdiescu, paserile esu la ivéla, ómenii la lucru: — cu totulu alta lume; pare ca a invieatu pamentulu din morti. — Sórele e fórté mare sí fórté departe de pamentu. Ómenii cei invetiati au socotitu, ca déca aru fi cu potintia, cá unu caru de focu, care face 7—8 miluri pe óra, se mérga spre sóre, elu mergéndu totu intr'un'a numai dupa 350 ani aru ajunge la loculú seu.

2. Lun'a este de 50 de ori mai mica decâtu pamentulu. Sí ea, cá sí pamentulu, se invertesce impregiurulu sórelui, sí priimesce dela densulu lumin'a; cáci altmintrea aru fi totu intunecósa. Candu vine lun'a in cursulu seu se steá între pamentu sí între sóre, atunci opresce lumin'a sórelui dela pamentu, sí atunci dicemu, ca e intunecíme de sóre; ear candu pamentulu se pune între sóre sí luna, atunci se intuneca lun'a, sí noi acést'a o numimú intunecíme de luna. — Lun'a e departe dela pamentu cam de 50,000 miluri, sí déca aru fi dela pamentu pâna la luna vreunu drumu, mergéndu cineva totu mereu câte patru miluri pe dí, aru poté ajunge la dens'a in vre-o optu ani sí jumelate.

3. S t e l e l e , — óre câte voru fi pe ceru?

Acést'a nu o scie nimenea, afara de unulu Domnedieu, care le a facutu si le a pusu, fia-carea la loculu ei. Atát'a se scie, ca multe stele noi nici cu ochianulu nu le vedemu, pentru-ca suntu prea departe de noi. Stéu'a cea mai frumósá, ce o vedemu de pe pamentu, este Lucéferulu, care lu vedemu si sér'a si diminéti'a. De aceea numimu pre unulu Lucéferulu de sér'a si pre celalaltu Lucéferulu de diminéti'a, macar-ca e totu unulu, si numai dupa-cum se 'nvertesce si elu, lu vedemu odata sér'a, odata diminéti'a.

144. Ventulu si sórele.

Odata se disputara ventulu si sórele: care dintre ei e mai tare? Ventulu dícea, ca elu; sórele, ea elu si asiá remase, cá se se adeverésca prin fapta, care are dreptu. Tocmai treceá unu calatoriu pe dinaintea lor, si asiá se invoira, ca acel'a se remàna invingatoriu, care va fi in stare a desbracá pre calatoriulu de vestmintele lui. Ventulu incepù a bate, la inceputu mai domolu, apoi totu mai tare, panacandu se prefacù in tempesta, carea stá se restórne pamentulu; calatoriulu insa, din ce bateá ventulu mai tare, din ce totu mai tare stringeá hainele pe lângá sine. In sfarsítu ventulu vediù, ca nu i póte luá hainele. Dupa aceea incepù sórele. La inceputu tramise radiele sele line asupr'a calatoriului, carele indata incepù a se simtî bine si a si desface hainele; dupa aceea luci totu mai tare, panacandu calatoriulu, ne mai potendu suferí caldur'a lui, se desbracà si se puse la umbra. Si asiá sórele remase invingatoriu.

Dupa Camerarius.

145. Gacitura.

Este unu frate sî o soru,
Cari se cauta 'n veci cu doru;
Dar ori càtu se se dorésca,
Nu potu se se intalnésca.
Calea loru e rotitóre:
Candu vá unulu se pogóre,
Celalaltu in sboru oppusu

Se inaltia 'ncetu insusu.
Fratele e totu lumina,
Sor'a totu lucire lina;
Elu totu dîu'a o iubesce,
Ea totu nóptea se zaresce. —
Sciti parecnea de fratîa?
Aretati-mi-o sî mie! Z. B.

XIX. Lumea.

146. Cele trei întrebări.

1. A fostu odata unu copilu fórte cu minte, in-
càtu de mintea lui se dusesse veste 'n lume. Asiá au-
dîndu sî 'mperatulu de vestea copilului, lu chiamà la
sine sî-i propuse trei întrebări, cá se lu cerce.

2. Cea d'antàiu întrebare fù: Càte stele suntu
pe ceru? Copilulu cerù o cóla mare de harthia alba sî
o péna sî negréla, sî facù sî facù, pàn' umplù tóta
cól'a cu punctuletie negre. — „Tocmai atâtea stele
suntu pe ceru!“ Ei, dar cine aru fi fostu in stare a
numerá punctuletiele?

3. A dóu'a întrebare fù: Càte picaturi suntu in
mare? Copilulu response: „Întrebarea e fórte usióra;
numai demanda, inaltiate 'mperate! se oprésca, se nu
mai curga nici o picatura de apa in mare, nici se ésa
din ea; càci altmintrea nu potu numerá.“

4. A trei'a întrebare fù: Càte secunde suntu in
eternitate (vecia)? Copilulu response: „Imperate! Intr'o
tiéra departe este unu munte de diamantu; acolo totu
la o suta de ani vine o pasere minunata, de si-fréca

cioculu de pisculu muntelui. Candu se va macinã acestu munte de cioculu paserei, atunci se scii, ca a trecut o secunda din eternitate.“

5. Imperatulu se mirã de respunsurile copilului si lu daruì cu daruri fórte mari. Din fab. l. Grimm.

147. Calatorii prin spatiulu lunei.

Unu omu sanatosu merge destulu de iute la dalu si la vale. Dar de diece ori mai iute decãtu omulu este paserea cea aripata. De dóue ori mai iute decãtu cea mai iute pasere este tempest'a. De dóuedieci de ori mai iute decãtu tempest'a este sunetulu. De nóuedieci de ori mai iute decãtu sunetulu este alergarea pamentului. Ear de diece mii de ori mai iute, decãtu alergarea pamentului, este miscarea luminii. Càci dela pamentu pâna la luna, unde unu omu pe josu, odihnindu nóptea, aru ajunge numai dopa 29 ani, lumin'a merge in $1\frac{1}{4}$ secunda; dela sóre la pamentu, unde unu glontiu de tunu aru ajunge numai in 25 ani, radiei de lumina nu-i trebuiesce mai multu tempu decãtu 8 minute si 7 secunde. Cu tóte acestea distanti'a (departarea) dela noi a steleloru fipe atãta e de enorma, incãtu cea mai repede radia de lumina, deca aru plecã din sórele nostru, numai intr'alu sieptelea anu aru ajunge la stéu'a fipta cea mai aprópe. Óre câtu tempu aru trebui se calatorésca omulu, deca dela pamentu pâna la sóre si dela sóre pâna la

cea mai de aproape stea fiptă aru fi drumu facutu? Unu caru de focu pe lângă iutiél'a sea cea mare de 7 miluri pe óra, totusi numai dupa 350 ani aru ajunge de pe pamentu la sóre.

Lect. „Lebensbilder.“

XX. Domnedieu.

148. Faptur'a si Facatoriulu.

Pamentulu, ap'a si aerulu, sórele, lun'a si stelele, animalele, petrile si plantele, si cu unu cuventu tóta lumea si tóte câte suntu in lume, le a facutu si le tine **Domnedieu**. Poterea lui Domnedieu este fàra margini, càci Lui nici unu lucru nu I este cu nepotintia. Intielepciunea lui Domnedieu este negraită, càci Elu tóte le a intocmitu bune, spre scopulu loru, fàra scadere, fàra lipsa, fàra stirbitura. Domnedieu este vecinicu (eternu), pentru-ca totdeun'a a fostu si totdeun'a va fi. Domnedieu este atotbunu, pentru-ca dà fàra incetare tuturoru fapturiloru Sele tóte acele daruri, cari le suntu de lipsa pentru esistintia. Domnedieu este sàntu si preasàntu, pentru-ca totdeun'a voiesce si face numai aceea, ce este bunu si dreptu. Domnedieu este mai presusu de tóte câte suntu, este **inceputulu** si **sfasitul** u, parintele si domnulu tuturoru.

149. **Iisusu Christosu.**

1. Domnedieu a iubit u pre omulu mai presu de tôte fapturile Sele de pe pamentu; ba numai din iubire l'a si ziditu si l'a inzestratu cu acele poteri minunate, ce le vedemu si le admiramu intr'ensulu. Domnedieu insusi S'a descoperitu ómeniloru prin lumin'a mintiei omenesci si prin cuventulu Seu, ce l'a datu lor.

2. Dar mai lamuritu li S'a descoperitu prin fiulu Seu, Domnulu nostru Iisusu Christosu. — „Intru acést'a s'a aretatu dragostea lui Domnedieu intru noi, ca pre fiulu Seu celu unulu nascutu l'a tramisu Domnedieu in lume, cá se viiamu printr'ensulu.“ 1. Ioanu, 4, 9. —

3. Domnulu Christosu s'a nascutu pe tempulu domnirii imperatului romanu Augustu in orasielulu Vitleemu in Tíer'a-jidovésca, si tóta viéli'a Sea de pe pamentu o a petrecutu invetiandu pre poporulu, vindecandu pre cei bolnavi, mangaindu pre cei intristati, indreptandu pre cei retaciti. Insa invetiatur'a Lui cea sánta de multi a fostu socotita cá o osánda, si Christosu, fiulu lui Domnedieu, in sfarsitu a fostu prinsu, batutu, scupitu, batjocoritu in modulu celu mai crudelu si mai pe urma infiptu pe cruce. Aici rogandu-Se pentru inimicii Sei la Domnedieu Tatalu, Si-a datu sufletulu. Dar a trei'a di, dupa-

cum prediceau scripturile, a inviatu cu preamarire din morti, și dupa-ce a mai petrecutu cu invetiaceii sei 40 zile, S'a înaltiatu la ceru și siede dea-drépt'a lui Domnedieu Tatalui. Ear la diece zile dupa înaltiarea Sea a tramisu Apostoliloru Sei pre Duchulu (Spiritulu) Sântu, care i a luminatu și i a întaritu a credo in Domnedieu și in fiulu Lui, Iisusu Christosu. Din diu'a aceea Apostolii au începutu a vesti Evangeli'a lui Christosu in tóta lumea, și asiá s'a întemeiatu b i s e r i c 'a, adeca societatea credinciosiloru lui Christosu, in tóte părțile pământului, și se latiesce și acum totu mai departe. Căci totu mai multi ómei și mai multe popóre invétia a se închiná **CU UNUI DOMNEDIU ADEVERATU**: Tatalui, Fiiului și Sântului Duchu. Ómenii, cari tînu legea lui Christosu, se numescu **c h r i s t i a n i** sêu crestini.

150. Tari'a credintei crestinesci.

1. Unu imperatu paganascu chiamá odata inaintea sea pre unu Episcopu evlaviosu, și i demandá se se lapede de credinti'a sea crestinesca și se jertfésca idoliloru. Dar Episcopulu dîse: „Domnulu meu și Imperate, acést'a nu o facu!“

2. Atunci se mania Imperatulul fórte și dîse: „Au nu scii tu, ca viéti'a ta e 'n mán'a mea, și te potu omori? Unu semnu, și e gat'a cu tine!“

3. „Ba sciu,“ respunse Episcopulu; „dar dà-mi voia mai nainte se ti propunu o asemenare și o întrebare spre respundere. Se dîcemu, ca unulu din cei

mai credinciosi ai tei servitori aru cadé in mánile inimiciloru tei, sî acesti a aru cercá se lu induplece, cá se se lase de credinti'a càtra tine sî se ti se faca tradatoriu; ear remanendu servulu teu neclatitu in credintia, inimicii tei l'aru luá, l'aru desbracă de tóte vestmintele lui sî cu batere de jocu l'aru alungá 'n lume. Spune, Imperate, au venindu elu iu starea acést'a la tine, nu i ai dá tu din vestmintele tale cele mai bune sî nu i ai resplatí rusínea cu onóre?"

4. Atunci respunse imperatulu sî dîse: „Ei bine, dar ce e cu acést'a, sî unde s'a intemplatu un'a cá acést'a?"

5. Sî Episcopulu evlaviosu dîse: „Eata sî tu me poti desbracă de acestu vestmentu pamentescu. Dar eu amu unu domnu, care me va 'mbracă din nou. Au dóra se mi socotescu hain'a, sî pentru ea se mi dau credinti'a?"

6. Atunci dîse imperatulu paganescu: „Mergi Ti-daruiescu viéti'a!"

Krummacher

151. Constantinu Brancovanu.

Brancovanulu Constantinu,
Boieru vechiu sî Domnu crestinu,
De avutu ce multu erá,
Dupa elu dusmani umblá,
Nici ca lu poteau capetá.
Eata 'n Joi de diminétia
Dî scurtárei lui de viétia!
Elu din patu ca se scolá,
Pe obraji ca se spelá,
La Domnedieu se rogá,
Pe feréstra cautá
Sî amaru se spaimentá!
Trei coconi ai lui trez'á,

Sî din gura le díceá:
„Dragii mei! coconi iubiti!
„Lasati somnulu, ve treziti,
„Pe feréstra 'n càmpu priviti,
„Armele vi le gatiti!
„Ca pre noi ne-a 'ncungiuratu
„Pasi'a celu neimpacatu
„Cu Tataři, cu tunuri mari,
„Ce spargu ziduri fórté tari!“
Bine vorb'a nu sfarsiá
Sî dusmanii navaliá,
Pre tuspátru mi-i prindeá,
Pre tuspátru mi-i legá

Sî 'ntr'o luntre i aruncá
 Sî i duceá in departare
 La cetatea cea mai mare,
 Ce se 'naltia lângã mare . . .
 — „Brancovene Constant'nu,
 „Boieru vechiu sî Domnu crestinu,
 „Lasa legea crestinéseã
 „Sî te dã 'n legea turceésca,
 „De ti e mila de copii
 „Sî de vrei cá se mai fii!“
 — „Tatarei pagãniloru,
 „Dusmani ai crestiniloru,
 „Trei coconi de mi ti taiá,
 „Nu me lasu de legea mea;
 „Faceti cu mine ce 'ti vré!“
 Pasi'a cruntu turbá, racniá,
 Semnu de mórte ca dedeá,
 Doi gelati negri veniá,
 Din coconi si-alegeá
 Pre celu mare sî frumosu
 Sî lu puneá pe scaunu josu,
 Sî ochisiorii ca i legá
 Sî capulu i radicá.
 Brancovanulu greu oftá
 Sî din gura cuventá:
 „Dómne fia 'n voia ta!“
 Cei gelati iér se isbiá,
 Din coconi si-alegeá
 Pre celu gingasiu mijlocu
 Cu peru netedu sî galbiu,
 Sî pe scaunu mi lu puneá
 Sî capulu i retezá.]
 Brancovanulu greu oftá
 Sî din sufletu cuventá:
 „Dómne fia 'n voi'a ta!“
 Pasi'a cruntu se minuná,
 Pre gelati i amaná,
 Cu mil'a se inganá.

— „Brancovene Constantinu,
 „Boieru vechiu sî Domnu crestinu,
 „Trei feciori tu ai avutu.
 „Din trei doi tu i-ai perdutu;
 „Numai unulu ti-a remasu! . . .
 „Cu díle de vrei se lu lasu,
 „Lasa legea crestinéseã
 „Sî te dã 'n legea turceésca.“
 — „Mare-i Domnulu Domnedieu!
 „Crestinu bunu m'amu nascutu eu,
 „Crestinu bunu a morí vreu.
 „Taci, dragutia, nu mai plãnge,
 „Ca 'n pieptu inim'a-mi se frãnge;
 „Taci sî mori in legea ta,
 „Ca tu ceru-i capetá.“
 Pasi'a cruntu iérasu turbá
 Ochii 'n sãnge se 'ncrutá,
 Glasulu i se 'ntunecá,
 Gelatii pal'a goliá,
 Sî pre blãndulu copilasiu,
 Dragulu tatei feciorasiu,
 Josu pe scaunu l' aruncá,
 Ochisiorii mi i legá
 Sî capulu i radicá.
 Brancovanulu lacrimá
 Sî din sufletu cuventá:
 „Dómne fia 'n voi'a Ta!“
 Lumea i se întunecá,
 Inim'a-i se despiciá,
 Sî de-odata elu turbá,
 Sî din inima strigá:
 „Alelei! telhari pagãni!
 „Alelei! feciori de cãni!
 „Trei coconi, ce amu avutu,
 „Pre tustrei mi i-ati perdutu!—
 „Dare-aru Domnulu Domnedieu,
 „Se fia pe gândulu meu:
 „Se ve stergeti pe pamentu,

„Cum se stergu nuorii la ventu!
 „Se n'aveti locu de 'ngropatu,
 „Nici copii de sarutatu!“ —
 „Tatarimea se-otierιά,
 Preste Domnulu se isbiá,
 La pamentu lu intindeá
 Sí de pele ca lu jupιά,
 Pelea cu paie o umpleá
 Sí 'n picíore o radicá

Sí rideá sí cruntu strigá:
 — „Brancovene Constantinu,
 „Ghiauru vechiu, ghiauru crestinu,
 „Casca ochii a te uitá
 „De tí cunosci tu pelea ta?“
 — „Tatarime, litfa rea,
 „De 'ti mancá sí carnea mea,
 „Se sciti e' a moritu crestinu
 „Brancovanulu Constantinu!“

Din bal. de V. Alexandri.

152. Substitutii lui Christosu.

1. Unu tineru din Rom'a plinu de averi patimise multu tempu de o bóla grea; in fine se radicá sí se facù sanatosu. Atunci esí antà'ia data 'n gradina sí erá cá nounascutu sí plinu de bucuría sí laudá pre Domnedieu cu voce inalta. Sí radicandu fati'a sea spre ceru, dîse: „O Tu, cel'a-ce esti prea indestulatu, de Ti aru poté respлатí Tie omulu cu ce-va, càtu de bucurosu mi asiu dá eu tóta averea!“

2. Aeést'a o audî Herm'a, carele se chiama pastoriulu, sí dîse càtra tinerulu avutu: „De susu vine darea cea buna; acolo tu nu poti tramite nimicu. Dar vina, urméza-mi mie!“

3. Junele urmà betrànului evlaviosu, sí ambii ajunsera la unu bordeiu intunecosu; acolo nu erá fàr' vaiu sí amaru, càci tatalu erá bolnavu, sí mam'a plangeá, ear copiii erau goli sí strigau dupa pàne.

4. Tinerulu se spaimentà. Ear Herm'a dîse: „Eata aici unu altaru pentru jertf'a ta! Eata aici fratii sí substitutii lui Christosu!“

5. Atunci deschise tinerulu avutu mán'a sea asu-pr'a loru sí le dete cu 'mbelsiugare sí griji pre bol-

navii. Sî seracîi recreati lu binecuventara sî lu numira àngeru alu lui Domnedieu.

6. Herm'a insa surise sî dîse: „Asiá întórce tu fati'a ta multiemitóre totdeun'a mai antàiu spre ceru, apoi spre pamentu.“

Krummacher.

153. Angerulu pazitoriu.

Maic'a Cassian'a,*) órba sí betràna,
 Pléca dupa apa cu cofiti'a 'n màna.
 Pogorindu la vale érn'a, candu murgesce,
 Eat' unu lupu de gróza drumulu i pandesce.
 Fér'a i dà róta sî se incruntéza,
 Ea crediendu-lu càne, ce din schitu urméza,
 Numele i lu striga, màn'a i o intinde,
 Capu-i netediesce sî de botu lu prinde.
 Lupulu stà 'n uimire sî se umilesce,
 Màn'a o saruta, carea lu netediesce,
 Sî se duce astfelu, cá cu o stapàna,
 Lànga órb'a maica pàna la funtàna,
 Stà cu ochii ageri garda credinciósa,
 Pàn' candu biét'a maica sparge ghiati'a grósa,
 Pàna si-umple vasulu, pàn' se odichnesce,
 Pàna si-afla calea sî indereptu pornesce.
 Apoi o petrece cu saltàri ilare
 Pàn' la schitu la pórtà, pàna la intrare,
 Ear d'acolo 'ntórna, — mil'a o a uitatu —
 Sî s' afunda 'n nópte dup' alu seu venatu. —
 Astfelu, candu vá cerulu, face uneori
 Din pustii sterile totu gradini cu flori
 Sî din fere crude àngeri pazitori. Z. B.

154. De câte ori se marimu pre Celu Presàntu.

Càtu nesipu e in mare, càta pulbere pe cale,
 càte suntu pe ceru stele sî in focu càto schintele,
 in lume càte animale, in bani càte parale, càta

*) La schitulu „Susann'a“ in Romani'a.

erba pe câmpuri, câți spini în tufsiuri, câte bobe în grâne, câte frundie în silve, câți pesci în riuri și scoici în oceannri, câte fiintie suntu în apa și pe pamentu: — de atâtea ori, mare, se maresci pre celu Preasântu !

Dupa „Wunderhorn“ G. Munteanu.

155. **Vinecaventati pre Domnulu !**

(Псалмъа 102.)

1. БИНЕКЪВИНТЪХЪ СЪФЛЕТЕ ДА МЕЪ ПРЕ ДОМНЪА ; БИНЕ ЕЩЪ КЪВЪНТАТ ДМЪНЕ. БИНЕКЪВИНТЪХЪ СЪФЛЕТЕ ДА МЕЪ ПРЕ ДОМНЪА, ШИ ТОАТЕ ЧЕЛЕ ДИН ЛЪДЪНТЪА МЕЪ НЪМЕЛЕ ЧЕЛ СФЪНТ ДА ЛЪИ.

2. БИНЕКЪВИНТЪХЪ СЪФЛЕТЕ ДА МЕЪ ПРЕ ДОМНЪА, ШИ НЪ ДЪТА ТОАТЕ РЪСПЛЪТИРИЛЕ ЛЪИ.

3. ПРЕ ЧЕЛ ЧЕ КЪРЪЦЕЩЕ ТОАТЕ ФЪРЪДЕЛЕЦИЛЕ ТАЛЕ, ПРЕ ЧЕЛ ЧЕ ВИНДЕКЪ ТОАТЕ БОДЛЕЛЕ ТАЛЕ.

4. ПРЕ ЧЕЛ ЧЕ МЪНТЪЩЕ ДИН СТРИКЪЧЮНЕ ВЪАЦА ТА, ПРЕ ЧЕЛ ЧЕ ТЕ АНЪНЪНЪХЪ КЪ МИЛЪ ШИ КЪ АНЪДЪРЪИ.

5. ПРЕ ЧЕЛ ЧЕ ДМЪЛЕ ДЕ БЪНЪТЪЦЪ ПОФТА ТА, АНЪНЪ-СЕ-ВОР КА АЛЕ ВЪЛЪДЪРЕЛЪИ ТИНЕРЕЦЕЛЕ ТАЛЕ.

6. ЧЕЛ ЧЕ ФАЧЕ МИЛОСТЕНІЕ ДОМНЪА, ШИ ЖЪДЕКАТЪ ТЪТЪРОР, ЧЕЛОР ЧЕ ЛИ СЕ ФАЧЕ СТЪЖМЕЪТАТЕ.

7. КЪНОСКЪТЕ АЪ ФЪКЪТ КЪЛИЛЕ ГАЛЕ ЛЪИ МОУСИ, ФІНОР ЛЪИ ІСАИЛ ВОИЛЕ ГАЛЕ.

8. АНЪДЪРАТ ШИ МИЛОСТІВ Е ДОМНЪА, АНЪДЕЛЪНГ РЪДЕАТОРЪ ШИ МЪЛТ МИЛОСТІВ : НЪ ПЪНЪ АН СЪЖЪШИТ СЕ ВА ЮЦЪ, НИЧЪ АН ВЪК СЕ ВА МЪНІА.

9. НЗ ДЗПЗ ФЗРЗДЕЛЕЦИЛЕ НОВАСТРЕ АЗ ФЗ-
КЪТ НОВА, НИЧИ ДЗПЗ ПЗКАТЕЛЕ НОВАСТРЕ НЪЗ РЗС-
ПАЗТИТ НОВА.

10. КЗ ДЗПЗ АНЗАЦИМКЪ ЧЕРЮЛЪИ ДЕЛА ПЗ-
МЖИТ, АЗ АНТЗРИТ ДОМНЪЛ МИЛА ОА СПРЕ ЧЕЙ
ЧЕЙ ЧЕ СЕ ТЕМ ДЕ ВЛ.

11. ПРЕЖТ СЖИТ ДЕПАРТЕ РЕЗЗРИТЪРИЛЕ ДЕЛА
АПЪСЪРИ, ДЕПЗРТАТЪ АЗ ДЕЛА НОИ ФЗРЗДЕЛЕЦИЛЕ НОВА-
СТРЕ.

12. АН ЧЕ КИП МИЛЪЩЕ ТАТЪЛ ПРЕ ФИЙ, АЗ
МИЛЪИТ ДОМНЪЛ ПРЕ ЧЕЙ ЧЕ СЕ ТЕМ ДЕ ДЖИЪЛ; КЗ
ВЛ АЗ КЪНОСКЪТ ЗИДИРЪКЪ НОВАСТРЪЗ: АДЪСЪ-ШИ-АЗ
АМИНТЕ, КЗ ЦЗРЖИЪ СЖИТЕМ.

13. ОМЪЛ КА ГАРКА, ЗИЛЕЛЕ АЪИ КА ФЛОДРЪКЪ
КЪМПЪЛЪИ, АША ВА АНФЛОРИ.

14. КЗ ДЪХЪЛ АЗ ТРЕКЪТ АНТРЖИЪЛ, ШИ
НЪ ВА ФИ, ШИ НЪ-ШИ ВА МАИ КЪНОЩЕ АНКЪ ЛО-
КЪЛ СЪЗ.

15. ПЪРЪ МИЛА ДОМНЪЛЪИ ДИИ ВЪК ШИ ПЪИЪ
АН ВЪК СПРЕ ЧЕЙ ЧЕ СЕ ТЕМ ДЕ ДЖИЪЛ.

16. ШИ АРЕПТАТЪКЪ АЪИ СПРЕ ФИИЙ ФИНОР,
СПРЕ ЧЕЙ ЧЕ ПЪЗЕСК АШЕХЪМЖИТЪЛ ДЕ ЛЕЦЪКЪ АЪИ,
ШИ-ШИ ВЪДЪК АМИНТЕ ДЕ ПОРЪИЧИЛЕ АЪИ, КА СЪ
ЛЕ ФАКЪ.

17. ДОМНЪЛ АН ЧЕРЮ АЗ ГЪТИТ СКАЪНЪЛ ОЪЗ,
ШИ АМПЪРЪЦИА АЪИ ПРЕ ГОЦИ СЪПЪЖИЩЕ.

18. БИНЕКЪВЖИТАЦИ ПЕРЕ ДОМНЪЛ ТОЦИ АН-

цериї дѣи чей пѣтерничї ла вѣртѣте, карїи фачеци
кѣвѣнтѣла дѣи, а се дѣзи гласѣла кѣвинтелор дѣи!

19. Бинекѣвѣнтаци пре Домнѣла тоате пѣ-
териле дѣи, слѣциле дѣи, карїи фачеци воа дѣи!

20. Бинекѣвѣнтаци пре Домнѣла тоате лѣ-
крѣрилe дѣи, аи тот локѣла стѣпѣнирей дѣи! Бине-
кѣвинтѣѣзѣ сѣфлетe ала мѣѣ пре Домнѣла!

Registrulu generale.

	Pag.		Pag.
I. Cas'a parintésca.		23. Calulu.	20
1. Parintii si copiii	1	24. Calaretiulu	21
2. Fratînii	1	25- Boulu si vac'a.	21
3. Cinstirea parintiloru	2	26. Bibolulu.	22
4. Iubire de tata	2	27. Oaea.	23
5. Fiic'a cea buna	3	28. Capr'a.	24
6. Iubire de mama	3	29. Cele dou'a capre.	24
7. Pietate	5	30. Porculu	26
8. Iubirea si cinstirea parintiloru	5	31. Galitiele.	26
9. Resplat'a si camet'a	6	32. Canele	27
10. Corneli'a, mam'a Grachiloru	7	33. Canele si turii	28
11. Iubire fratiésca	8	34. Canele soldatului	28
12. Locuitorii casei.	9	35. Pistic'a.	29
13. Mosiulu si nepotulu	9	36. Cum se svatuiescu sió-recii asupr'a pisicei	30
II. Cas'a si curtea.		37. Albinele	31
14. Cas'a I.	11	38. Albinele si ursulu	33
15. Cas'a II.	12	III. Gradin'a.	
16. Tigla din coperisiu	13	39. Gradin'a I.	34
17. Pastrarea.	14	40. Gradin'a II.	35
18. Aduna vér'a bróscé, ca iérn'a voru fi pesci!	15	41. Pomisiorulu	36
19. Ospetari'a	16	42. Prunulu celu tineru	37
20. Curtea.	17	43. Furtulu de gradina	37
21. Funtàn'a.	18	44. Visulu copilei	38
22. Animalele domestice.	19	IV. Impregiurimea casei.	
		45. Vecinatatea	39
		46. Iubirea deaprópelui	40

	Pag.
47. „Cine este deapropéle meu ?“	41
48. Fapt'a nobila	42
49. Sinceritate între vecini	43

V. Scól'a.

50. Scól'a	44
51. Cartea	46
52. Scolariulu sî pén'a	47
53. Cimilitura	48
54. Cându a invetiatu lupulu carte	48
55. Copilulu somnurosú	49
56. Macaveiu celu norocosú	50
57. Lenesiulu multu alérga.	54
58. Cătra scolari	55
59. Gacituri.	57
60. Baiatulu nobile	58

VI. Biseric'a.

61. Biseric'a	60
62. Porunc'a a patr'a.	61
63. Dominec'a	61

VII. Satulu.

64. Satulu	61
----------------------	----

VIII. Impregiarimea satului.

65. Cămpulu (hotarulu)	62
66. Diminéti'a avatu, sér'a seracu	63
67. Nesecuritatea averei	66
68. Ospetariulu bunu	66
69. Viea	67
70. Comór'a din viia.	69
71. Riulu.	70
72. Pescii	71
73. Padurea I.	72
74. Padurea II.	73

IX. Animalele.

75. Animalele selbatice	75
76. Cănele sî lupulu	76
77. Paserile	76
78. Omulu sî paserea	78
79. Corpulu paseriloru	78
80. Amfibiile.	79
81. Insectele	80
82. Vermele de matase	81
83. Vermii	82
84. Portarea de grija a lui Domnedieu pentru fap- turile Sele	83
85. Multimea sî felurimea animaleloru	84
86. Més'a cea mare	85

X. Omulu.

87. Omulu.	86
--------------------	----

XI. Corpulu omenescu.

88. Corpulu omului	87
89. Structur'a mânci	88
90. Svatu bunu.	89
91. Degetulu sumetiú	90
92. Avuti'a mea.	91
93. Avuti'a sî sanatatea	91
94. Cimilitura	92

XII. Spiritulu omenescu.

95. Spiritulu omului.	93
96. Imbarbatare la lucru	94
97. Radiele sórelui	95
98. Avarulu séu scumpulu.	95
99. Indurarea	96
100. Sî seraculu pôte face bine	96
101. „Pléca-te“	97

	Pag.
102. Dreptatea 'nvinge . . .	97
103. Iubire de dreptate . . .	100
104. Sarcin'a cea grea . . .	101
105. Resplat'a faptei bune . . .	101
106. „Nu ne duce in ispita“	102
107. Semnele mortiei. . .	103
108. Harc'a séu capatiâua . . .	104

XIII. Ocupatiunile ómeniloru.

109. Luerulu sî ostenél'a.	105
110. Economi'a viteloru . . .	106
111. Agricultur'a	108
112. Onóre plugariului ! . . .	109
113. Meseriile	110
114. Meseriile nu suntu rusinóse	111
115. Comerciuu	114
116. Orasiulu (cetatea).	115
117. Câte-va notiuni	116
118. Diregatoriile	116
119. Judecátile suntu seracia . . .	117
120. Militi'a.	119

XIV. Tiér'a, patri'a.

121. Tiér'a nóstra	119
122. Cum a fostu Transsilvani'a in tempii vechi.	121
123. Regiunile lumiei.	122
124. Brasiovulu. Clujulu. Sabiiulu.	123
125. Belgradulu séu Alb'a Juli'a.	125
126. Blajulu	127
127. Oierii transsilvani	127
128. Scóterea sàrei	129
129. Aflarea aurului	130
130. Valea Hatiegului	131

	Pag.
131. Retezatulu sî Orlea	133
132. Muresiulu sî Oltulu	133

XV. Tierile vecine.

133. Ungari'a. Banatulu	145
134. Bucovin'a	137
135. Imperati'a Austriei.	138
136. Immulu poporale	139
137. Romani'a.	140
138. Poporulu romanescu	142
139. Limb'a romanésca	143

XVI. Cele 5 párti ale pamentului.

140. Europ'a.	144
141. Celelalte párti ale pamentului	146

XVII. Pamentulu.

142. Pamentulu sî ap'a	149
----------------------------------	-----

XVIII. Cerulu.

143. Sórele. Lun'a. Stelele.	150
144. Ventulu sî sórele	152
145. Gacitura	153

XIX. Lumea.

146. Cele trei intrebari	153
147. Calatorii prin spatiulu lumiei	154

XX. Domnedieu.

148. Faptur'a sî Facatoriulu.	155
149. Iisusu Christosu	156
150. Tari'a credintiei crestinesci.	157
151. Constantinu Brancovanu	158
152. Substitatii lui Christosu	160
153. Angerulu pazitoriu.	161
154. De câte ori se marimu pre Celu Preasántu.	161
155. Binecuventati pre Domnulu!	162

Registrulu speciale.

I. Naratiuni (povestiri).

Numerii: 4, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 16, 17, 34, 43, 48, 49, 53, 56, 57, 60, 66, 70, 93, 98, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 112, 122, 131, 132, 144, 146, 149, 151, 153.

II. Descrieri.

Numerii: 1, 2, 12, 14, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 35, 37, 39, 40, 45, 50, 51, 61, 65, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 87, 88, 89, 95, 109, 110, 113, 115, 116, 118, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 134, 135, 137, 138, 140, 141, 142, 147.

III. Fabule.

Numerii: 29, 33, 36, 38, 54, 76, 78, 119, 144.

IV. Dialoguri (convorbiri).

Numerii: 31, 52, 114.

V. Didascalice (proverbe, sentintie, parimil.)

Numerii: 3, 8, 18, 46, 58, 62, 63, 90, 96, 99, 117, 119, 148.

VI. Parabole (asemenari, pilde).

Numerii: 19, 41, 42, 44, 47, 67, 68, 84, 91, 97, 106, 150, 152.

VII. Cimilituri (gacituri).

Numerii: 53, 59, 86, 92, 93, 145.

VIII. Cantari.

Numerii: 136, 139, 154, 155.

Prosa, piese 133.

Poesia, piese 22.